

ПЕКИНШКА ДЕКЛАРАЦИЈА И ПЛАТФОРМА ЗА ДЕЛОВАЊЕ

ЧЕТВРТА СВЕТСКА КОНФЕРЕНЦИЈА О ЖЕНАМА

(15. септембар 1995.)

ИНДЕКС

ПЕКИНШКА ДЕКЛАРАЦИЈА.....	2
ПЛАТФОРМА ЗА ДЕЛОВАЊЕ.....	5
ПОГЛАВЉЕ I – МИСИЈА.....	5
ПОГЛАВЉЕ II - ГЛОБАЛНИ ОКВИР.....	6
ПОГЛАВЉЕ III – ЗНАЧАЈНЕ КРИТИЧНЕ ОБЛАСТИ.....	13
ПОГЛАВЉЕ IV - СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ.....	14
ПОГЛАВЉЕ V – ИНСТИТУЦИОНАЛНО УРЕЂЕЊЕ.....	107
ПОГЛАВЉЕ VI – ФИНАНСИЈСКИ АРАНЖМАНИ.....	116

ПЕКИНШКА ДЕКЛАРАЦИЈА

1. Ми, Владе учеснице Четврте светске конференције о женама,
2. Окупљене овде у Пекингу у септембру 1995, у години педесете годишњице оснивања Уједињених нација,
3. Одлучне да унапредимо циљеве једнакости, развоја и мира у корист свих жена у свету и у интересу целог човечанства,
4. Поштујући гласове свих жена у свету и узимајући у обзир различитост жена и њихових улога и околности у којима се налазе, исказујући почаст женама које су утрле пут и инспирисане надом коју са собом носи омладина света,
5. Свесне да је статус жена током претходне деценије унапређен у неким важним аспектима, али да је тај напредак био неравномеран, да још постоје неједнакости између мушкараца и жена, као и велике препреке остваривању равноправности, што све има озбиљне последице по добробит свих људи,
6. Свесне такође да ову ситуацију даље погоршава растуће сиромаштво које има утицаја на живот већине светског становништва, посебно жена и деце, а чији се узроци могу тражити и у сфери националног и у сфери међународног,
7. Безрезервно се посвећујемо раду на превазилажењу ових ограничења и препрека, тиме дајући допринос унапређивању положаја и оснаживању жена широм света, сагласне у томе да ово захтева хитну акцију у духу одлучности, наде, сарадње и солидарности, како сада тако и оне које ће нас водити у наредно столеће.

поново потврђујемо своје залагање за:

8. Једнакост права и урођеног људског достојанства жена и мушкараца, као и друге циљеве и принципе садржане у Повељи Уједињених нација, Општој декларацији о људским правима и другим међународним инструментима из домена људских права, посебно Конвенцији о елиминисању свих облика дискриминације жена и Конвенцији о правима детета, као и Декларацији о укидању насиља над женама и Декларацији о праву на развој;
9. Обезбеђивање пуног остваривања људских права жена и женске деце као неотуђивог, недељивог и саставног дела свих људских права и основних слобода;
10. Даљу надградњу консензуса и напретка постигнутог на претходним конференцијама и самитима Уједињених нација – о женама у Најробију 1985, о деци у Њујорку 1990, о животној средини и развоју у Рио де Жанеиру 1992, о људским правима у Бечу 1993, о становништву и развоју у Каиру 1994. и о друштвеном развоју у Копенхагену 1995, са циљем постизања једнакости, развоја и мира;
11. Постизање потпуног и делотворног спровођења Далекосежних стратегија за унапређивање положаја жена усвојених у Најробију;
12. Оснаживање и унапређивање положаја жена, укључујући и право на слободу мисли, савести, вероисповести и уверења, чиме се доприноси моралним, етичким, духовним и интелектуалним потребама жена и мушкараца, појединачно или у заједници са другима, тиме им гарантујући могућност да остваре свој пуни потенцијал у друштву и да обликују свој живот у складу са сопственим тежњама.

уверене смо:

13. Да је оснаживање жена и њихово пуно учешће засновано на једнакости у свим сферама друштва, укључујући и учешће у процесу доношења одлука и приступ структурама власти, од суштинске важности за постизање једнакости, развоја и мира;

14. Да су женска права људска права;

15. Да су једнака права, могућности и приступ средствима, равноправна подела породичних одговорности између мушкараца и жена, као и складно партнерство између њих, од пресудне важности за њихову добробит и добробит њихових породица, као и за учвршћивање демократије;

16. Да искорењивање сиромаштва путем одрживог економског раста, друштвеног развоја, заштите животне средине и друштвене правде захтева учешће жена у економском и друштвеном развоју, једнакост могућности и потпуно и равноправно учешће жена и мушкараца као носилаца и корисника одрживог развоја окренутог човеку;

17. Да су изричито признавање и потврда права свих жена да управљају свим аспектима свог здравља, посебно сопственом плодношћу, од основне важности за њихово оснаживање;

18. Да је мир на локалном, националном, регионалном и глобалном нивоу достижан и да је он нераскидиво повезан са унапређивањем положаја жена, које су једна од основних снага у преузимању водеће улоге, у решавању конфликта и унапређивању трајног мира на свим нивоима;

19. Да је од суштинске важности сачинити, спровести и пратити, уз пуно учешће жена, делотворне и ефикасне родно осетљиве политике и програме који се међусобно подупиру, укључујући и развојне политике и програме на свим нивоима којима ће се пружити подршка оснаживању и унапређивању положаја жена;

20. Да су учешће и допринос свих чинилаца у грађанском друштву, посебно женских група и мрежа и других невладиних организација и организација у оквиру локалне заједнице, уз пуно поштовање њихове аутономије, у сарадњи са владама, важни за делотворно спровођење и даљу примену Платформе за деловање;

21. Да је за спровођење Платформе за деловање неопходно да се владе и међународна заједница обавезу на то. Обавезивањем на акцију на националном и међународном нивоу, укључујући и обавезе преузете на Конференцији, владе и међународна заједница признају потребу за предузимањем приоритетних мера за јачање и унапређивање положаја жена.

Одлучне смо:

22. Да појачамо напоре и акције у правцу постизања циљева Далекосежних стратегија за унапређивање положаја жена усвојених у Најробију, до краја овог века;

23. Да обезбедимо да жене и женска деца у потпуности уживају сва људска права и основне слободе, као и да предузмемо делотворне мере против кршења ових права и слобода;

24. Да предузмемо све потребне мере ради укидања свих облика дискриминације жена и женске деце и да уклонимо све препреке родној равноправности и оснаживању и унапређивању положаја жена;

25. Да подстакнемо мушкарце на пуно учешће у свим мерама за успостављање равноправности;

26. Да унапређујемо економску независност жена, укључујући запосленост, и да искоренимо постојани и растући терет који сиромаштво намеће женама кроз решавање структурних узрока сиромаштва путем промена у економским структурама, како би се свим женама, укључујући и оне у сеоским подручјима, као чиниоцима развоја од изузетног

значаја, обезбедио једнак приступ производним ресурсима, могућностима и јавним службама;

27. Да унапређујемо одрживи развој окренут човеку, укључујући одржавање привредног раста путем обезбеђења основног образовања, доживотног учења, описмењавања и обуке, као и примарне здравствене заштите девојчица и жена;

28. Да предузмемо позитивне кораке ка обезбеђивању мира ради унапређивања положаја жена и, с обзиром на водећу улогу коју су жене одиграле у мировном покрету, да активно радимо у правцу општег и потпуног разоружања под строгим и делотворним међународним контролом, као и да подржимо преговоре о неодложном закључењу универзалног, свеобухватног споразума о забрани нуклеарних проба, са могућношћу делотворне мултилатералне потврде његовог спровођења, који доприноси нуклеарном разоружању и спречавању пораста нуклеарног наоружања у свим његовим аспектима;

29. Да спречимо и искоренимо све облике насиља над женама и девојчицама;

30. Да обезбедимо равноправни приступ образовању и здравственој заштити за жене и мушкарце и једнако поступање према женама и мушкарцима у овим областима, и побољшамо сексуално и репродуктивно здравље и образовање жена;

31. Да унапређујемо и штитимо сва људска права жена и девојчица;

32. Да уложимо интензивније напоре како бисмо обезбедиле једнако уживање свих људских права и основних слобода за све жене и девојчице које се срећу са вишеструким препрекама на путу ка оснаживању и унапређивању свог положаја услед фактора као што су раса, старост, језик, етничка припадност, култура, вероисповест или инвалидитет, или припадност аутохтоном становништву;

33. Да обезбедимо поштовање међународног права, укључујући хуманитарно право, како бисмо нарочито заштитиле жене и девојчице;

34. Да развијемо пуни потенцијал жена и девојчица свих животних доба, обезбедимо њихово пуно и равноправно учешће у изградњи бољег света за све људе и пружимо им важнију улогу у процесу развоја.

Одлучне смо:

35. Да обезбедимо женама равноправни приступ економским ресурсима укључујући земљиште, кредитирање, науку и технологију, стручну обуку, информације, комуникације и тржишта, као начин за даље оснаживање и унапређивање положаја жена и девојчица, укључујући и јачање њихових капацитета да уживају користи од равноправног приступа овим ресурсима, између осталог и путем међународне сарадње;

36. Да обезбедимо успех Платформе за деловање, што ће захтевати озбиљну посвећеност влада, међународних организација и институција на свим нивоима. Дубоко смо уверене да су економски развој, друштвени развој и заштита животне средине узајамно зависне и међусобно поткрепљујуће компоненте одрживог развоја, који представља оквир наших напора да достигнемо виши квалитет живота за све људе. Друштвени развој заснован на равноправности, који препознаје да је јачање положаја сиромашних, нарочито жена које живе у сиромаштву, како би могли да користе ресурсе из животне средине, неопходан темељ одрживог развоја. Такође схватамо да је одрживи привредни раст на широким основама у контексту одрживог развоја неопходан за одржавање друштвеног развоја и друштвене правде. Успех Платформе за деловање такође ће захтевати адекватно активирање ресурса на националном и међународном нивоу, као и нове и додатне ресурсе за земље у развоју, из свих расположивих механизма финансирања, укључујући мултилатералне, билатералне и приватне изворе ради унапређивања положаја жена; финансијска средства за јачање капацитета националних,

подрегионалних, регионалних и међународних институција; посвећеност циљу једнаких права, једнаких одговорности и једнаких могућности, као и равноправног учествовања жена и мушкараца у свим националним, регионалним и међународним телима и процесима креирања политике; успостављање или јачање механизма одговорности према женама света на свим нивоима;

37. Да обезбедимо успех Платформе за деловање у земљама са привредом у транзицији, за шта ће бити потребна континуирана међународна сарадња и помоћ.

38. Овим чином, као владе, усвајамо следећу Платформу за деловање и обавезујемо се на њено спровођење, у циљу обезбеђивања да у свим нашим платформама и програмима буде присутна идеја родне равноправности. Тражимо од система Уједињених нација, регионалних и међународних финансијских институција, других релевантних регионалних и међународних институција и свих жена и мушкараца, као и невладиних организација, уз пуно поштовање њихове аутономије, као и од свих сектора грађанског друштва, у сарадњи са владама, да се у потпуности посвете и дају свој допринос спровођењу ове Платформе за деловање.

ПЛАТФОРМА ЗА ДЕЛОВАЊЕ

ПОГЛАВЉЕ I – МИСИЈА

1. Платформа за деловање је програм оснаживања жена. Њен циљ је убрзавање спровођења Далекосежних стратегија за унапређивање положаја жена усвојених у Најробију¹ и уклањање свих препрека које стоје на путу активног учешћа жена у свим сферама јавног и приватног живота путем обезбеђивања њиховог пуног и равноправног учешћа у економском, друштвеном, културном и политичком процесу доношења одлука. То значи да би код куће, на радном месту и у широј државној и међународној заједници требало установити принцип равноправног учешћа жена и мушкараца у власти и одговорности. Равноправност мушкараца и жена је питање људских права и услов за социјалну правду, а такође и неопходан и основни предуслов за равноправност, развој и мир. Трансформисано партнерство, засновано на равноправности жена и мушкараца, јесте услов за одрживи развој окренут човеку. Од суштинске је важности да постоји непрекидна и дугорочна посвећеност, како би жене и мушкарци могли заједно да раде у своју корист, у корист своје деце и у корист друштва, и тако одговоре изазовима двадесет првог века.

2. Платформа за деловање реafirмише основни принцип дат у Бечкој декларацији и Акционом програму², усвојеним на Светској конференцији о људским правима, који гласи да су људска права жена и женске деце неотуђиви, недељиви и саставни део универзалних људских права. Пошто Платформа представља акциони програм, њоме се жели промовисати и штитити пуно уживање свих људских права и основних слобода од стране свих жена током целог њиховог живота.

3. Платформом за деловање се наглашава да жене имају заједничке проблеме на чијем се решавању може радити само заједнички и у партнерству са мушкарцима, у правцу заједничког циља равноправности полова широм света. Она поштује и вреднује потпуну

¹ Извештај са Светске конференције за преглед и процену постигнутих резултата Декаде жена Уједињених нација: равноправност, развој и мир, Најроби, 15-26. јула 1985. (Публикација Уједињених нација, продајни број E.85.IV.10), поглавље I, одељак А.

² Извештај са Светске конференције о људским правима, Беч, 14-25. јуна 1993. (A/CONF.157/24 (I део)), поглавље III.

различитост ситуација и услова живота у којима се жене налазе, и признаје да се неке жене суочавају са посебним препрекама свом оснаживању.

4. Платформом за деловање се захтева неодложно и усклађено деловање свих страна ка стварању мирног, праведног и хуманог света заснованог на људским правима и основним слободама, укључујући и принцип равноправности свих људи свих животних доба, из свих сфера живота, и у том циљу се констатује да је континуирани привредни раст на широким основама у контексту одрживог развоја неопходан за одржавање друштвеног развоја и друштвене правде.

5. За успешно спровођење Платформе за деловање биће неопходна јака посвећеност влада, међународних организација и институција на свим нивоима. Такође, биће потребно адекватно активирање ресурса на државном и међународном нивоу, као и нови и додатни ресурси за земље у развоју из свих расположивих механизма финансирања, укључујући мултилатералне, билатералне и приватне изворе, с циљем унапређивања положаја жена; финансијски ресурси намењени јачању капацитета државних, подрегионалних, регионалних и међународних институција; посвећеност циљу једнаких права, једнаких одговорности, једнаких могућности и равноправног учешћа жена и мушкараца у свим националним, регионалним и међународним органима и процесима креирања политике; као и успостављање или јачање механизма на свим нивоима којима се обезбеђује одговорност пред свим женама у свету.

ПОГЛАВЉЕ II - ГЛОБАЛНИ ОКВИР

6. Четврта светска конференција о женама: Акција за равноправност, развој и мир траје у тренутку кад се свет налази на прагу новог миленијума.

7. Овом Платформом за деловање се подржава Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена³ и наставља се рад започет Далекосежним стратегијама за унапређивање положаја жена усвојеним у Најробију, као и релевантним резолуцијама усвојеним од стране Економског и социјалног савета и Генералне скупштине УН. Текстом Платформе за деловање жели се установити група приоритетних активности које би требало спровести током наредних пет година.

8. Платформом за деловање признаје се важност споразума постигнутих на: Светском самиту о деци, Конференцији Уједињених нација о животној средини и развоју, Светској конференцији о људским правима, Међународној конференцији о становништву и развоју и Светском самиту о друштвеном развоју, у којима су дати конкретни приступи и обавезе у погледу унапређивања одрживог развоја и међународне сарадње и јачања улоге Уједињених нација у том циљу. Слично томе, на Глобалној конференцији о одрживом развоју малих острвских земаља у развоју, Међународној конференцији о исхрани, Међународној конференцији о примарној здравственој заштити и Светској конференцији о образовању за све обрађивани су различити аспекти развоја и људских права, у оквиру својих специфичних перспектива, уз обраћање значајне пажње на улогу жена и женске деце. Поред тога, у Међународној години аутохтоних народа света⁴, Међународној години породице⁵, Години толеранције Уједињених нација⁶, Женевској декларацији о женама на

³ Резолуција Генералне скупштине 34/1180, анекс

⁴ Резолуција Генералне скупштине 45/164

⁵ Резолуција Генералне скупштине 44/82

⁶ Резолуција Генералне скупштине 48/126

селу⁷ и Декларацији о искорењивању насиља над женама⁸ такође се наглашавају питања оснаживања и жена, као и њихове равноправности.

9. Циљ Платформе за деловање, који је у пуном складу са сврхом и принципима Повеље Уједињених нација и међународног права, јесте оснаживање свих жена. Потпуна реализација свих људских права и основних слобода свих жена од суштинске је важности за оснаживање жена. Иако се морају имати на уму националне и регионалне особености и различити историјски, културни и верски амбијенти, дужност је државâ, без обзира на њихове политичке, економске и културне системе, да унапређују и штите сва људска права и основне слободе⁹. Спровођење ове Платформе, између осталог, и кроз националне законе и формулацију стратегија, политика, програма и приоритета развоја јесте суверена одговорност сваке државе, уз поштовање свих људских права и основних слобода, а значај и пуно поштовање различитих верских и етичких вредности, културног миљеа и филозофских уверења појединаца и њихових заједница треба да допринесе потпуном уживању људских права од стране жена, а у циљу постизања равноправности, развоја и мира.

10. Од Светске конференције посвећене сагледавању и процени достигнућа Декаде жена Уједињених нација: равноправност, развој и мир, одржане у Најробију 1985. године, и доношења Далекосежних стратегија за унапређивање положаја жена усвојених у Најробију, свет је прошао кроз дубоке политичке, економске, друштвене и културне промене, које су имале и позитивног и негативног утицаја на жене. На Светској конференцији о људским правима је констатовано да су људска права жена и женске деце неутуђиви, недељиви и саставни део универзалних људских права. Потпуно и равноправно учешће жена у политичком, грађанском, економском, друштвеном и културном животу на националном, регионалном и међународном нивоу, као и искорењивање свих облика дискриминације на основу пола приоритетни су циљеви међународне заједнице. Светска конференција о људским правима је поново потврдила свечану обавезу свих држава да испуњавају своје дужности у смислу унапређивања свеопштег поштовања, примене и заштите свих људских права и основних слобода за све, у складу са Повељом Уједињених нација, другим инструментима који се тичу људских права и међународним правом. Универзална природа ових права и слобода се не може довести у питање.

11. Крај хладног рата имао је за последицу промене у међународним односима и смањење ривалитета међу суперсилама. Претња од глобалног оружаног сукоба се смањила, док су се међународни односи побољшали, а изгледи на мир међу народима су се повећали. Иако је претња од глобалног сукоба умањена, нападачки ратови, оружани сукоби, колонијалне и друге форме стране доминације и стране окупације, грађански ратови, тероризам и екстремистички облици насиља и данас настављају да харају многим деловима света. Долази до озбиљних кршења људских права жена, посебно у току оружаног сукоба, укључујући, између осталог, убиства, мучења, систематска силовања, присилне трудноће и присилне прекиде трудноће, а посебно у оквиру политике „етничког чишћења“.

12. Одржавање мира и безбедности на глобалном, регионалном и локалном нивоу, уз спречавање политике агресије и етничког чишћења, као и решавање оружаног сукоба, од основне су важности за заштиту људских права жена и женске деце, као и за елиминацију свих облика насиља над њима и њиховог коришћења као средства за рат.

13. Прекомерни војни издаци, укључујући глобалне издатке за војску и трговину оружјем, као и инвестиције у производњу и набавку оружја смањили су расположиве ресурсе за друштвени развој. Као последица оптерећења дугом и других економских тешкоћа, многе земље у развоју су предузеле политику структурног прилагођавања. Штавише, постоје програми структурних промена који су лоше осмишљени и спроведени,

⁷ A/47/308-E/1992/97, анекс

⁸ Резолуција Генералне скупштине 48/104

⁹ Бечка декларација и акциони програм, Извештај са Светске конференције о људским правима, поглавље III, став 5

са катастрофалним последицама по друштвени развој. Број људи који живе у сиромаштву је током претходне деценије у већини земаља у развоју несразмерно порастао, посебно у високо задуженим земљама.

14. У овом контексту треба нагласити друштвену димензију развоја. Убрзани економски раст, иако неопходан за друштвени развој, сам по себи не унапређује квалитет живота становништва. У неким случајевима могу се јавити услови који повећавају друштвену неједнакост и маргинализацију. Стога је неопходно потражити нове алтернативе, којима би се обезбедило да сви припадници друштва имају користи од економског раста, и то на основу холистичког приступа свим аспектима развоја: расту, равноправности жена и мушкараца, друштвеној правди, очувању и заштити животне средине, одрживости, солидарности, учешћу, миру и поштовању људских права.

15. Светски покрет за демократизацију отворио је политичке процесе у многим државама, али још увек није постигнуто широко учешће жена заједно са мушкарцима, као пуних и равноправних партнера, у доношењу кључних одлука, нарочито у политици. Јужноафричка политика институционализованог расизма – апартхејд – укинута је и дошло је до мирног и демократског преноса власти. У централној и источној Европи, транзиција ка парламентарној демократији одиграва се брзо и доводи до широког спектра различитих искустава, у зависности од конкретних околности у свакој од тих земаља. Иако се транзиција углавном одиграла мирно, у неким земљама је тај процес био ометен оружаним сукобима, који су за последицу имали тешка кршења људских права.

16. Раширена економска рецесија, као и политичка нестабилност у неким регионима узрок су деградације развојних циљева у многим земљама. То је довело до експанзије неописивог сиромаштва. Од преко једне милијарде људи који живе у најтежем сиромаштву, жене представљају велику већину. Брз процес промена и прилагођавања у свим секторима такође је довео до пораста незапослености и недовољне запослености, што је посебно утицало на положај жена. У многим случајевима, програми структурног прилагођавања нису били осмишљени тако да се њихове негативне последице по угрожене групе или по жене сведу на минимум, нити су били осмишљени да обезбеде позитивне ефекте по те групе тако што би се спречила њихова маргинализација у економским и социјалним активностима. Завршни акт уругвајског круга мултилатералних трговинских преговора¹⁰ нагласио је све већу међузависност националних економија, као и важност либерализације трговине и приступа отвореним, динамичним тржиштима. У неким регионима су такође изражени велики издаци за војску. Упркос већој званичној развојној помоћи од стране неких земаља, та званична помоћ је у последње време у целини гледано опала.

17. Потпуно сиромаштво и феминизација сиромаштва, незапосленост, све већа угроженост животне средине, стално насиље над женама и широко присутно искључивање половине човечанства из институција власти и управљања намећу потребу да се настави потрага за развојем, миром и сигурношћу, као и за начином да се обезбеди одрживи развој окренут човеку. Учешће и вођство женске половине човечанства је од суштинске важности за успех тог трагања. Стога, само једна нова ера међународне сарадње међу владама и народима заснована на духу партнерства, праведног међународног социјалног и економског окружења, и коренита трансформација односа између жена и мушкараца у однос потпуног и равноправног партнерства, омогућиће да се свет успешно суочи са изазовима двадесет првог века.

18. Новија међународна економска кретања у многим случајевима имала су несразмерно јак утицај на жене и децу, од којих већина живи у земљама у развоју. У оним државама које су оптерећене високим спољним дугом, програми и мере структурног прилагођавања, иако дугорочно корисни, довели су до смањивања социјалних давања, што тешко погађа жене, посебно у Африци и у најнеразвијенијим земљама. То се додатно

¹⁰ В. Резултате уругвајског круга мултилатералних трговинских преговора: правни текстови (Женева, Секретаријат Општег споразума о царинама и трговини, 1994.)

погоршава у фази када одговорност за основне социјалне услуге прелази са влада на жене.

19. Економска рецесија у многим развијеним земљама и земљама у развоју и текуће реструктурирање земаља са привредом у транзицији имали су несразмерно јак негативни ефекат на запосленост жена. Жене често немају избора него да прихвате запослење које не нуди дугорочну сигурност запослења или подразумева опасне услове рада, да раде у незаштићеној домаћој радиности, или да буду незапослене. Многе жене улазе на тржиште рада прихватајући послове који су лоше плаћени и мало цењени у жељи да поправе кућни доходак; друге се одлучују на миграцију из истих разлога. Без икаквог смањивања њихових осталих одговорности, ово значи повећање укупног терета рада за жене.

20. Макро и микроекономске политике и програми, као и структурна прилагођавања, нису увек осмишљени тако да се узимају у обзир њихове последице по жене и женску децу, посебно оне које живе у сиромаштву. Сиромаштво је све веће и у апсолутном и у релативном смислу, а број жена које живе у сиромаштву у многим регионима расте. Велики је број жена из градова које живе у сиромаштву; међутим, патња жена које живе у сеоским и удаљеним областима заслужује посебну пажњу, с обзиром на стагнацију развоја у тим областима. У земљама у развоју, чак и у оним где национални индикатори показују побољшања, већина жена са села и даље живи у условима економске неразвијености и друштвене маргинализације.

21. Жене дају кључни допринос привреди и борби против сиромаштва путем како плаћеног тако и неплаћеног рада код куће, у локалној заједници и на радном месту. Све већи број жена постиже економску независност путем плаћеног запослења.

22. На челу једне четвртине свих домаћинстава у свету налазе се жене, а многа друга домаћинства зависе од зараде жена, чак и тамо где има мушкараца. Домаћинства која издржавају жене често спадају у најсиромашнија, услед дискриминације у платама, образаца професионалне сегрегације на тржишту рада и других родних препрека. Распад породице, кретања становништва између градских и сеоских средина у истој земљи, међународна миграција, ратови и интерно расељавање становништва фактори су који доприносе порасту броја домаћинстава која воде жене.

23. Схватајући да су постизање и одржавање мира и безбедности предуслов за економски и друштвени напредак, жене се све више, у различитим својствима, постављају као централни протагонисти у покрету човечанства за мир. Њихово пуно учешће у доношењу одлука, спречавању и решавању сукоба, као и свим другим иницијативама за мир од суштинске је важности за остварење трајног мира.

24. Религија, духовност и веровање играју централну улогу у животу милиона жена и мушкараца, у начину на који живе и у тежњама које имају у вези са будућношћу. Право на слободу мисли, савести и вероисповести је неотуђиво и мора се универзално уживати. Ово право обухвата слободу на вероисповест или веру по властитом избору, било појединачно или у заједници са другима, у јавности или приватно, и на испољавање религије или веровања кроз обреде, поштовање верских обичаја, верску праксу и учење. Да би се постигли равноправност, развој и мир, потребно је поштовати ова права и слободе у потпуности. Религија, мишљење, савест и веровање могли би и могу допринети испуњавању моралних, етичких и духовних потреба жена и мушкараца и остварењу њихових пуних потенцијала у друштву. Међутим, признаје се да сваки облик екстремизма може имати негативних последица по жене и може довести до насиља и дискриминације.

25. Четврта светска конференција о женама: акција за равноправност, развој и мир требало би да убрза процес који је формално почео 1975. године, године коју је Генерална скупштина Уједињених нација прогласила Међународном годином жена. Та година је била прекретница по томе што су тада женска питања стављена на дневни ред. Декада жена Уједињених нација (1976-1985.) представљала је светски покушај да се размотри статус и права жена и да се жене укључе у доношење одлука на свим нивоима. Године 1979. Генерална скупштина је усвојила Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације

жена, која је ступила на снагу 1981. године и којом је постављен међународни стандард за оно што се подразумева под равноправношћу жена и мушкараца. Године 1985. на Светској конференцији посвећеној сагледавању и процени достигнућа Декаде жена Уједињених нација: равноправност, развој и мир, усвојене су у Најробију Далекосежне стратегије за унапређивање положаја жена, које би требало да буду спроведене до 2000. године. Дошло је до значајног напретка у постизању равноправности жена и мушкараца. Многе владе су усвојиле законодавство којим се унапређује равноправност жена и мушкараца и успоставиле државне механизме којима се обезбеђује интегрисање идеје родне равноправности у све области друштва. Међународне агенције су посветиле већу пажњу статусу и улози жена.

26. Све већа снага невладиног сектора, посебно женских организација и феминистичких група, постаје погонска снага промена. Невладине организације играју важну пропагандну улогу у унапређивању законодавства и механизма којима ће се обезбедити напредак жена. Оне су постале катализатор нових приступа развоју. Многе владе све више увиђају да је улога коју играју невладине организације важна, као и да је важно остварити сарадњу са њима ради постизања напретка. Међутим, у неким земљама владе и даље ограничавају могућности невладиних организација да слободно раде. Жене, путем невладиних организација, учествују у месним, националним, регионалним и глобалним форумима и међународним дебатама и утичу на њих.

27. Од 1975. године, знања о статусу и жена и мушкараца су проширена и доприносе даљим активностима којима је циљ унапређивање равноправности жена и мушкараца. У више земаља, догодиле су се важне промене у односу жена и мушкараца, посебно тамо где је постигнут велики напредак у образовању жена и где је значајно порасло њихово учешће у плаћеној радној снази. Границе поделе рада између полова на продуктивну и репродуктивну улогу се постепено бришу јер су жене почеле да улазе у области рада којима су раније доминирали мушкарци, а мушкарци су почели да прихватају већу одговорност за послове у домаћинству, укључујући ту и бригу о деци. Међутим, промене у женским улогама су веће и брже него промене у мушким улогама. У многим земљама још увек се не признаје да су разлике у женским и мушким достигнућима и активностима последица друштвено изграђених полних улога пре него непроменљивих биолошких разлика.

28. Штавише, 10 година након Конференције у Најробију још није постигнута равноправност жена и мушкараца. У просеку, жене представљају свега 10 одсто чланова свих изабраних законодавних тела у свету, а у већини националних и међународних управних структура, како јавних тако и приватних, оне су још увек недовољно заступљене. Уједињене нације нису изузетак. Педесет година након оснивања, Уједињене нације и даље себи ускраћују благодети женског управљања тиме што је присуство жена на нивоима одлучивања у оквиру Секретаријата и специјализованих органа мало.

29. Жене имају пресудну улогу у породици. Породица је основна јединица друштва и као таква би требало да јача. Она има право да добије свеобухватну заштиту и подршку. У различитим културним, политичким и друштвеним системима постоје различити облици породице. Права, способности и одговорности чланова породице морају се поштовати. Жене дају велики допринос добробити породице и развоју друштва, што се још увек не признаје и не разматра у складу са својом важношћу. Друштвени значај рађања, мајчинства и улоге родитеља у породици и подизању деце морали би да буду признати. Подизање деце захтева заједничку одговорност родитеља, жена и мушкараца, као и друштва у целини. Рађање, мајчинство, родитељство и репродуктивна улога жена не смеју бити основа за дискриминацију нити ограничити пуно учешће жена у друштву. Такође би требало одати признање и важној улози коју жене у многим земљама често имају у бризи о другим члановима своје породице.

30. Иако је брзина раста светског становништва у опадању, број становника света је у апсолутним мерилима виши него икада, са тренутним прираштајем од близу 86 милиона људи годишње. Два друга битна демографска тренда имају изражене реперкусије на

размеру зависности у породицама. У многим земљама у развоју, 45 до 50% становника је млађе од 15 година, док су у индустријализованим земљама у порасту и број старијих људи и њихов удео у укупном становништву. Према пројекцијама Уједињених нација, до 2025. године 72% становника преко 60 година старости ће живети у земљама у развоју, а више од половине тих становника ће бити жене. Брига о деци, болесним и старијим особама је одговорност која несразмерно пада на жене - због одсуства равноправности и неуравнотежене поделе плаћеног и неплаћеног рада између жена и мушкараца.

31. Пред многим женама стоје посебне препреке због још неких различитих фактора поред самог пола. Често услед дејства ових фактора такве жене бивају изоловане или маргинализоване. Њима се, између осталог, ускраћују њихова људска права, немају приступа или им се ускраћује приступ образовању и стручној обуци, запослењу, стану и економској самоодрживости, и искључују се из процеса одлучивања. Тим женама се често ускраћује могућност да дају допринос својим заједницама у оквиру главних токова у друштву.

32. Током претходне деценије такође је дошло до све израженијег признавања посебних интереса и проблема жена припадница аутохтоних народа, чији идентитет, културне традиције и облици друштвеног организовања унапређују и јачају заједнице у којима живе. Припаднице аутохтоних народа често се сусрећу са препрекама и као жене и као припаднице аутохтоних заједница.

33. Током протеклих 20 година, свет је доживио експлозију у области комуникација. Са напретком у рачунарској технологији и сателитској и кабловској телевизији, глобални приступ информацијама се и даље шири и расте, тиме стварајући нове могућности за учешће жена у комуникацијама и масовним медијима, као и за ширење информација о женама. С друге стране, глобалне комуникационе мреже се користе за ширење стереотипних и недостојних слика жена у уске комерцијалне и потрошачке сврхе. Све док жене не буду равноправно учествовале и у техничком домену и у домену доношења одлука у комуникацијама и масовним медијима, укључујући и уметност, и даље ће бити погрешно представљане и свест о реалности живота жена ни даље неће бити присутна. Медији имају велики потенцијал да промовишу напредак жена и мушкараца тако што ће приказивати жене и мушкарце на нестереотипне, разнолике и уравнотежене начине, и уз поштовање достојанства и вредности особе.

34. Стална деградација животне средине која погађа сва људска бића често има директнијег утицаја на жене. Женско здравље и егзистенција су угрожени загађењем и токсичним отпадом, сечом шуме великих размера, претварањем плодне земље у пустињско тло, сушама и осиромашењем земљишта и обалских и морских ресурса, уз све већу учесталост еколошки узрокованих здравствених проблема код жена и женске деце, чак и регистрованих смртних случајева. Највише су погођене жене са села и припаднице аутохтоних народа, чија егзистенција и свакодневни опстанак непосредно зависе од одрживости екосистема.

35. Сиромаштво и деградација животне средине су уско повезани. Сиромаштво има за последицу одређене врсте еколошког стреса, али главни узрок сталног погоршавања стања животне средине на глобалном нивоу лежи у неодрживим обрасцима потрошње и производње, посебно у индустријализованим земљама, што је предмет озбиљне забринутости и што погоршава сиромаштво и неравнотежу.

36. Глобални трендови су довели до дубоких промена у стратегији опстанка и структури породице. У свим регионима је дошло до значајног раста миграција из сеоских у градска подручја. Према пројекцијама, градско становништво ће до 2000. године достићи 47% од укупног броја становника. Око 125 милиона људи су мигранти, избеглице и расељена лица, а половина њих живи у земљама у развоју. Ова масовна кретања људи имају дубоке последице по структуру и добробит породице и остављају неједнаке последице на жене и мушкарце, укључујући, у многим случајевима, и сексуалну експлоатацију жена.

37. Према проценама Светске здравствене организације (СЗО), до почетка 1995. године укупни број случајева синдрома стечене имунодефицијенције (АИДС) био је 4,5 милиона. Процењује се да је 19,5 милиона мушкараца, жена и деце инфицирано вирусом хумане имунодефицијенције (ХИВ) откад је први пут дијагностикован, а до краја ове деценије ће, према пројекцијама, бити заражено још 20 милиона људи. Међу новим случајевима, два пута је већа вероватноћа да ће бити заражене жене него мушкарци. У раној фази пандемије АИДС-а, жене нису биле инфициране у великом броју; међутим, сада је инфицирано око 8 милиона жена. Младе жене и адолесценткиње су посебно угрожене. Процењује се да ће до краја 2000. године бити инфицирано више од 13 милиона жена, а 4 милиона жена ће умрети од последица АИДС-а. Осим тога, процењује се да ће се сваке године јављати око 250 милиона нових случајева сексуално преносивих болести. Брзина преношења сексуално преносивих болести, укључујући и ХИВ/АИДС, алармантно расте код жена и девојака, нарочито у земљама у развоју.

38. Од 1975. године дошло се до значајних сазнања и информација о статусу жена и условима у којима оне живе. Током целог њиховог живота, свакодневну егзистенцију жена и њихове дугорочне тежње ограничавају дискриминаторски ставови, неправедне друштвене и економске структуре и недостатак ресурса у већини земаља, што спречава њихово потпуно и равноправно учешће у друштвеном животу. У низу земаља, пракса пренаталног избора пола, већа смртност врло младих девојчица и ниже стопе похађања школе од стране девојчица у односу на дечаке указују на то да потенцирање синова умањује женској деци могућности приступа храни, образовању и здравственој заштити, чак и саму могућност живота. Дискриминација жена почиње, дакле, у најранијој фази живота и стога се на то мора обратити пажња од тог момента па надаље.

39. Женско дете данашњице је жена сутрашњице. Вештине, идеје и енергија женског детета су од основне важности за потпуно постизање циљева једнакости, развоја и мира. Да би женско дете могло у потпуности да развије свој потенцијал, оно мора бити одгајано у средини која му даје подршку и могућности, где би његове духовне, интелектуалне и материјалне потребе за опстанком, заштитом и развојем биле испуњене и његова права на равноправност била обезбеђена. Да би жене биле равноправни партнери мушкарцима у сваком аспекту живота и развоја, сада треба признати људско достојанство и вредност женског детета и обезбедити му потпуно уживање људских права и основних слобода, укључујући права садржана у Конвенцији о правима детета¹¹, чија се општа ратификација препоручује. Међутим, постоје подаци да се широм света спроводе дискриминација и насиље над девојчицама, и то од најранијих година живота, и да се несмањено настављају током целог њиховог живота. Оне често имају мање приступа храни, физичкој и менталној здравственој заштити и образовању, и уживају мање права, могућности и благодети детињства и адолесценције него дечаки. Често се подвргавају различитим облицима сексуалне и економске експлоатације, педофилији, присилној проституцији и, вероватно, продаји органа и ткива, насиљу и штетним обичајима као што су убиства женске деце и пренатални избор пола, инцест, сакаћење гениталија и рани брак укључујући и брак у детињству.

40. Половина становника света има мање од 25 година, а већина омладине света – преко 85% – живи у земљама у развоју. Творци политике морају схватити импликације ових демографских фактора. Морају се предузети посебне мере са циљем да се обезбеди да младе жене поседују животне вештине неопходне за активно и делотворно учешће у свим нивоима друштвеног, културног, политичког и економског вођства. Биће од пресудне важности да међународна заједница покаже нову оријентацију ка будућности - оријентацију ка инспирисању нове генерације жена и мушкараца да заједно раде у правцу праведнијег друштва. Нова генерација лидера мора да прихвати и унапређује свет у којем ни једно дете неће бити подвргавано неправди, репресији и неравноправности и у којем ће бити слободно да развија сопствене потенцијале. Принцип равноправности жена и мушкараца стога мора бити саставни део процеса социјализације.

¹¹ Резолуција Генералне скупштине 44/25, анекс

ПОГЛАВЉЕ III – ЗНАЧАЈНЕ КРИТИЧНЕ ОБЛАСТИ

41. Унапређивање положаја жена и постизање равноправности жена и мушкараца јесте питање људских права и услов за друштвену правду, и не треба га посматрати изоловано, као искључиво женско питање. То је једини начин да се изгради одрживо, праведно и развијено друштво. Оснаживање жена и равноправност жена и мушкараца су предуслови за постизање политичке, социјалне, економске, културне и еколошке сигурности свих људи.

42. Већина циљева постављених у Далекосежним стратегијама за унапређивање положаја жена није постигнута. Препреке на путу оснаживања жена још увек су присутне, упркос напорима влада, као и невладиних организација и жена и мушкараца широм света. Огромне политичке, економске и еколошке кризе трају у многим деловима света. Неке од њих су нападачки ратови, оружани сукоби, колонијалне и друге форме стране доминације или стране окупације, грађански ратови и тероризам. Ове ситуације, комбиноване са систематском или *de facto* дискриминацијом, кршењем или незаштићеношћу људских права и основних слобода свих жена, као и њихових грађанских, културних, економских, политичких и друштвених права, укључујући и право на развој, уз усађене предрасуде према женама и женској деци само су неке од препрека на које се наилази још од Светске конференције посвећене сагледавању и процени достигнућа Декаде жена Уједињених нација: равноправност, развој и мир, 1985. године.

43. Оцена напретка од Конференције у Најробију открива посебно значајне критичне области – приоритетне проблеме које је потребно нарочито хитно решавати. Сви чиниоци би требало да усмере пажњу и ресурсе на стратешке циљеве везане за значајне критичне области, а које су нужно међусобно повезане, међусобно зависне и представљају приоритет. Потребно је да ти чиниоци развију и примене механизме одговорности у свим критичном областима.

44. У том циљу позивају се владе, међународна заједница и грађанско друштво, као и невладине организације и приватни сектор, да предузму стратешке мере у следећим значајним критичним областима:

- стални и све већи терет сиромаштва који жене носе;
- неравноправност и недостаци у образовању и обуци, као и неравноправан приступ истима;
- неравноправност и недостаци у здравственој заштити и сродним услугама, као и неравноправан приступ истима;
- насиље над женама;
- последице оружаних и других сукоба које погађају жене, укључујући и жене које живе под страном окупацијом;
- неравноправност у економским структурама и политикама, у свим формама производних активности и у приступу средствима;
- неједнакост између мушкараца и жена у расподели власти и одлучивања на свим нивоима;
- недовољни механизми подршке унапређивању положаја жена на свим нивоима;

- недостатак поштовања и неадекватна промоција и заштита људских права жена;
- стереотипно приказивање жена и неравноправност у приступу свим системима комуникације, посебно медијима, и учешћу у њиховом раду;
- неравноправност полова у управљању природним ресурсима и у очувању животне средине;
- стална дискриминација и кршење права женске деце.

ПОГЛАВЉЕ IV - СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

45. У свакој од значајних критичних области утврђује се проблем и даје предлог стратешких циљева уз конкретне мере које различити чиниоци треба да предузму како би ти циљевии били постигнути. Стратешки циљевии се изводе из значајних критичних области, а појединачне мере које треба предузети како би они били постигнути превазилазе границе равноправности, развоја и мира – што су циљевии Далекосежних стратегија за унапређивање положаја жена усвојених у Најробију – и одражавају њихову међусобну зависност. Ови циљевии и мере су међусобно повезани, узајамно се подупиру, а њихова реализација је високо на листи приоритета. Платформа за деловање треба да поправи положај свих жена, без изузетака, које се често суочавају са сличним препрекама, док нарочиту пажњу треба посветити групама које су најугроженије.

46. У Платформи за деловање се констатује да се жене суочавају са препрекама на путу ка пуној равноправности и унапређивању положаја услед фактора као што су раса, старост, језик, етничка припадност, култура, вероисповест или инвалидитет, због тога што припадају аутохтоном становништву или због неког другог свог статуса. Многе жене наилазе на посебне препреке које се тичу њиховог породичног статуса, нарочито ако су самохрании родитељи, као и препреке везане за њихов друштвено-економски статус, укључујући ту и живот у сеоским, изолованим или сиромашним областима. За жене избеглице, остале категорије расељених жена, укључујући интерно расељене жене као и имигранткиње и мигранткиње, укључујући и раднице мигранткиње, постоје и додатне препреке. Многе жене су такође посебно угрожене еколошким катастрофама, тешким и заразним болестима, и различитим облицима насиља које се над њима врши.

A. ЖЕНЕ И СИРОМАШТВО

47. На свету данас више од једне милијарде људи, од којих већину чине жене, живи у неприхватљивим условима сиромаштва, углавном у земљама у развоју. Узроци сиромаштва су различити, а могу бити и структурне природе. Сиромаштво је комплексан, вишедимензионалан проблем, чији корени леже и у сфери и националног и интернационалног. Глобализација светске економије и све дубља међузависност држава представљају изазов и шансу за одржив економски раст и развој, али са собом носе и ризике и неизвесност у погледу будућности светске економије. Неизвесна глобална економска клима праћена је економским реструктурирањем као и, у једном броју земаља, сталним нагомилавањем спољног дуга са којим је немогуће изборити се, и програмима структурног прилагођавања. Поред тога, све врсте сукоба, расељавање људи и деградација животне средине умањују способност влада различитих земаља да задовоље основне потребе свог становништва. Глобалне трансформације светске привреде озбиљно

мењају параметре друштвеног развоја у свим земљама. Један од значајних трендова који су регистровани је повећано сиромаштво жена, чије размере варирају од региона до региона. Разлике међу половима у расподели економске моћи такође су значајан фактор који доприноси повећању сиромаштва жена. Миграције и пратеће промене у структури породице наметнуле су додатни терет женама, посебно оним женама које издржавају неколико чланова породице. Да би се изашло на крај са оваквим трендовима, мере макроекономске политике треба наново размотрити и преформулисати. Ове мере односе се готово искључиво на формални сектор. Оне такође често коче иницијативу жена, а при њиховом формулисању није узето у обзир различито дејство које ће имати на жене и мушкарце. Примена анализе родне равноправности на широку лепезу практичних политика и програма је стога од пресудне важности за стварање стратегија за смањење сиромаштва. Да би се искоренило сиромаштво и постигао одрживи развој, жене и мушкарци морају пуноправно и на једнаким основама да учествују у формулисању макроекономске и социјалне политике и стратегија за искорењивање сиромаштва. Искорењивање сиромаштва не може се постићи само путем програма за спречавање појаве сиромаштва, већ је потребно демократско учешће и промене привредних структура како би свим женама био обезбеђен приступ ресурсима, могућностима и јавним службама. Сиромаштво се манифестује на различите начине, укључујући недостатак прихода и производних ресурса довољних да се осигура одржива егзистенција, глад и неухрањеност, лоше здравствено стање, ограничен или никакав приступ образовању и другим основним услугама, повећан морбидитет и морталитет услед болести, бескућништво и неадекватан смештај, опасно животно окружење, те друштвена дискриминација и изопштавање из друштва. Сиромаштво такође карактерише изостанак учешћа у процесу доношења одлука и у грађанском, друштвеном и културном животу. Сиромаштво се јавља у свим земљама – у облику масовног сиромаштва у многим земљама у развоју и џепова сиромаштва усред богатства развијених земаља. Сиромаштво може да буде проузроковано економском рецесијом која резултира губитком егзистенције, или пак неком катастрофом или оружаном сукобом. Такође постоји и сиромаштво радника са ниским зарадама и крајња беда људи који су изван система подршке породицама, институција за пружање социјалне помоћи и безбедносних мрежа.

48. У претходној деценији број жена које живе у сиромаштву се несразмерно увећао у односу на број мушкараца, нарочито у земљама у развоју. Феминизација сиромаштва је као краткорочна последица процеса политичке, економске и друштвене трансформације у последње време такође постала крупан проблем у земљама са привредом у транзицији. Поред економских фактора, ригидност друштвено приписаних родних улога и ограничен приступ жена власти, образовању, усавршавању и производним ресурсима, као и други фактори који се јављају а који могу да доведу до неизвесног опстанка једне породице, такође су узрок сиромаштва. Неадекватно интегрисање идеје о равноправности полова у економско анализирање и планирање, као и решавање питања структурних узрока сиромаштва такође су међу факторима који доприносе оваквој ситуацији.

49. Жене дају допринос развоју привреде и борби против сиромаштва и кроз свој плаћени и кроз свој неплаћени рад код куће, у оквиру заједнице и на радном месту. Оснаживање жена јесте фактор од пресудне важности за искорењивање сиромаштва.

50. Иако сиромаштво погађа домаћинства у целини, због родне поделе рада и одговорности у домаћинству, жене носе несразмерно већи терет, трудећи се да управљају потрошњом и производњом домаћинства у условима све веће несташице. Сиромаштво је посебно присутно код жена које живе у сеоским домаћинствима.

51. Сиромаштво жена је у директној вези са одсуством економских могућности и аутономије, недостатаком приступа економским ресурсима, укључујући ту кредите, власништво над земљом и наследство, недостатком приступа образовању и потпорним услугама, и њиховим минималним учешћем у процесу одлучивања. Сиромаштво такође може да присили жене да се нађу у ситуацијама у којима су изложене сексуалној експлоатацији.

52. У превеликом броју земаља системи социјалне помоћи не узимају довољно у обзир специфичне околности жена које живе у сиромаштву, а постоји тенденција да се услуге које такви системи пружају редукују. Ризик од западања у сиромаштво је већи за жене него за мушкарце, посебно у старости, тамо где су системи социјалне заштите засновани на принципу непрекидног плаћеног запослења. У неким случајевима, жене не испуњавају овај услов због прекида у раду, услед неуравнотежене прерасподеле плаћеног и неплаћеног рада. Штавише, старије жене такође се суочавају са већим препрекама при поновном уласку на тржиште рада.

53. У многим развијеним земаљама, где су нивои општег образовања и професионалне обучености жена и мушкараца слични и где постоје системи заштите од дискриминације, економске трансформације извршене у протеклој деценији су у неким секторима значајно повећале или незапосленост жена или несигурност у погледу њиховог запослења. Као последица тога, удео жена у броју сиромашних је порастао. У земаљама у којима се велики број девојчица упише у школу, оне које најраније напусте образовни систем, не стекавши никакве квалификације, спадају у најугроженије на тржишту радне снаге.

54. У земаљама са привредом у транзицији и у другим земаљама које проживљавају суштинске политичке, економске и друштвене трансформације, те трансформације често доводе до смањења прихода жена или до тога да оне остану без икаквих прихода.

55. Пре свега у земаљама у развоју, производни капацитет жена би требало повећати тако што ће им бити омогућен приступ капиталу, ресурсима, кредитима, земљишту, технологији, информацијама, техничкој помоћи и обуци како би се њихов приход увећао, а исхрана, образовање, здравствена заштита и статус у оквиру домаћинства побољшали. Ослобађање женског производног потенцијала је кључна тачка у прекидању круга сиромаштва, тако да жене могу у потпуности да уживају у добробитима развоја и производима сопственог рада.

56. Одрживи развој и економски раст који је и континуиран и одржив у будућности могуће је остварити само путем унапређивања економског, друштвеног, политичког, правног и културног статуса жена. Правичан друштвени развој који препознаје потребу да се оспособе сиромашни, а посебно жене, да користе природне ресурсе на одржив начин, неопходан је темељ одрживог развоја.

57. Успех практичне политике и мера које имају за циљ подршку или јачање унапређивања родне равноправности и побољшање статуса жене требало би да буде заснован на интеграцији идеје о равноправности полова у општу политику која се води у свим сферама друштва, као и на примени позитивних мера уз адекватну институционалну и финансијску подршку на свим нивоима.

Стратешки циљ А.1.

Преиспитати, усвојити и спроводити макроекономску политику и развојне стратегије које одговарају на потребе и напоре жена које живе у сиромаштву

Мере које треба да предузму:

58. Владе:

- (а) Преиспитати и модификовати, уз пуноправно и равноправно учешће жена, мере макроекономске и социјалне политике у сврху постизања циљева Платформе за деловање;
- (б) Анализирати, из перспективе равноправности полова, практичну политику и програме – укључујући и оне који се тичу макроекономске стабилности, структурног прилагођавања, проблема спољног дуга, опорезивања, инвестиција, запошљавања, тржишта и свих релевантних сектора економије

– у смислу начина на који утичу на сиромаштво, неравноправност полова, а нарочито на статус жена; проценити њихов утицај на благостање и услове живота једне породице, те их прекројити, на одговарајући начин, тако да се њима унапређује правичнија расподела производних добара, богатства, могућности за запослење, прихода и услуга;

- (в) Градити и спроводити здраве и стабилне макроекономске и секторске политике које су осмишљене и чије се спровођење прати уз пуно и равноправно учешће жена, које подстичу одржив привредни раст на широким основама, хватају се у коштац са структурним узроцима сиромаштва и усмерене су ка искорењивању сиромаштва и смањивању родне неравноправности унутар општег оквира постизања одрживог развоја који у свом средишту има добробит људи;
- (г) Реструктурирати и усмерити јавну потрошњу тако да за циљ има унапређивање економских прилика жена и равноправан приступ производним ресурсима као и испуњавање основних друштвених, образовних и здравствених потреба жена, нарочито оних које живе у сиромаштву;
- (д) Развијати секторе пољопривреде и рибарства, где и када за тиме постоји потреба, да би се на одговарајући начин обезбедиле прехранбена сигурност на националном и нивоу домаћинства као и самодовољност у производњи хране, доделом неопходних финансијских, техничких и људских ресурса;
- (ђ) Развијати политику и програме са циљем промовисања правичне расподеле хране у оквиру домаћинства;
- (е) Саградити одговарајуће безбедносне мреже и ојачати системе подршке на нивоу државе и заједнице, као интегрални део социјалне политике, како би се жене које живе у сиромаштву оспособиле да поднесу неповољно економско окружење и да сачувају своју егзистенцију, средства и приходе у време кризе;
- (ж) Стварати економске политике које имају позитиван утицај на запошљавање и приход запослених жена и у формалном и неформалном сектору, те усвајати конкретне мере за решавање проблема незапослености жена, посебно њихове дугорочне незапослености;
- (з) Формулисати и примењивати, према потреби, конкретне економске, социјалне, пољопривредне и сродне мере са циљем подршке домаћинствима која воде жене;
- (и) Разрађивати и спроводити програме за сузбијање сиромаштва, укључујући планове запошљавања, који женама које живе у сиромаштву омогућавају бољи приступ храни, између осталог и применом механизма адекватног одређивања цена и расподеле добара;
- (ј) Омогућити свим мигранткињама, укључујући и раднице мигранткиње, да у потпуности остваре своја људска права, као и да се заштите од насиља и експлоатације; увести мере за оснаживање легалних мигранткиња, укључујући и раднице мигранткиње, и олакшати легалним мигранткињама продуктивно запошљавање тако што ће им вештине и образовање стечени у иностранству и препоруке бити више вредноване, те им олакшати пуно укључивање у радну снагу;
- (к) Уводити мере којима ће се жене које живе у сиромаштву и друштвено маргинализоване жене интегрисати или реинтегрисати у мрежу продуктивног запошљавања и главне привредне токове, обезбедити да интерно расељене жене имају целовит приступ економским могућностима,

као и да квалификације и вештине жена имигранткиња и избеглица буду признате;

- (л) Омогућити женама да добију смештај по приступачној цени као и приступ земљишним поседима тако што ће, између осталог, бити уклоњене све препреке на том путу, са посебним нагласком на испуњавању потреба жена, посебно оних жена које живе у сиромаштву и оних које издржавају домаћинства;
- (љ) Формулисати и примењивати политику и програме којима се женама пољопривредним произвођачима и произвођачима рибе (укључујући жене које се баве производњом за сопствене потребе, нарочито у сеоским областима) побољшава приступ финансијским, техничким, струковним и маркетиншким услугама; обезбедити приступ и контролу над земљишним поседом, приступ одговарајућој инфраструктури и технологији са циљем увећања прихода жена и побољшања прехрамбене сигурности на нивоу домаћинства, посебно у сеоским подручјима и, по потреби, подстицати развој задруга које су у власништву произвођача и тржишно оријентисане;
- (м) Створити системе социјалног осигурања свуда где не постоје, или их реорганизовати са циљем изједначавања позиција жена и мушкараца, и то у свим фазама њиховог живота;
- (н) Обезбедити приступ бесплатним или јефтиним правним услугама, укључујући правно описмењавање, посебно осмишљеним да послуже женама које живе у сиромаштву;
- (њ) Предузети посебне мере за унапређивање и јачање политике и програма усмерених ка аутохтоном женском становништву уз њихово пуно учешће и поштовање њихове културне разноликости, тако да оне имају прилике и могућности избора у процесу развоја ради искорењивања сиромаштва којем су изложене.

59. Мултилатералне финансијске и развојне институције, укључујући Светску банку, Међународни монетарни фонд и регионалне развојне институције, те кроз билатералну развојну сарадњу:

- (а) У складу са обавезама преузетим на Светском самиту о друштвеном развоју, радити на мобилизацији нових и додатних финансијских ресурса, који су и адекватни и предвидиви и мобилисани на начин који пружа максималну расположивост тих ресурса и користи све расположиве изворе и механизме финансирања с циљем доприноса искорењивању сиромаштва и решавању проблема жена које живе у сиромаштву;
- (б) Јачати аналитички капацитет како би се на систематичнији начин ојачала идеја равноправности полова и како би се интегрисала у креирање и спровођење програма кредитирања, укључујући програме структурног прилагођавања и програме економског опоравка;
- (в) Пронаћи делотворна развојно оријентисана и трајна решења за проблеме спољног дуга како би се помогло земљама које га имају да финансирају програме и пројекте усмерене на развој, укључујући унапређивање положаја жена, између осталог, путем непосредног спровођења услова опрштаја дугова који су договорени на састанку Париског клуба у децембру 1994. године, а који обухватају: смањење дуга, укључујући отпис дуга или друге мере за олакшање дуга, и развити технике конверзије дуга које се примењују на програме и пројекте друштвеног развоја у складу са приоритетима Платформе за деловање;

- (г) Позвати међународне финансијске институције да размотре иновативне приступе помоћи земљама са ниским дохотком и високим учешћем мултилатералног дуга, како би им дужничко оптерећење било умањено;
 - (д) Побринути се да програми структурног прилагођавања буду сачињени тако да њихове негативне последице по осетљиве и материјално угрожене групе и заједнице буду минималне, те да се осигурају позитивни ефекти на такве групе и заједнице спречавањем њихове маргинализације у економским и друштвеним активностима и осмишљавањем мера помоћу којих ће добити приступ и контролу над економским ресурсима и економским и друштвеним активностима; предузети мере за смањивање неравноправности и економских разлика;
 - (ђ) Размотрити ефекат програма структурног прилагођавања на друштвени развој путем родно осетљиве процене друштвеног учинка, као и путем других релевантних метода, са циљем израде политика којима ће се смањити негативне последице тих програма и побољшати њихов позитивни утицај, чиме се осигурава да жене неће бити те које ће сносити несразмерно велики терет транзиционих трошкова; уопунити кредитирање програма структурног прилагођавања унапређеним, наменским кредитирањем друштвеног развоја;
 - (е) Стварати подстицајно окружење које женама омогућава да изграде и очувају одрживу егзистенцију.
60. Невладине организације и женске групе на националним и међународном нивоу:
- (а) Ангажовати све стране које учествују у процесу развоја, укључујући академске институције, невладине организације, женске групе и групе из најширих слојева, на унапређивању делотворности програма за борбу против сиромаштва усмерених ка најсиромашнијим и најугроженијим групама жена, као што су жене које живе на селу и аутохтоно женско становништво, жене које издржавају домаћинства, младе жене и старије жене, избеглице и мигранткиње и жене са инвалидитетом, уз констатовање да је друштвени развој одговорност пре свега влада различитих земаља;
 - (б) Ангажовати се на лобирању и успостављању механизма праћења, у складу са овлашћењима, и у вршењу других релевантних активности којима се обезбеђује спровођење препорука о искорењивању сиромаштва из Платформе за деловање, а које за циљ имају да осигурају одговорност и транспарентност у раду државних органа и приватног сектора;
 - (в) Укључити у своје активности жене са различитим потребама; прихватити чињеницу да омладинске организације све више постају стварни партнери у реализацији развојних програма;
 - (г) У сарадњи са владиним и приватним сектором, учествовати у разради свеобухватне државне стратегије за побољшање рада здравствених, образовних и социјалних служби, тако да девојчице и жене свих старосних доба које живе у сиромаштву имају отворен приступ тим службама. Тражити финансијска средства уз помоћ којих се осигурава равноправан приступ службама за оба пола, и проширити те службе тако да обухвате сеоска и удаљена подручја која владине институције у свом раду не покривају;
 - (д) У сарадњи са владама, послодавцима и другим друштвеним партнерима и релевантним субјектима, доприносити развоју политике образовања, обуке и преквалификације како би се женама омогућило да стекну широк спектар вештина и тако одговоре на захтеве новог доба;
 - (ђ) Ангажовати се на заштити права жена на отворен и равноправан приступ економским ресурсима, укључујући и право на наследство и власништво

над земљиштем и другом имовином, добијање кредита, коришћење природних ресурса и примену одговарајуће технологије.

Стратешки циљ А.2.

Извршити ревизију закона и управних процедура тако да женама буду обезбеђена једнака права и приступ економским ресурсима

Мере које треба да предузму:

61. Владе:

- (а) Обезбедити приступ бесплатним или јефтиним правним услугама, укључујући правно описмењавање, посебно осмишљеним да послуже женама које живе у сиромаштву;
- (б) Предузети законодавне и управне реформе да би се женама омогућио потпуни и равноправни приступ економским ресурсима, укључујући и право на наследство и власништво над земљиштем и другом имовином, добијање кредита, коришћење природних ресурса и примену одговарајуће технологије;
- (в) Размотрити могућност ратификације Конвенције бр. 169. Међународне организације рада (МОП) настале у склопу њихових напора да унапреде и заштите права аутохтоних народа.

Стратешки циљ А.3.

Обезбедити женама приступ механизмима штедње и добијања кредита и институцијама које се тиме баве

Мере које треба да предузму:

62. Владе:

- (а) Женама са материјалним потешкоћама, укључујући жене предузетнице у сеоским, удаљеним и градским подручјима, омогућити приступ финансијским услугама јачањем веза између банака и посредничких организација за одобравање позајмица, укључујући и подршку у виду доношења нових закона, обуку жена и институционално јачање посредничких институција, у сврху мобилизације капитала за те институције и повећања доступности кредита;
- (б) Подстицати стварање веза између финансијских институција и невладиних организација и давати подршку иновативним облицима кредитирања, укључујући оне који интегришу кредите са услугама и обуком за жене, и обезбеђују кредитне олакшице за рурално женско становништво.

63. Пословне банке, специјализоване финансијске институције и приватни сектор у разматрању сопствених политика:

- (а) Применити оне методологије кредитирања и штедње уз помоћ којих се делотворно допире до жена које живе у сиромаштву и које на иновативан начин смањују трошкове трансакција и редефинишу ризик;
- (б) Отворити посебне шалтере за одобравање зајмова женама, укључујући ту и младе жене, које иначе немају приступа традиционалним изворима јемства;

- (в) Поједностављивати банкарске процедуре, на пример смањењем минималног улога и поједностављивањем других услова за отварање банковних рачуна;
- (г) Омогућити учешће и права заједничке својине женама клијентима, тамо где за то постоје услови, у процесу одлучивања у институцијама које пружају кредите и друге финансијске услуге.

64. Организације за мултилатералну и билатералну развојну сарадњу:

Подржавати, кроз обезбеђивање капитала и/или ресурса, рад финансијских институција које пружају услуге женама предузетницама и произвођачима које воде мала или микро предузећа и остварују ниска примања, како у формалном тако и у неформалном сектору.

65. Владе различитих земаља и мултилатералне финансијске институције, у складу са овлашћењима:

Подржавати институције које испуњавају оперативне стандарде у пружању услуга великом броју жена и мушкараца са ниским примањима путем капитализације, рефинансирања и подршке развоју институција на начине којима се поспешује самодовољност.

66. Међународне организације:

Издајати већа финансијска средства за програме и пројекте осмишљене да унапређују одрживе и продуктивне предузетничке делатности које доносе приход угроженим женама и женама које живе у сиромаштву

Стратешки циљ А.4.

Развити методологије засноване на равноправности и спроводити истраживања са циљем решавања проблема феминизације сиромаштва

Мере које треба да предузму:

67. Владе, међувладине организације, академске и истраживачке институције, те приватни сектор:

- (а) Разрадити концептуалне и практичне методологије за интегрисање идеје о равноправности полова у све аспекте креирања економске политике, укључујући израду планова и програма структурног прилагођавања;
- (б) Применити ове методологије код спровођења анализе утицаја свих политика и програма на полове, укључујући програме структурног прилагођавања, те износити резултате истраживања у јавност.

68. Статистичке организације на националном и међународном нивоу:

- (а) Прикупљати податке о сиромаштву и свим аспектима привредне активности разврстане по роду и старосном добу и правити квалитативне и квантитативне статистичке индикаторе који треба да олакшају процену учинка привреде из перспективе родне равноправности;
- (б) Креирати одговарајућа статистичка средства која ће узимати у обзир и учинити видљивим целокупан рад жена и допринос националној привреди, укључујући и њихов допринос у сектору неплаћеног и рада у домаћинству, те размотрити однос између неплаћеног рада жена и броја жена погођених сиромаштвом и њихове угрожености сиромаштвом.

Б. ОБРАЗОВАЊЕ И ОБУКА ЖЕНА

69. Образовање је једно од људских права и неопходно средство за постизање циљева равноправности, развоја и мира. Од образовног система у којем нема дискриминације користи имају и девојчице и дечаци, а такво образовање у крајњој линији доприноси равноправнијим односима између жена и мушкараца. Равноправност у приступу образовању и стицању квалификација је нужна уколико се жели да више жена постану носиоци промена. Писменост жена је важан кључ у унапређивању здравља, исхране и образовања породице и у оспособљавању жена за учешће у одлучивању у друштву. Улагање у формално и неформално образовање и обуку девојчица и жена, којим се остварује изузетно висока друштвена и економска добит, показало се као један од најбољих начина да се постигне одрживи развој и економски раст који је и континуиран и одржив.

70. На регионалном нивоу, девојчицама и дечацима је омогућен равноправан приступ основном образовању, осим у неким деловима Африке, посебно у Подсахарској Африци, и у централној Азији, где је приступ образовним институцијама још увек на неодговарајућем нивоу. Напредак је учињен када је у питању средње образовање, којем у неким земљама дечаци и девојчице имају једнак приступ. Број уписаних девојака и жена у институције високог образовања се значајно увећао. У многим земљама су приватне школе такође одиграле важну допуњујућу улогу у унапређивању приступачности образовања на свим нивоима. Ипак, више од пет година након што је на Светској конференцији о образовању за све (Јомтиен, Тајланд, 1990.) усвојена Светска декларација о образовању за све и Оквир мера за испуњавање основних потреба за учењем¹², отприлике 100 милиона деце, а од тога најмање 60 милиона женске деце, нема приступ основном школовању, а више од две трећине од 960 милиона неписмених одраслих особа на свету су жене. Висока стопа неписмености која преовладава у већини земаља у развоју, посебно у Подсахарској Африци и неким арапским државама, остаје озбиљна препрека унапређивању положаја жена и развоју.

71. Дискриминација девојчица у погледу приступа образовању опстаје у многим областима, услед традиционалних схватања, раног ступања у брак и ране трудноће, неадекватног и родно пристрасног подучавања и наставних материјала, сексуалног узнемиравања и недостатка адекватних, физички и на друге начине доступних школских објеката. Девојчице веома рано почињу да раде тешке послове у домаћинству. Од девојчица и младих жена се очекује да изврше и школске и домаће обавезе, што често за последицу има лош успех у школи и рано напуштање образовног система. То оставља дугорочне последице на све аспекте живота жена.

72. Стварањем образовног и друштвеног окружења у којем су жене и мушкарци, девојчице и дечаци третирани равноправно и стимулирани да остваре свој пун потенцијал, у којем се поштује њихова слобода мисли, савести, вероисповести и уверења, и где се ресурсима у образовању промовишу нестереотипне слике жена и мушкараца, успешно би били елиминисани узроци дискриминације жена и неравноправности жена и мушкараца.

73. Женама би требало омогућити да стално усвајају знања и вештине поврх оних које су стекле током младости. Овај концепт доживотног учења укључује како она знања и вештине стечене формалним образовањем и обуком, тако и учење на неформалне начине, укључујући ту волонтерство, неплаћени рад и традиционално знање.

74. Наставни програми и наставни материјали још су увек у великој мери родно пристрасни, и ретко су саображени посебним потребама жена и девојчица. Тиме се јачају традиционалне женске и мушке улоге, чиме се жене лишвају могућности да постану пуноправни и равноправни партнери у друштву. Непостојање свести о потреби

¹² Коначни извештај са Светске конференције о образовању за све: Испуњавање основних потреба за учењем, Јомтиен, Тајланд, 5.-9. март 1990, Посредничка комисија (UNDP, UNESCO, UNICEF, Светска банка) за Светску конференцију о образовању за све, Њујорк, 1990, додатак 1.

равноправности полова код предавача на свим нивоима јача постојећу неравноправност између мушкараца и жена тиме што ојачава дискриминаторне тенденције и девојчицама подрива осећај самопоштовања. Недовољно сексуално васпитање и знање о репродуктивном здрављу оставља дубок траг на жене и мушкарце.

75. Наставни програми природних наука су нарочито родно пристрасни. Уџбеници за предмете природних наука не сагледавају свакодневна искуства жена и девојчица, а жене научници у тим књигама не заузимају место које им припада. Девојчицама се често ускраћује основно образовање из математике, природних и техничких наука, што су предмети из којих се стиче знање које би оне могле да примене за побољшање своје свакодневице и шанси за запослење. Напредне студије природних наука или технологије припремају жене да преузму активну улогу у технолошком и индустријском развоју своје земље, због чега је неопходан различит приступ у пружању стручне и техничке обуке. Развој технологије брзо мења свет и утиче и на земље у развоју. Од суштинске је важности да жене не само имају користи од технологије, већ и учествују у целом процесу, од фазе пројектовања до фаза примене, праћења и процене.

76. Приступ и задржавање девојчица и жена на свим нивоима образовања, укључујући и ниво високог образовања и све академске области, један је од фактора њиховог сталног напретка у професионалном ангажовању. Без обзира на то, може се уочити да су младе жене још увек највише сконцентрисане у ограниченом броју области.

77. Масовни медији су моћно средство образовања. Као образовно оруђе, масовни медији могу предавачима и владиним и невладиним институцијама да послуже као инструмент за унапређивање положаја жена и развој. Компјутеризовано образовање и информациони системи све више постају важан елемент учења и ширења знања. Телевизија има највећи утицај на младе и, због тога, има могућност да обликује вредности, ставове и схватања жена и девојчица и на позитиван и на негативан начин. Стога је неопходно да наставници подучавају критичком расуђивању и аналитичким вештинама.

78. Средства која се издвајају за образовање, нарочито за образовање девојчица и жена, у многим земљама су недовољна, а у неким случајевима се и додатно смањују, укључујући ту и средства за финансирање политике и програма прилагођавања. Таква политика издвајања недовољних средстава има дугорочно лоше последице по људски развој, посебно развој жена.

79. У решавању проблема неравноправног приступа и неадекватних могућности образовања, владе и други чиниоци би требало да промовишу активну и видну политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њиховог утицаја посебно на жене, а посебно на мушкарце.

Стратешки циљ Б.1.

Обезбедити равноправан приступ образовању

Мере које треба да предузму:

80. Владе:

- (а) Унапредити циљ равноправног приступа образовању предузимањем мера којима се на свим нивоима образовања искорењује дискриминација на основу пола, расе, језика, вероисповести, националног порекла, старосног доба или инвалидитета, или било који други облик дискриминације и, по потреби, размотрити установљивање процедура за решавање жалби;
- (б) До 2000. године обезбедити приступ основном образовању за све и завршетак основношколског образовања за барем 80% деце узраста основне школе; до 2005. године премостити родни јаз у основном и

средњем образовању; обезбедити универзално основно образовање у свим земљама пре 2015. године;

- (в) Елиминисати родне неједнакости у приступу свим областима високог образовања тако што ће се женама омогућити равноправни приступ могућностима за развој каријере, обуку, стипендије, као и усвајањем позитивних мера када је то потребно;
- (г) Створити родно осетљив образовни систем са циљем обезбеђења једнаких могућности образовања и обуке, те пуноправно и равноправно учешће жена у управљању образовним системом, креирању образовне политике и доношењу одлука;
- (д) Обезбедити младим женама, у сарадњи са родитељима, невладиним организацијама, омладинским организацијама, заједницама и приватним сектором, академско образовање и стручну обуку, планирање каријере, лидерство и стицање друштвених вештина и радног искуства како би биле припремљене да пуноправно учествују у друштву;
- (ђ) Повећати број женске деце која се уписују и завршавају школу издвајањем одговарајућих буџетских средстава и придобијањем подршке родитеља и заједнице, као и путем кампања, флексибилних школских распореда, стимулација, стипендија и на друге начине којима се трошкови породице за образовање женске деце своде на минимум, а родитељима омогућава да одаберу образовање за женско дете; стварањем услова да се у образовним институцијама поштују права жена и девојака на слободу савести и вероисповести, тако што ће бити укинута сви закони или пакети закона у којим је присутна дискриминација на основу вероисповести, расне или културне припадности;
- (е) Промовисати образовну средину која уклања све препреке које отежавају образовање трудних адолесценткиња и младих мајки укључујући, по потреби, и физички доступне објекте за бригу о деци по приступачним ценама и образовање родитеља, чиме се подстичу они који су одговорни за бригу о својој деци и браћи и сестрама током школовања да се врате у школу, или наставе и заврше школовање;
- (ж) Поправити квалитет образовања и створити једнаке могућности и за жене и за мушкарце у смислу приступа истом, како би се обезбедило женама свих старосних доба да усвајају знање, надграђују капацитете, способности и вештине и етичке вредности потребне да се развију и пуноправно учествују под једнаким условима у процесу друштвеног, економског и политичког развоја;
- (з) Учинити доступним недискриминаторно и родно осетљиво професионално саветовање у школама, као и програме каријерног образовања, ради подстицања женске деце да похађају академске и техничке наставне програме како би проширила своје могућности за изградњу будуће каријере;
- (и) Подстицати ратификацију Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима¹³ тамо где он још увек није ратификован.

Стратешки циљ Б. 2.

Искоренити неписменост међу женама

¹³ Резолуција Генералне скупштине 2200А (XXI), анекс

Мере које треба да предузму:

81. Владе, национална, регионална и међународна тела, билатерални и мултилатерални донатори и невладине организације:

- (а) Снизити стопу неписмености жена на макар половину стопе из 1990. године, са нагласком на сеоско женско становништво, мигранткиње, избеглице и интерно расељене жене, као и жене са инвалидитетом;
- (б) До 2000. године обезбедити универзални приступ основном образовању, а тежити и обезбеђивању родне равноправности у стицању основног образовања;
- (в) Елиминисати јаз између полова када је у питању основна и функционална писменост, следећи препоруке Светске декларације о образовању за све (Јомтиен);
- (г) Сузбити неједнакости између развијених и земаља у развоју;
- (д) Подстицати ангажовање одраслих и породице на промовисању апсолутне писмености за све људе;
- (ђ) Унапређивати, заједно са писменошћу, животне вештине, научно и технолошко знање и радити на проширивању дефиниције писмености, узимајући у обзир и тренутне циљеве и стандарде.

Стратешки циљ Б.3.

Побољшати женама приступ стручној обуци, науци и технологији и трајном образовању

Мере које треба да предузму:

82. Владе, у сарадњи са послодавцима, радницима и синдикатима, међународним и невладиним организацијама, укључујући женске и омладинске организације, и образовним институцијама:

- (а) Разрадити и спровести политику образовања, обуке и преквалификације жена, посебно младих жена и жена које се враћају на тржиште рада, како би им било омогућено стицање вештина са којима оне могу да испуне потребе променљивог друштвено-економског контекста са циљем повећања шанси за запослење;
- (б) Обезбедити признавање неформалног образовања девојчица и жена у образовном систему;
- (в) Женама и девојчицама обезбедити информације о доступности и користима стручне обуке, програма обуке из научних и технолошких дисциплина, и програма трајног образовања;
- (г) Сачинити образовне и програме обуке за жене које су незапослене како би им се пружио нова знања и вештине које ће поспешити и проширити њихове шансе за запошљавање, укључујући самозапошљавање, као и развој њихових предузетничких вештина;
- (д) Пружити разноврсну стручну и техничку обуку и побољшати приступ и задржавање девојака и жена у образовању и стручној обуци у областима као што су природне науке, математика, техничке дисциплине, еколошке дисциплине и технологија, информациона технологија и висока технологија, као и обука из менаџмента;

- (ђ) Унапредити централну улогу жена у истраживачким, едукативним и образовним програмима из области прехранбене индустрије и пољопривреде;
- (е) Подстицати прилагођавање наставних програма и учила, доприносити средини која је подстицајна за учење, и предузети позитивне мере на промовисању обуке за читав спектар занимања која нису традиционално мушка и женска, укључујући увођење мултидисциплинарних курсева за наставнике природних предмета и математике како би им се проширила свест о значају науке и технологије за живот жена;
- (ж) Осмислити наставне програме и учила, те формулисати и предузети позитивне мере на обезбеђивању бољег приступа и учешћа жена у техничким и научним областима, посебно у областима где нису заступљене или су недовољно заступљене;
- (з) Разрадити политику и програме којима се жене подстичу да учествују у свим приправничким програмима;
- (и) Организовати чешће обуке из области техничких наука, менаџмента, пољопривреде и маркетинга за жене које се баве пољопривредом, рибарством, индустријском производњом и вођењем бизниса, занатима и уметношћу, са циљем повећања њихових шанси за стицање прихода, учешћа жена у доношењу економских одлука, посебно путем ангажовања у женским организацијама на нивоу најширих слојева, као и с циљем повећања њиховог доприноса развоју производње, маркетинга, бизниса, науке и технологије;
- (ј) Обезбедити женама са ниским нивоом образовања или без икаквог образовања, женама са инвалидитетом и легалним мигранткињама, избеглицама и расељеним женама, приступ квалитетном образовању и обуци на свим одговарајућим нивоима, ради побољшавања њихових шанси за запослење.

Стратешки циљ Б.4.

Створити систем образовања и обуке у којем нема дискриминације

Мере које треба да предузму:

83. Владе, органи власти надлежни за образовање и друге образовне и академске институције:

- (а) Донети препоруке и сачинити наставне програме, уџбенике и наставна средства без родних стереотипа на свим нивоима образовања, укључујући и обуку наставника, у сарадњи са свим заинтересованим странама – издавачима, наставницима, органима власти и удружењима родитеља;
- (б) Направити програме обучавања и наставна средства за наставнике и предаваче који подижу свест о статусу, улози и доприносу жена и мушкараца у породици, како је дефинисано у ставу 30, и друштву; у том контексту, промовисати равноправност, сарадњу, узајамно поштовање и поделу одговорности између девојчица и дечака предшколског и старијих узраста, а пре свега развити образовне моделе чијом ће применом бити омогућено да дечаци стекну вештине које су им неопходне да би се бринули о потребама свог домаћинства и поделили одговорност за вођење домаћинства и бригу о издржаваним лицима;

- (в) Направити програме обуке и учила за наставнике и предаваче којима се подиже свест о њиховој улози у образовном процесу, с циљем да им се обезбеде делотворне стратегије за родно осетљиво подучавање;
- (г) Предузети мере да жене наставнице и професорке имају исте шансе и једнак статус као мушки наставници и професори, с обзиром на значај присуства жена наставница на свим нивоима образовања, како би се већи број девојчица привукао у школе и задржао у њима;
- (д) Увести и промовисати обуку из мирног решавања конфликта;
- (ђ) Предузети позитивне мере на повећању удела жена које имају приступ креирању образовне политике и одлучивању, посебно удела наставница на свим нивоима образовања и у академским дисциплинама у којима традиционално доминирају мушкарци, као што су области науке и технологије;
- (е) Подржавати и спроводити родне студије и истраживања на свим нивоима образовања, посебно на постдипломском академском нивоу, а резултате применити код развоја наставних програма, укључујући и универзитетске, затим уџбеника и учила, те у обуци наставника;
- (ж) Развити обуку из лидерства за све жене и давати им шансе за лидерске позиције како би оне биле подстакнуте да преузму лидерске улоге и током школовања и као одрасле особе у грађанском друштву;
- (з) Развити одговарајуће програме образовања и информисања уз обраћање дужне пажње на вишејезичност, посебно у вези са масовним медијима, уз помоћ којих јавност, а посебно родитељи, постају свесни важности недискриминаторног образовања деце и равноправне поделе одговорности у породици између девојчица и дечака;
- (и) На свим нивоима образовања развијати образовне програме из области људских права који обухватају димензију родне равноправности, пре свега подстицањем институција високог школства да у своје наставне програме, пре свега дипломских и постдипломских студија правних, друштвених и политичких наука, укључе студије људских права жена онако како су она дата у конвенцијама Уједињених нација;
- (ј) Уклонити законске, регулаторне и друштвене препреке, у зависности од случаја, сексуалном васпитању и образовању из области репродуктивног здравља, у оквиру формалног образовања о питањима здравља жена;
- (к) Подстицати, уз смернице и подршку родитеља и у сарадњи са наставним особљем и образовним институцијама, израду образовних програма за дечаке и девојчице и стварање интегрисаних служби како би им се подигла свест о одговорностима и како би им се помогло да те одговорности преузму, узимајући у обзир важност таквог образовања и служби за развој личности и самопоштовање, као и хитну потребу да се избегну нежељене трудноће, ширење сексуално преносивих болести, посебно ХИВ/АИДС, као и појаве као што су сексуално насиље и злостављање;
- (л) Обезбедити приступачне објекте за рекреацију и спорт, установити и ојачати родно осетљиве програме за женску децу и жене свих старосних доба у образовним и институцијама заједнице, те подржавати унапређивање положаја жена у свим областима спорта и физичке културе, укључујући тренирање, бављење спортом и администрацију, и учествовање на националним, регионалним и међународним такмичењима;
- (љ) Признати и подржавати право жена и женске деце из аутохтоних народа на образовање и промовисати мултикултурални приступ образовању који

сагледава потребе, тежње и културу аутохтоног женског становништва, и то развојем одговарајућих образовних и наставних програма и наставних средстава, онолико колико је то могуће на језицима аутохтоних народа, и омогућавањем аутохтоном женском становништву да учествује у тим процесима;

- (м) Признати и поштовати уметничке, духовне и културне активности жена припадница аутохтоних народа;
- (н) Побринути се да се у образовним институцијама поштују равноправност полова и културна, верска и свака друга врста различитости;
- (њ) Унапредити образовање, обуку и релевантне програме информисања за жене са села и жене које се баве пољопривредом путем одговарајућих технологија по приступачној цени и масовних медија – на пример, путем радио-програма, касета и мобилних уређаја;
- (о) Обезбедити неформално образовање, посебно женама са села, како би оне оствариле своје потенцијале у смислу здравствене заштите, микро-предузетништва, пољопривреде и законских права;
- (п) Уклањати све препреке у приступу формалном образовању трудних адолесценткиња и младих мајки, те финансијски помагати у издржавању деце и пружати друге услуге подршке где је то потребно.

Стратешки циљ Б.5.

Издвојити довољно средстава за реформе образовања и пратити њихово спровођење

Мере које треба да предузму:

84. Владе:

- (а) Обезбедити потребне буџетске ресурсе за сектор образовања, уз прерасподелу средстава у оквиру сектора тако да основно образовање добије више, у складу са овлашћењима;
- (б) На одговарајућем нивоу установити механизам за праћење спровођења образовних реформи и мера у надлежним министарствима, те установити програме техничке помоћи, у складу са овлашћењима, за решавање проблема који настану током фазе праћења.

85. Владе и, у складу са овлашћењима, приватне и јавне институције, фондације, истраживачки институти и невладине организације:

- (а) Према потреби, мобилисати додатна средства из приватних и јавних институција, фондација, истраживачких института и невладиних организација како би се омогућило женама и женској деци, као и мушкарцима и мушкој деци на равноправној основи, да заврше своје образовање, са посебним освртом на угрожену популацију;
- (б) Обезбедити финансијска средства за посебне програме, као што су програми из области математике, природних наука и рачунарске технологије, који повећавају свим девојкама и женама шансе да напредују;

86. Мултилатералне развојне институције, укључујући Светску банку, регионалне развојне банке, билатералне донаторе и фондације:

- (а) Размотрити могућност повећања финансијских средстава за потребе образовања и обуке жена и женске деце као приоритет у програмима развојне помоћи;
- (б) Размотрити сарадњу са владама примаоцима помоћи како би се износ финансијских средстава која се издвајају за образовање жена одржао на истом нивоу или увећао кроз програме структурног прилагођавања и економског опоравка, укључујући програме за добијање позајмица и стабилизацију.

87. Међународне и међувладине организације, посебно Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (*UNESCO*), на глобалном нивоу:

- (а) Доприносити процени постигнутог напретка, употребом образовних показатеља које израде државна, регионална и међународна тела, те позвати владе да, у спровођењу мера, уклоне разлике између жена и мушкараца, дечака и девојчица у смислу могућности за образовање и обуку и нивоа достигнутих на свим пољима, посебно у програмима основног образовања и описмењавања;
- (б) На захтев обезбеђивати техничку помоћ земљама у развоју са циљем јачања њихове способности да прате напредак постигнут у процесу премошћавања јаза између жена и мушкараца у образовању, обуци и истраживању, као и у нивоима постигнућа на свим пољима, посебно на пољу основног образовања и искорењивања неписмености;
- (в) Спровести међународну кампању за промовисање права жена и женске деце на образовање;
- (г) Издвојити значајан проценат ресурса за основно образовање жена и женске деце.

Стратешки циљ Б.6.

Унапредити доживотно образовање и обучавање за жене и женску децу

Мере које треба да предузму:

88. Владе, образовне институције и заједнице:

- (а) Обезбедити доступност широког спектра образовних и програма обуке који обезбеђују да жене и женска деца континуирано усвајају знања и вештине потребне да живе у својим заједницама и државама, да им дају допринос и имају користи од њих;
- (б) Обезбеђивати подршку установама за бригу о деци и другим службама како би се мајкама омогућило да наставе са школовањем;
- (в) Креирати флексибилне програме образовања, обуке и преквалификација за доживотно учење, којима се женама омогућава промена делатности у свим фазама њиховог живота.

В. ЖЕНЕ И ЗДРАВЉЕ

89. Жене имају право на највиши могући стандард у погледу физичког и менталног здравља. Уживање овог права од виталног је значаја за њихов живот и осећај благостања, као и за њихову могућност да учествују у свим областима јавног и приватног живота.

Здравље је стање укупног физичког, менталног и друштвеног благостања, а не просто одсуство болести или слабости. Здравље жена укључује емоционално, друштвено и физичко благостање и одређено је социјалним, политичким и економским условима живота, као и биолошким факторима. Међутим, већина жена не достиже овај степен здравља и благостања. Неравноправност, како између мушкараца и жена тако и међу женама из различитих географских региона, друштвених класа и аутохтоних и етничких група представља највећу препреку женама на путу да достигну највиши могући стандард здравља. На државним и међународним форумима жене истичу да су равноправност, укључујући и дељење породичних обавеза, развој и мир неопходни услови за њихово оптимално здравље током целог живота.

90. Жене имају другачији и неравноправан приступ коришћењу основних здравствених ресурса, укључујући ту и основне здравствене услуге превенције и лечења, између осталог – дечијих болести, неухрањености, анемије, дијареје, преносивих болести, маларије и других тропских болести и туберкулозе. Жене такође немају исте и једнаке могућности када се ради о заштити, унапређивању и одржавању здравља. У многим земљама у развоју посебно забрињава недостатак хитне акушерске неге. У здравственој политици и програмима често се само понављају родни стереотипи и не узимају се у обзир друштвено-економске и друге разлике међу женама и не води се увек рачуна о томе да жене нису независне када је у питању њихово здравље. На здравље жена такође утичу и родна дискриминација у здравственом систему, као и пружање неадекватних и неодговарајућих здравствених услуга.

91. У многим земљама, поготово у онима у развоју, а нарочито у најнеразвијенијим земљама, смањење средстава јавне потрошње у здравству, а у неким случајевима и структурно прилагођавање, доприносе погоршању јавног здравственог система. Поред тога, приватизација здравственог система без одговарајућих гаранција да ће сваком бити доступна здравствена заштита још више умањује расположивост здравствених услуга. Ова ситуација не само да директно погађа здравље жена и девојчица, него и поставља нерационално велике одговорности пред жене чије се вишеструке улоге, укључујући и оне у породици и широј заједници, често не признају. Према томе, оне не добијају неопходну друштвену, психолошку и економску подршку.

92. Право жена на највиши могући стандард здравља мора се обезбедити током целог животног циклуса равноправно са мушкарцима. Многи слични здравствени проблеми погађају и жене и мушкарце, али жене их доживљавају другачије. Преовлађујуће сиромаштво и економска зависност жена, њихово суочавање са насиљем, негативни ставови о женама и девојчицама, расна и други облици дискриминације, ограничена моћ многих жена да управљају својим сексуалним и репродуктивним животом и недостатак утицаја у доношењу одлука јесу друштвена реалност која има негативне последице на њихово здравље. Несташица и неједнака расподела хране женама и девојчицама у домаћинству, недоступност чисте воде, хигијенских средстава и горива, посебно у сеоским и градским сиромашним четвртима, као и лоши услови смештаја – сви ови фактори оптерећују жене и њихове породице и имају негативне последице на њихово здравље. Здравље је неопходно за продуктиван и испуњен живот, а право свих жена да управљају свим аспектима свог здравља, а нарочито својом плодношћу, од основне је важности за њихово оснаживање.

93. Дискриминација девојчица, која често долази као последица веће наклоности према мушкој деци у исхрани и здравственој заштити угрожава њихово садашње и будуће здравље и благостање. Околности које приморавају девојке да се рано удају, затрудне и подижу децу и које их подвргавају болним обичајима, као што је сакаћење женских гениталија, представљају озбиљан здравствени ризик. Током одрастања, младим девојкама је потребно да имају приступ неопходној здравственој заштити и исхрани, али ове ствари су им често недоступне. Још увек су саветовалишта и доступност услуга и информација о сексуалном и репродуктивном здрављу младих девојака неадекватни или их уопште и нема, а право младих жена на приватност, поверљивост, поштовање и свесни пристанак често се не узимају у обзир. Младе девојке су и биолошки и психосоцијално

изложеније сексуалном злостављању, насиљу и проституцији него дечаца, као и последицама незаштићених и прераних сексуалних односа. Тренд раног ступања у сексуалне односе уз необавештеност и недостатак здравствених услуга увећава ризик од нежељене и преране трудноће, инфекције ХИВ-ом и другим сексуално преносивим болестима, као и од опасних прекида трудноће. Рано суочавање са материнством и даље је препрека у побољшању образовног, економског и социјалног статуса жена у свим деловима света. Све у свему, за младе жене рана удаја и рано материнство могу озбиљно умањити могућности за образовање и запослење и засигурно ће имати дугорочне негативне последице на квалитет њиховог и живота њихове деце. Младићи често нису васпитани да поштују независност жена и да са женама деле одговорност у вези са сексуалношћу и репродукцијом.

94. Репродуктивно здравље је стање укупног физичког, менталног и друштвеног благостања и није само одсуство болести или слабости у свим питањима везаним за репродуктивни систем и за његове функције и процесе. Репродуктивно здравље стога значи да људи могу имати испуњен и сигуран сексуални живот и да могу имати децу, као и слободу одлучивања да ли ће, када и колико често добијати децу. Овај последњи наведени услов подразумева да мушкарци и жене имају право да буду обавештени и да су им доступне сигурне, делотворне, приступачне и прихватљиве методе за планирање породице по сопственом избору, друге законите методе за контролу рађања, као и право на одговарајуће здравствене услуге, које ће омогућити женама да безбедно прођу кроз трудноћу и порођај, што ће паровима дати најбољу шансу да имају здраво потомство. У складу са горе наведеном дефиницијом репродуктивног здравља, здравствена заштита у овој области дефинише се као скуп повезаних метода, техника и услуга које доприносе репродуктивном здрављу и благостању кроз превенцију и решавање проблема у вези са репродуктивним здрављем. Оно такође обухвата и сексуално здравље чија је сврха да побољша квалитет живота и личних односа, а не само саветовање и бригу везану за репродукцију и сексуално преносиве болести.

95. Имајући на уму горе наведену дефиницију, права на репродукцију обухватају одређена људска права, која већ постоје у националним правима, међународним документима о људским правима и другим споразумно насталим документима. Она почињу на признавању основног права свих парова и појединаца да слободно и одговорно одлучују о броју, разлици у годинама и времену рађања своје деце и да имају довољно информација и средстава да то учине, као и на праву на највиши стандард сексуалног и репродуктивног здравља. Ово такође укључује и право на одлучивање о репродукцији без дискриминације, принуде и насиља, како стоји у документима о људским правима. У остваривању овог права, парови би требало да воде рачуна о животним потребама као и потребама њихове будуће деце и о својим одговорностима према заједници. Промовисање одговорног остваривања ових права за све људе требало би да представља фундаменталну основу за политику и програме у области репродуктивног здравља које подржавају влада и заједница, укључујући и планирање породице. У оквиру овог права, требало би посветити потпуну пажњу унапређивању односа узајамног поштовања и родне равноправности, поготово у испуњавању потреба адолесцената у погледу образовања и услуга како би им се омогућио позитиван и одговоран став према својој сексуалности. Многим људима у свету репродуктивна здравствена заштита није доступна због следећих фактора: неадекватног нивоа знања о људској сексуалности и неодговарајућих или лоших информација и услуга у вези са репродуктивним здрављем; високоризичног сексуалног понашања; дискриминаторне друштвене праксе; негативних ставова према женама и девојчицама и немогућности многих жена и девојчица да владају својим сексуалним и репродуктивним животом. Адолесценти су посебно осетљиви јер немају довољно информација и зато што им нису доступне релевантне службе у већини земаља. Старије жене и мушкарци имају посебна питања у вези са репродуктивним и сексуалним здрављем, којима се често не придаје довољно пажње.

96. Људска права жена обухватају њихово право да контролишу и слободно и одговорно одлучују о својој сексуалности, укључујући сексуално и репродуктивно здравље

без присиле, дискриминације и насиља. Равноправни односи између жена и мушкараца у питањима сексуалних односа и репродукције, укључујући и пуно поштовање личног интегритета, захтевају узајамно поштовање, разумевање и дељење одговорности за сексуално понашање и његове последице.

97. Даље, жене су подложне посебним здравственим ризицима због недовољне осетљивости околине и недостатка служби за задовољење здравствених потреба везаних за сексуалност и репродукцију. Компликације везане за трудноћу и порођај представљају један од главних узрочника смртности и морбидитета код жена у репродуктивном добу у многим деловима неразвијеног света. Слични проблеми донекле постоје и у неким земљама у транзицији. Ризични прекиди трудноће угрожавају живот великог броја жена, а то је озбиљан проблем за опште здравље, јер управо оне најсиромашније и најмлађе трпе највећи ризик. Већина тих смртних случајева, здравствених проблема и повреда могу се предупредити тако што би се омогућио бољи приступ адекватним здравственим службама, укључујући сигурне и делотворне методе планирања породице и пружање хитне акушерске неге, признавањем права жена и мушкараца да буду обавештени и да имају приступ сигурним, делотворним, приступачним и прихватљивим методама планирања породице онако како то они желе, као и другим законитим методама за регулацију плодности по сопственом избору, права приступа одговарајућим здравственим службама које ће женама омогућити да безбедно прођу кроз трудноћу и порођај, што ће паровима дати највеће шансе да добију здраво дете. Ове проблеме и мере би требало решавати на основу извештаја са Међународне конференције о становништву и развоју, са посебним освртом на параграфе Акционог програма Конференције. У већини земаља, занемаривањем права жена у вези са репродукцијом ограничавају им се могућности у јавном и приватном животу, укључујући и могућности образовања као и економског и политичког јачања њиховог положаја. Способност жена да контролишу своју плодност важна је основа за уживање других права. Заједничка одговорност жена и мушкараца у питањима везаним за сексуално и репродуктивно понашање такође је веома важна за унапређивање женског здравља.

98. ХИВ или АИДС, као и друге сексуално преносиве болести, чије је преношење понекад последица сексуалног насиља, имају разарајући ефекат на женско здравље, посебно на здравље девојака и младих жена. Оне често немају могућност да инсистирају на сигурном и одговорном понашању у сексуалним односима и имају слаб приступ информацијама и службама за превенцију и лечење. Жене које чине половину свих одраслих тек заражених вирусом ХИВ-а/АИДС-ом и другим сексуално преносивим болестима, наглашавају да социјална угроженост и неравноправан однос снага у мушко-женским односима представљају препреку за сигуран сексуални однос, којим оне покушавају да контролишу ширење сексуално преносивих болести. Последице ХИВ-а/АИДС-а осећају се и изван сфере здравља жена и утичу и на њих као мајке и старатељке, као и на њихов допринос материјалном издржавању породице. Социјалне, развојне и здравствене последице ХИВ-а/АИДС-а и других сексуално преносивих болести морају се сагледати из угла родне неравноправности.

99. Сексуално насиље, као и оно засновано на родној неравноправности, укључујући ту и физичко и ментално злостављање, трговину женама и девојкама, као и друге облике злостављања и сексуалне експлоатације, излажу жене и девојке високим ризицима од физичке и менталне трауме, болести и нежељене трудноће. Такве ситуације често женама онемогућавају да искористе здравствене и друге услуге.

100. Ментални поремећаји везани за маргинализацију, немоћ и сиромаштво, заједно са преоптерећеношћу послоним и стресом, као и све већа учесталост насиља у породици и злоупотреба токсичних супстанци, само су неки од све чешћих здравствених проблема код жена. Жене у целом свету, посебно млађе жене, све више користе дуван, који озбиљно утиче на њихово здравље као и на здравље њихове деце. Здравствени проблеми везани за посао постају све важнији пошто велики број жена ради на слабо плаћеним радним местима, било на формалном или неформалном тржишту рада, под тешким и нездравим условима, а тај број и даље расте. Карцином дојке и грлића материце, друге врсте

карцинома репродуктивних органа, као и неплодност, погађају све већи број жена, а могу се спречити или излечити ако се открију у раној фази.

101. Како је животни век све дужи, здравствени проблеми све већег броја старијих жена захтевају посебну пажњу. На дугорочне здравствене изгледе жена утичу промене током менопаузе које, у комбинацији са укупним условима током живота и другим факторима, као што су слаба исхрана и недостатак физичке активности, могу увећавати ризик од кардиоваскуларних болести и остеопорозе. Остале болести старијег доба и међусобна повезаност процеса старења и инвалидитета код жена такође захтевају посебну пажњу.

102. И жене и мушкарци, нарочито у сеоским и градским сиромашним четвртима, све више су изложени опасностима по здравље из непосредног окружења, узрокованим еколошким катастрофама и деградацијом. Жене су на другачији начин подложне разним еколошким опасностима, загађивачима и штетним супстанцама, и трпе другачије последице услед изложености њима.

103. Квалитет здравствене заштите жена често је на разне начине неодговарајући, у зависности од локалних прилика. Жене се често не третирају са поштовањем, нити им се гарантује приватност и поверљивост, нити су увек у потпуности обавештене о могућностима и услугама које су им на располагању. Штавише, у неким земљама често долази до прекомерне употребе лекова при лечењу разних стања код жена, што доводи до хируршке интервенције и неодговарајуће употребе лекова.

104. Статистички подаци о здрављу не прикупљају се увек систематски, не разврставају се и не анализирају према старосном добу, полу и друштвено-економском статусу, нити према установљеним демографским критеријумима који се користе ради заступања интереса подгрупа и решавања њихових проблема, са посебним нагласком на угрожене и маргинализоване као и друге релевантне варијабле. У многим земљама нису доступни новији поуздани подаци о смртности и морбидитету жена и стањима и болестима које посебно погађају жене. Релативно мало се зна о томе како социјални и економски фактори утичу на здравље жена и девојчица свих старосних доба, пружање здравствених услуга женама и девојчицама, уобичајене начине њиховог коришћења тих услуга, као и на важност превенције болести и програма унапређивања здравља жена. Теме значајне за здравље жена не истражују се на адекватан начин, а за истраживања о здрављу жена често нема средстава. На пример, медицинска истраживања о болестима срца, као и епидемиолошке студије, у многим земљама често се изводе само на мушкарцима; она нису прилагођена женама. Клиничка испитивања која укључују жене, а којима се желе установити основни подаци о дозирању, споредним ефектима и делотворности лекова, укључујући и контрацептивна средства, очигледно недостају и нису увек у складу са етичким стандардима према којима се спроводе истраживања и експерименти. Многи протоколи о употреби лекова и други облици медицинског лечења, као и интервенције над женама заснивају се на истраживању извршеном на мушкарцима, без икаквог испитивања и прилагођавања у смислу разлика између мушкараца и жена.

105. У решавању неједнакости здравственог положаја жена и мушкараца и проблема неравноправног приступа одговарајућим здравственим услугама, владе и други чиниоци би требало да промовишу активну и видну политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њиховог утицаја посебно на жене, а посебно на мушкарце.

Стратешки циљ В.1.

Омогућити женама да током целог живота имају бољи приступ одговарајућој, приступачној и квалитетној здравственој заштити, здравственим информацијама и пратећим службама

Мере које треба да предузму:

106. Владе у сарадњи са невладиним организацијама и организацијама радника и послодаваца, а уз подршку међународних институција:

- (а) Подржати и спровести преузете обавезе из Акционог програма Међународне конференције о становништву и развоју, како стоји у извештају са те Конференције и у Копенхашкој декларацији о друштвеном развоју и у Акционом програму Светског самита о друштвеном развоју¹⁴ као и у складу са обавезама држава чланица у вези са Конвенцијом о укидању свих облика дискриминације жена и другим релевантним међународним споразумима, са циљем да се задовоље здравствене потребе девојака и жена свих животних доба;
- (б) Потврдити право на уживање највишег могућег стандарда физичког и менталног здравља, штитити и промовисати достизање овог права за жене и девојчице, па га учинити делом националног законодавства, на пример: преиспитати постојеће законодавство, укључујући и здравствено законодавство, као и регулативу тамо где је то нужно, како би оно одражавало преузету одговорност за здравље жена и како би било усклађено са измењеним улогама и одговорностима жена где год да живе;
- (в) У сарадњи са женама и организацијама на нивоу заједнице, осмислити и реализовати родно осетљиве програме у области здравства, укључујући децентрализовани здравствени систем који ће се бавити потребама жена током целог њиховог живота и узимати у обзир њихове вишеструке улоге и одговорности, мањак слободног времена, као и посебне потребе жена са села и жена са специјалним потребама, и различите потребе жена које, између осталог, произилазе из животног доба и друштвено-економских и културних разлика; укључити жене, посебно оне из локалне и аутохтоне заједнице, у утврђивање и планирање здравствених приоритета и програма; уклонити све препреке које женама онемогућавају приступ здравственим услугама и обезбедити широку лепезу здравствених услуга;
- (г) Омогућити женама приступ системима социјалне заштите равноправно са мушкарцима током целог живота;
- (д) Обезбедити им приступачније, доступније и јефтиније услуге примарне здравствене заштите високог квалитета, укључујући сексуално и репродуктивно здравље, што подразумева и добијање информација и услуга везаних за планирање породице, уз посвећивање посебне пажње породилској и хитној акушерској нези, како стоји у Акционом програму Међународне конференције о становништву и развоју;
- (ђ) Редефинисати здравствене информације, службе и обуку за здравствене раднике како би се изградила свест о родним разликама и како би се у њима одразила и страна корисника у смислу међуљудских и комуникацијских вештина и права корисника на приватност и поверљивост; ове службе, информације и обука требало би да буду засновани на холистичком приступу;
- (е) Обезбедити да сви здравствени радници и службе поштују људска права и да се придржавају етичких, професионалних и родно осетљивих стандарда при пружању здравствених услуга женама како би им се обезбедило да одговорно, добровољно и свесно дају пристанак; подстицати развој, спровођење и ширење етичких кодекса који се руководе постојећим међународним кодексима медицинске етике као и етичким принципима којима се управљају и други стручњаци у области здравства;

¹⁴ Извештај са Светског самита о друштвеном развоју, Копенхаген, 6-12. март 1995. (A/CONF. 166/9), поглавље I, резолуција 1, анекси I и II.

- (ж) Предузети све неопходне мере како би се елиминисале штетне, медицински непотребне и присилне медицинске интервенције, као и неодговарајући третман лековима и претерана примена лекова на женама. Прописно обучено особље би требало да подробно информише све жене о њиховим могућностима, укључујући и могуће добре стране и потенцијалне споредне ефекте;
- (з) Ојачати и преоријентисати здравствене службе, посебно примарну здравствену заштиту, како би се свим женама и девојчицама обезбедио приступ квалитетним здравственим услугама, умањили здравствени проблеми и смртност мајки и тако постигао циљ који је постављен широм света – да се до 2000. године стопа смртности мајки смањи за најмање 50 посто у односу на 1990. годину, а онда за још једну половину до 2015. године; побринути се да неопходне услуге буду доступне на свим нивоима здравственог система и учинити да заштита репродуктивног здравља буде приступачна, пружањем примарних здравствених услуга, свим појединцима одређеног животног доба што је пре могуће, а најкасније до 2015. године;
- (и) Препознати и радити на решавању здравствених последица ризичних прекида трудноће, што представља свеопшти здравствени проблем, како је договорено у ставу 8.25 Акционог програма Међународне конференције о становништву и развоју;¹⁵
- (ј) У ставу 8.25 Акционог програма Међународне конференције о становништву и развоју наводи се: „Прекид трудноће се никако не би смео промовисати као начин планирања породице. Све владе и међувладине и невладине организације од значаја позивају се да буду јаче усмерене на бригу о здрављу жена како би се решиле последице по здравље настале у ризичним прекидима трудноће¹⁶ који представљају општи здравствени проблем и како би се смањио број жена које се изнова одлучују на прекид трудноће тако што би се унапредиле службе за планирање породице и проширило њихово деловање. Превенцији нежељене трудноће увек се мора дати највиши приоритет и треба уложити све напоре како би се елиминисала потребе за прекидом трудноће. Жене са нежељеним трудноћама требало би да имају отворен приступ поузданим информацијама и саветовању. Било које мере или промене које се тичу прекида трудноће у оквиру здравственог система могу се одредити само на националном или локалном нивоу у складу са националним законодавним процесом. Даље, у ситуацијама када прекид трудноће није противзаконит, он мора бити безбедан. У свим случајевима, жене би требало да имају приступ квалитетним услугама којима би се решавале компликације које настају након прекида трудноће. После прекида трудноће, одмах би требало обезбедити услуге саветовања, едукације и планирања породице, што би такође допринело томе да се прекиди трудноће не понављају”. Размотрити ревизију закона који садрже казнене мере против жена које су имале противзаконите прекиде трудноће;
- (к) Обратити посебну пажњу на потребе девојчица, нарочито на унапређивање здравог понашања које укључује физичке активности; предузети конкретне мере за отклањање разлике у морбидитету и морталитету између дечака и девојчица, где су девојчице угроженије, уз постизање међународно

¹⁵ Извештај са Међународне конференције о становништу и развоју, Каиро, 5-13. септембра 1994. (публикација Уједињених нација, продајни број Е.95.XIII.18), поглавље I, резолуција 1, анекс.

¹⁶ Ризичан прекид трудноће се дефинише као захват којим се прекида нежељена трудноћа или од стране лица коме недостају неопходна знања и вештине или у простору који не испуњава основне медицинске стандарде или када су оба ова фактора присутна (по угледу на извештај Стручне радне групе Светске здравствене организације, у оквиру програма Превенција и управљање ризичним прекидима трудноће, Женева, април 1992. (WHO/MSM/92.5)).

одобрених циљева за смањење морталитета новорођенчади и деце – конкретно до 2000. године смањење стопе морталитета новорођенчади и деце до пет година за једну трећину у односу на ниво из 1990. године или 50 до 70 на 1000 живорођених, у зависности шта је од ово двоје мање; до 2015. године смањити стопу морталитета новорођенчади испод 35 на 1000 живорођених и морталитет деце до пет година испод 45 на 1000 живорођених;

- (л) Постарати се да девојчице током одрастања имају стални приступ неопходним здравственим и нутриционистичким информацијама и услугама да би им се омогућио здрав прелаз из детињства у одрасло доба;
- (љ) Развити информације, програме и услуге како би се помогло женама да разумеју и прилагоде се променама везаним за старење и како би се радило на лечењу болести старијих жена, уз обраћање посебне пажње на оне које су физички или психички зависне;
- (м) Омогућити женама и девојчицама свих старосних доба са било каквим обликом инвалидитета потребама да примају стручну помоћ;
- (н) Креирати посебну политику, осмислити програме и спровести неопходне законе како би се умањили и елиминисали еколошки и професионални ризици по здравље током рада у кући, на радном месту и другде, уз обраћање пажње на труднице и дојиље;
- (њ) Укључити службе које се баве менталним здрављем у основни здравствени систем или друге одговарајуће нивое здравствене заштите, развити програме за подршку и обучити здравствене раднике да поштују и пружају здравствену заштиту женама и девојчицама свих старосних доба које су преживеле било који облик насиља, посебно насиље у породици, сексуално злостављање или друге облике злостављања који настају као последица оружаног или неоружаног сукоба;
- (о) Информисати јавност о предностима дојења; размотрити начине и средства потпуног спровођења Међународног кодекса маркетинга замена за мајчино млеко Светске здравствене организације и УНИЦЕФ-а и, пружајући им правну, економску, практичну и емоционалну подршку, омогућити мајкама да доје своју дјецу;
- (п) Установити механизме за пружање подршке и укључивање невладиних организација, посебно женских организација, професионалних група и других тела која се баве унапређивањем здравља жена и девојчица, у процес одлучивања на нивоу владе, сачињавање програма по потреби, и њихово спровођење у оквиру здравственог сектора и других сродних сектора на свим нивоима;
- (р) Пружити подршку невладиним организацијама које се баве проблемима здравља жена и помагати умрежавање чији је циљ унапређивање координације и сарадње међу свим секторима који имају утицаја на здравље;
- (с) Рационализовати набавку лекова и обезбедити поуздану и сталну снабдевеност висококвалитетним фармацеутским, контрацептивним и другим средствима и опремом, користећи Модел есенцијалне листе лекова Светске здравствене организације као смерницу, и обезбедити сигурност лекова и средстава путем државних надзорних процеса за одобравање лекова;
- (т) Обезбедити бољи приступ одговарајућим облицима лечења и рехабилитације за жене које конзумирају токсичне супстанце и за њихове породице;

- (ћ) Унапредити и обезбедити исправност и сигурност хране у домаћинствима и на државном нивоу, и спровести програме којима је циљ побољшање квалитета исхране свих жена и девојчица остваривањем преузетих обавеза изнетих у Акционом плану за исхрану Међународне конференције о исхрани¹⁷ укључујући смањење тешке и умерене неухрањености код деце млађе од пет година широм света за једну половину у односу на ниво из 1990. до 2000. године, уз обраћање посебне пажње на родну неравноправност у исхрани, као и на смањење анемије због недостатка гвожђа код жена и девојчица за једну трећину у односу на ниво из 1990. до 2000. године;
- (у) Обезбедити расположивост здраве пијаће воде и санитарних система и универзални приступ истима; успоставити ефикасне системе јавне расподеле што је пре могуће;
- (ф) Обезбедити аутохтоном женском становништву потпун и равноправан приступ здравственој инфраструктури и услугама.

Стратешки циљ В.2.

Јачати превентивне програме за унапређивање здравља жена

Мере које треба да предузму:

107. Владе, у сарадњи с невладиним организацијама, масовним медијима, приватним сектором и релевантним међународним организацијама, укључујући и тела Уједињених нација, у складу са овлашћењима:

- (а) Дати предност како формалним тако и неформалним програмима едукације којима се подржавају жене и којима им се омогућава да развију самопоштовање, усвоје знања, одлучују и преузимају одговорност за сопствено здравље, да постижу међусобно поштовање у питањима сексуалности и плодности и програме којима се мушкарцима указује на важност женског здравља и благостања, с посебним нагласком на програме и за мушкарце и за жене којима се истиче важност укидања штетних ставова и пракси, укључујући сакаћење женских гениталија, већу наклоност мушкој деци (што доводи до убијања женске деце и пренаталног одабира пола детета), ране удаје, чак и у дечјем добу, насиље над женама, сексуалну експлоатацију, сексуално злостављање, које понекад резултира инфицирањем ХИВ-ом/АИДС-ом и другим сексуално преносивим болестима, злоупотребу дроге, дискриминацију девојчица и жена у расподели хране и друге штетне ставове и поступке током живота, здравље и благостање жена, и увиђање да неки од тих поступака представљају кршење људских права и принципа медицинске етике;
- (б) Радити на политици друштвеног, људског развоја, образовања и запошљавања како би се елиминисало сиромаштво жена и тако смањила њихова осетљивост на болести и унапредило њихово здравље;
- (в) Подстицати мушкарце да једнако учествују у бризи о деци и у обављању кућних послова, као и да пружају свој део финансијске подршке породици, чак и ако не живе с њом;
- (г) Оснажити законе, реформисати институције и промовисати норме и понашања који укидају дискриминацију жена и подстичу и жене и мушкарце

¹⁷ Коначни извештај Међународне конференције о исхрани, Рим, 5-11. децембар 1992. (Рим, Организација Уједињених нација за храну и пољопривреду, 1993.), део II

да преузму одговорност за своје сексуално и репродуктивно понашање; обезбедити пуно поштовање личног интегритета, предузети мере како би се осигурали неопходни услови да жене могу да остварују своја репродуктивна права и укинути законе и праксе којима се спроводи принуда;

- (д) Припремати и објављивати доступне информације путем кампања у јавном здравству, медија, поузданих система саветовања и едукације – све у циљу да се женама и мушкарцима, поготово младим људима, обезбеди могућност да стичу знања о сопственом здрављу, а посебно обавештења о сексуалности и репродукцији, узимајући у обзир права детета на приступ информацијама, приватност, поверљивост, поштовање и свесни пристанак, као и одговорности, права и дужности родитеља и законских старатеља да пружи, на начин доследан растућим способностима детета, одговарајуће усмерење и вођење у остваривању права деце признатих у Конвенцији о правима детета, а у складу с Конвенцијом о укидању свих облика дискриминације жена; обезбедити да у свим акцијама везаним за децу најважнији интерес буде интерес детета;
- (ђ) Стварати и подржавати програме у образовном систему, на радном месту и у заједници да би се створиле могућности да жене и девојчице свих животних доба учествују у спорту, физичким активностима и рекреацији која им је на располагању на исти начин као што је то омогућено мушкарцима и дечама;
- (е) Препознати конкретне потребе адолесцената и адолесценткиња и спровести конкретне одговарајуће програме, као што је образовање и информисање о питањима сексуалног и репродуктивног здравља и о сексуално преносивим болестима, укључујући ХИВ/АИДС, узимајући у обзир права детета и одговорности, права и дужности родитеља како су наведена у параграфу 108 (д);
- (ж) Развити политику којом се смањује несразмерно велики и иначе све већи терет који пада на жене које обављају вишеструке улоге у породици и заједници тако што ће им се обезбедити адекватна подршка и програми здравствених и социјалних служби;
- (з) Усвојити прописе којима ће се обезбедити да радни услови, укључујући плату и унапређивање жена на свим нивоима здравственог система, не буду дискриминаторни и да испуњавају праведне и професионалне стандарде који ће им омогућити да раде ефикасно;
- (и) Обезбедити да информације и обука о здрављу и исхрани буду саставни део свих програма описмењавања за одрасле као и школских наставних програма за основно образовање;
- (ј) Развијати и покретати медијске кампање и програме за информисање и едукацију којима се жене и девојчице обавештавају о здравственим и осталим пратећим ризицима употребе штетних супстанци и супстанци које изазивају зависност; радити на креирању стратегија и програма којима се заговара некоришћење тих супстанци и промовише рехабилитација и опоравак;
- (к) Осмислити и спровести свеобухватне и јасне програме за спречавање, дијагностиковање и лечење остеопорозе, стања које претежно погађа жене;
- (л) Стварати и/или јачати програме и службе, укључујући и медијске кампање, које се баве превенцијом, раним откривањем и лечењем карцинома дојке, грлића материце и других облика карцинома органа репродуктивног система;

- (љ) Смањити еколошке опасности које представљају све већи ризик по здравље, посебно у сиромашним областима и заједницама; применити приступ упозоравања, као што је утврђено у Декларацији о животној средини и развоју из Рија, која је усвојена на Конференцији Уједињених нација о животној средини и развоју,¹⁸ и у праћење спровођења Агенде 21¹⁹ укључити извештаје о ризицима по здравље жена у вези са животном средином;
- (м) Стварати код жена, стручњака у здравству, људи који креирају политику и јавног мњења свест о озбиљним али и о решивим ризицима по здравље изазваних конзумирањем дувана, као и о потреби за надзорним и образовним мерама којима ће се смањити пушење, што је важно за унапређивање здравља и превенцију болести;
- (н) Обезбедити да наставни програми на медицинским факултетима и другим курсевима у домену здравства обухватају родно оријентисана, свеобухватна и обавезна предавања о женском здрављу;
- (њ) Усвојити конкретне превентивне мере за заштиту жена, омладине и деце од било ког облика злостављања – сексуалног злостављања, експлоатације, трговине људима и насиља, на пример, укључујући ту и формулисање и спровођење закона као и осигурање законске заштите и медицинске и других облика помоћи.

Стратешки циљ В. 3.

Предузети иницијативе, које узимају у обзир питања родне равноправности, за решавање проблема сексуално преносивих болести, ХИВ-а/АИДС-а, као и сексуалних и репродуктивних здравствених проблема.

Мере које треба да предузму:

108. Владе, међународна тела, укључујући релевантне организације Уједињених нација, билатералне и мултилатералне донаторе и невладине организације:

- (а) Обезбедити укљученост жена, посебно оних инфицираних ХИВ-ом или другим сексуално преносивим болестима или погођених пандемијом ХИВ-а, у свако одлучивање везано за разраду, спровођење, праћење и евалуацију политика и програма који се баве ХИВ-ом/АИДС-ом и другим сексуално преносивим болестима;
- (б) Преиспитати и допунити законе и системе превенције који могу допринети већој подложности жена инфекцији ХИВ-ом и другим сексуално преносивим болестима, укључујући и спровођење законских мера против оних друштвено-културних поступака који им доприносе и применити законе, политику и праксе како би се жене, адолесценткиње и младе девојке заштитиле од дискриминације у вези са ХИВ-ом/АИДС-ом;
- (в) Подстаћи све друштвене секторе, укључујући јавност, као и међународне организације, да развијају политике и праксе везане за ХИВ/АИДС које штите права заражених појединаца, а које уз то пружају подршку и разумевање и нису дискриминаторне;

¹⁸ Извештај Конференције Уједињених нација о животној средини и развоју, Рио де Жанеиро, 3-14. јун 1992, том I, Резолуције усвојене од стране Конференције (публикација Уједињених нација, Продајни број Е.93.1.8 и исправке), резолуција 1, анекс I.

¹⁹ Ibid., резолуција 1, анекс II.

- (г) Увидети праву размеру пандемије ХИВ-а/АИДС-а у сопственим земљама, узевши посебно у обзир њен утицај на жене, са циљем да се осигура да заражене жене не буду изложене стигматизацији и дискриминацији, чак и за време путовања;
- (д) Разрадити родно осетљиве међусекторске програме и стратегије како би се отклонила друштвена подређеност жена и девојчица и како би им се осигурала друштвена и економска равноправност, као и бољи положај у том погледу; омогућити промоцију програма за едукацију и оспособљавање мушкараца да преузму своје одговорности у спречавању ХИВ-а/АИДС-а и других сексуално преносивих болести;
- (ђ) Олакшати разраду стратегија на нивоу заједнице које ће заштити жене свих животних доба од ХИВ-а/АИДС-а и других сексуално преносивих болести, пружити негу и подршку зараженим девојчицама, женама и њиховим породицама и покренути све делове заједнице да се боре против пандемије ХИВ-а/АИДС-а да би се извршио притисак на одговорне органе власти да реагују на време, на ефикасан и одржив начин уз поштовање родне равноправности;
- (е) Подржати и повећати државни капацитет за креирање и унапређивање родно оријентисаних политика и програма везаних за ХИВ/АИДС и друге сексуално преносиве болести, укључујући обезбеђивање ресурса и установа за жене које су у позицији да негују или материјално издржавају особе инфициране ХИВ-ом/АИДС-ом или оне које су погођене пандемијом, које су преживеле, а посебно децу и старије особе;
- (ж) Организовати радионице и специјализовано образовање и обуку за родитеље, доносиоце одлука и креаторе мишљења на свим нивоима заједнице, укључујући верске и традиционалне власти, о превенцији ХИВ-а/АИДС-а и других сексуално преносивих болести, као и о њиховим реперкусијама како на жене тако и на мушкарце свих старосних доба;
- (з) Свим женама и здравственим радницима пружити све релевантне информације и едукацију о сексуално преносивим болестима укључујући и ХИВ/АИДС, као и о трудноћи и импликацијама по бебу, укључујући и дојење;
- (и) Помагати женама и њиховим формалним и неформалним организацијама да установе и прошире облике делотворног међусобног образовања и програма пружања активне подршке и да учествују у осмишљавању, спровођењу и праћењу тих програма;
- (ј) Обратити сву пажњу на промовисање узајамног поштовања и родне равноправности, а поготово на испуњење потреба адолесцената/адолесценткиња у погледу образовања и услуга како би им се омогућило да изграде позитиван и одговоран однос према својој сексуалности;
- (к) Осмислити посебне програме за мушкарце свих доба и за адолесценте, узимајући у обзир улогу родитеља поменуто у ставу 108 (д), с циљем пружања потпуних и тачних информација о сигурном и одговорном сексуалном и репродуктивном понашању, укључујући добровољне, одговарајуће и ефикасне мушке методе за превенцију ХИВ-а/АИДС-а и других сексуално преносивих болести, између осталог, и путем апстиненције и употребе кондома;
- (л) Путем система примарне здравствене заштите обезбедити свим паровима и појединцима приступ одговарајућим и приступачним превентивним услугама у вези са сексуално преносивим болестима, укључујући ХИВ/АИДС, и женама пружити више услуга саветовања и добровољних и

поверљивих дијагностичких услуга и лечења; обезбедити да се, где је то могуће, домовима здравља доставе и дистрибуирају висококвалитетни кондоми као и лекови за лечење сексуално преносивих болести;

- (г) Подржати програме који увиђају да је већи ризик од заразе ХИВ-ом/АИДС-ом код жена у вези са високоризичним понашањем, укључујући интравенско уношење наркотика и незаштићено и неодговорно сексуално понашање под утицајем наркотика, те предузети одговарајуће превентивне мере;
- (м) Подржати и убрзати активна истраживања, контролисана од стране жена, о приступачним методама за превенцију ХИВ-а/АИДС-а и других сексуално преносивих болести, о стратегијама за побољшање положаја жена како би саме могле да се заштите од сексуално преносивих болести, укључујући ХИВ/АИДС, као и о методама неге, пружања подршке и лечењу жена, уз обезбеђивање њиховог учешћа у свим аспектима таквих истраживања;
- (н) Подржати и покренути истраживања чији су предмет женске потребе и ситуације, укључујући истраживања о инфекцији ХИВ-ом и другим сексуално преносивим болестима код жена, о методама заштите које користе жене, као што су антибиотици, као и о ризичном понашању и ставовима мушкараца и жена.

Стратешки циљ Ц. 4.

Унапређивати истраживања и ширити информације о здрављу жена

Мере које треба да предузму:

109. Владе, систем Организације Уједињених нација, професије у здравству, истраживачке институције, невладине организације, донатори, фармацеутска индустрија и масовни медији:

- (а) Обучити истраживаче и увести системе који омогућавају коришћење података који су прикупљени, анализирани и разврстани, између осталог, према полу и старосном добу, другим установљеним демографским критеријумима и друштвено-економским варијаблама, у одређивању политике, планирању, праћењу и евалуацији;
- (б) Промовисати истраживања, лечење и технологије у здравству који су родно оријентисани и усмерени на жене, повезати традиционално и древно знање са модерном медицином, стављајући информације на располагање женама како би им се омогућило да доносе свесне и одговорне одлуке;
- (в) Повећати број жена на водећим позицијама у здравственој струци, укључујући жене истраживаче и научнице како би се што пре постигла равноправност;
- (г) Увећати финансијску и друге облике подршке из свих извора ради истраживања одговарајућих, превентивних, биомедицинских, епидемиолошких здравствених услуга оријентисаних на понашање, као и на истраживања о социјалним, економским и политичким узроцима здравствених проблема код жена, и о њиховим последицама, укључујући ту и утицај родне и старосне неправедности, поготово у вези са хроничним и непреносивим болестима, нарочито кардиоваскуларним болестима и стањима, разним облицима карцинома, инфекцијама и озледама органа репродуктивног система, ХИВ-ом/АИДС-ом и другим сексуално преносивим болестима, насиљем у породици, професионалним болестима,

- инвалидитетом, проблемима везаним за животну средину, тропским болестима и здравственим аспектима старења;
- (д) Информисати жене о факторима који увећавају ризик од добијања карцинома и инфекција органа репродуктивног система како би оне могле да доносе свесне одлуке о свом здрављу;
 - (ђ) Подржавати и финансирати друштвена, економска, политичка и културна истраживања о томе како родна неравноправност утиче на здравље жена, укључујући етиологију, епидемиологију, пружање и коришћење услуга, као и коначни исход лечења;
 - (е) Подржати здравствене системе и оперативна истраживања како би се побољшала доступност и унапредио квалитет пружања услуга и како би се осигурала одговарајућа подршка женама које раде у здравству, преиспитали устаљени обрасци пружања здравствених услуга женама и коришћења таквих услуга од стране жена;
 - (ж) Обезбедити финансијску и институционалну подршку истраживањима о сигурним, делотворним, приступачним и прихватљивим методама и технологијама за репродуктивно и сексуално здравље жена и мушкараца, укључујући сигурније, делотворније, приступачније и прихватљивије методе за регулацију плодности, уз природан начин планирања породице за оба пола, методе заштите од ХИВ-а/АИДС-а и других сексуално преносивих болести, и, између осталог, једноставне и јефтине методе дијагностиковања тих болести. Ова истраживања морају у свим фазама усмеравати корисници и то из родног угла, посебно из перспективе жена, и требало би их спроводити у строгом складу са међународно прихваћеним правним, етичким, медицинским и научним стандардима у биомедицинским истраживањима;
 - (з) Пошто ризичан прекид трудноће представља озбиљну претњу по здравље и живот жена, требало би промовисати истраживања како би се разумели и на бољи начин третирали узрочници и последице принудног прекида трудноће, укључујући и његов утицај на будућу плодност, репродуктивно и ментално здравље и праксу коришћења контрацептивних средстава, као и истраживања о лечењу компликација и нези после прекида трудноће;
 - (и) Признати и подстаћи корисне облике традиционалног лечења, посебно оне које практикују жене припаднице аутохтоних народа, како би се тиме очувале вредности традиционалног начина лечења и постале део пружања здравствених услуга. Према томе, треба подржавати истраживања која воде ка том циљу;
 - (ј) Развити механизме за евалуацију и ширење расположивих података и резултата истраживања свим истраживачима, креаторима политике, стручњацима у здравству и женским групама, између осталих;
 - (к) Пратити истраживања о људским генима и другим облицима генетских истраживања из перспективе здравља жена и ширити те информације и резултате студија спроведених у складу с прихваћеним етичким стандардима.

Стратешки циљ Ц.5.

Увећати средства и пратити наставак рада на унапређивању здравља жена

Мере које треба да предузму:

110. Владе на свим нивоима и, тамо где је примерено, у сарадњи с невладиним организацијама, посебно женским и омладинским организацијама:

- (а) Увећати буџетска издвајања за примарне здравствене и социјалне услуге, уз адекватну подршку секундарном и терцијарном сектору, и обратити посебну пажњу на репродуктивно и сексуално здравље жена и девојчица; предност треба дати здравственим програмима у сеоским и градским сиромашним срединама;
- (б) Разрадити иновативне приступе за финансирање здравствених служби кроз промовисање учешћа заједнице и финансирања на локалном нивоу; увећати, где је то неопходно, буџетска издвајања за локалне домове здравља и програме и службе у оквиру заједнице, који се баве посебним здравственим потребама жена;
- (в) Развијати локалне здравствене службе, промовишући учешће и самопомоћ на нивоу заједнице уз очување родне равноправности; такође развити посебно осмишљене програме за здравствену превенцију;
- (г) Постављати циљеве и временске оквире, где је то могуће, за унапређивање здравља жена и за планирање, спровођење, праћење и евалуацију програма, заснованих на проценама у вези са утицајем родног одређења користећи квалитативне и статистичке податке разврстане према полу, старосном добу, другим установљеним демографским критеријумима и друштвено-економским варијаблама;
- (д) Према потреби, развити механизме, унутар министарстава и међу њима, за праћење процеса спровођења политике и програмских реформи у области здравља жена и установити кључне тачке на високом нивоу у државним органима за планирање који су одговорни за праћење како би се осигурало да се проблеми здравља жена усмере ка свим владиним агенцијама и програмима.

111. Владе, Уједињене нације и њихове специјализоване агенције, међународне финансијске институције, билатерални донатори и приватни сектор:

- (а) Осмислити политику која ће бити погодна за инвестирање у здравље жена и, где је могуће, увећати издвајања за такве инвестиције;
- (б) Обезбедити одговарајућу материјалну, финансијску и логистичку помоћ омладинским невладиним организацијама како би биле спремније да се баве проблемима младих у области здравља, укључујући сексуално и репродуктивно здравље;
- (в) Дати предност здрављу жена и развијати механизме за усклађивање и спровођење здравствених циљева изнетих у Платформи за деловање и релевантним међународним споразумима како би се осигурао напредак.

Г. НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА

112. Насиље над женама је препрека у постизању циљева равноправности, развоја и мира. Насиљем над женама крши се, угрожава или поништава уживање људских права и основних слобода жена. Дугогодишње занемаривање и непромовисање тих права и слобода у случају насиља над женама брине све државе и захтева да се ради на његовом решавању. Знање о узроцима и последицама насиља, као и његовој учесталости и мерама за његово сузбијање, унапређено је од одржавања Конференције у Најробију. У свим друштвима, у већој или мањој мери, жене и девојчице су изложене физичком, сексуалном и психичком злостављању које не познаје границе у погледу материјалног статуса, класе и

културе. Лош друштвени и економски статус жена може бити и узрок и последица насиља над женама.

113. Израз „насиље над женама” означава сваки акт насиља заснован на родној неравноправности који доводи или може довести до физичке, сексуалне или психичке трауме или патње жена, укључујући и претње, присилу или самовољно лишавање слободе, било да се то дешава у јавном или приватном животу. Сходно томе, насиље над женама обухвата, између осталог, и следеће:

- (а) Физичко, сексуално и психичко насиље до којег долази у породици, укључујући пребијање, сексуално злостављање женске деце у домаћинству, насиље изазвано сукобом око мираза, брачно силовање, сакаћење женских гениталија и друге укорењене поступке који шкоде женама, као и насиље које не долази од брачног друга и насиље везано за експлоатацију;
- (б) Физичко, сексуално и психичко насиље у широј заједници, укључујући силовање, сексуално злостављање, сексуално узнемиравање и застрашивање на послу, у образовним институцијама и на другим местима, трговина женама и присилна проституција;
- (в) Физичко, сексуално и психичко насиље које почини или прећутно одобри држава, где год да до њега долази.

114. Други акти насиља над женама обухватају кршење људских права жена у ситуацијама оружаног сукоба, поготово убиства, систематско силовање, сексуално ropство и присилна трудноћа.

115. Акти насиља над женама такође обухватају присилну стерилизацију и присилни прекид трудноће, присилно коришћење контрацептивних средстава, пренатални одабир пола детета и убијање женске деце.

116. Неке групе жена, као што су жене које припадају мањинама, припаднице аутохтоних народа, жене избеглице, мигранткиње, укључујући и раднице мигранткиње, сиромашне жене које живе у сеоским и забаченим заједницама, жене без средстава за егзистенцију, жене смештене у институцијама или у притвору, женска деца, жене са инвалидитетом, старије жене, расељене жене, жене повратнице, жене које живе у сиромаштву и жене у ситуацијама оружаних сукоба, стране окупације, рата и агресије, грађанског рата, тероризма, укључујући и узимање талаца, такође су веома угрожене насиљем.

117. Акти насиља или претње насиљем, било да се дешавају код куће или у заједници, или да их почињава или прећутно одобрава држава, уливају страх и несигурност у животе жена и представљају препреку за постизање равноправности, развоја и мира. Страх од насиља, укључујући и малтретирање, стално ограничава мобилност жене и њен приступ ресурсима и основним активностима. Насиље над женама повезано је са великим социјалним, здравственим и економским трошковима и за појединца и за друштво. Насиље над женама је један од основних друштвених механизма којима се жене присиљавају да буду у подређеној позицији у односу на мушкарце. У многим случајевима насиље над женама и девојчицама се дешава у породици или у оквиру домаћинства, где се насиље често толерише. Занемаривање, физичко и сексуално злостављање, силовање девојчица и жена од стране чланова најближе породице и других чланова домаћинства, као и појаве злостављања од стране брачног друга и других особа, често се не пријављују и према томе их је тешко уочити. Чак и кад се такво насиље пријави, жртва често остаје незаштићена, а починиоци некажњени.

118. Насиље над женама је манифестација историјске неједнакости односа снага између мушкараца и жена, што је довело до доминације над женама и дискриминације жена од стране мушкараца и до спречавања потпуног напретка жена. Насиље над женама током целог живота у суштини произлази из културних образаца понашања, посебно из штетних последица одређених традиционалних и обичајних поступака и свих актова екстремизма везаних за расу, пол, језик или вероисповест којима се одржава нижи статус

додељен женама у оквиру породице, на радном месту, у заједници и друштву. Насиље над женама погоршавају друштвени притисци, посебно срамота од пријављивања појединих дела која су почињена над женама; недостатак приступа правном саветовању, помоћи и заштити, недостатак закона који би успешно забранили насиље над женама; немогућност да се измене постојећи закони; неадекватни напори јавних органа власти ка подизању свести и спровођењу постојећих закона; одсуство образовних и других средстава за решавање узрока и последица насиља. Сlike насиља над женама у медијима, посебно оне које приказују силовање или сексуално ропство, као и искоришћавање жена и девојака као сексуалних објеката, укључујући порнографију, јесу фактори који доприносе сталном преовладавању таквог насиља, што негативно погађа заједницу у целини, а посебно децу и омладину.

119. Неопходно је и изводљиво развити свестран и мултидисциплинарни приступ изазовном задатку стварања породица, заједница и држава у којима нема насиља над женама. Равноправност, партнерство између жена и мушкараца и поштовање људског достојанства морају прожимати све фазе процеса социјализације. Образовни системи требало би да промовишу самопоштовање, узајамно поштовање као и сарадњу између мушкараца и жена.

120. Непостојање адекватних родно разврстаних података и статистике о учесталости насиља отежава разраду програма и праћење промена. Недостатак адекватне документације и истраживања о насиљу у породици, сексуалном узнемиравању и насиљу над женама и девојчицама у кући и у јавности, укључујући и радно место, омета напоре у осмишљавању конкретних стратегија деловања. Искуства у одређеном броју земаља показују да се жене и мушкарци могу покренути у смеру превазилажења насиља у свим његовим облицима и да се могу предузети ефикасне јавне мере за решавање како узрока тако и последица насиља. Мушке групе које се ангажују на сузбијању насиља засновног на родним разликама неопходни су савезници ових промена.

121. Жене могу бити изложене насиљу почињеном од стране људи на власти како у конфликтним тако и у неконфликтним ситуацијама. Обука свих службеника у пољу хуманитарног права и пољу људских права и кажњавање починилаца насиља над женама помогла би да до тог насиља не долази од стране јавних службеника у које би жене требало да имају поверења, укључујући ту полицајце и затворске службенике, као и снаге безбедности.

122. Успешно сузбијање трговине женама и девојчицама ради сексуалне експлоатације представља све већи проблем на међународном нивоу. Спровођење Конвенције о спречавању трговине људима и експлоатације проституције других из 1949. године²⁰ као и других релевантних инструмената мора се преиспитати и ојачати. Искоришћавање жена у међународној проституцији и мрежама трговине људима постало је централна активност међународног организованог криминала. Специјални извештај Комисије за људска права о насиљу над женама, која је истражила и ова дела као додатни узрок кршења људских права и основних слобода жена и девојчица, позвана је да се хитно у току свог мандата позабави питањима међународне трговине људима ради сексуалне трговине, као и питањима присилне проституције, силовања, сексуалног злостављања и сексуалног туризма. Жене и девојчице, жртве ове међународне трговине, изложене су повећаном ризику од даљег насиља, као и нежељеној трудноћи или сексуално преносивим инфекцијама, укључујући инфекцију ХИВ-ом/АИДС-ом.

123. У решавању проблема насиља над женама, владе и други чиниоци би требало да промовишу активну и видну политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њиховог утицаја посебно на жене, а посебно на мушкарце.

²⁰ Резолуција Генералне скупштине 317 (IV), анекс.

Стратешки циљ Г.1.

Предузети свеобухватне мере за спречавање и искорењивање насиља над женама

Мере које треба да предузму:

124. Владе:

- (а) Осудити насиље над женама и суздржати се од позивања на било која обичајна, традиционална или верска убеђења како би се избегла обавеза да се насиље укине онако како је изложено у Декларацији о укидању насиља над женама;
- (б) Суздржавати се од учествовања у насиљу над женама и показати потребну ревност у превенцији, истражи и, у складу са националним законодавством, кажњавању насиља над женама, било да је оно почињено од стране државе или од стране појединаца;
- (в) Одредити и/или спроводити казнене, грађанске, радне или административне санкције у домаћем законодавству како би се казнилe и исправиле неправде учињене женама и девојчицама које су изложене било којем облику насиља, било да је то у кући, на радном месту, у заједници или друштву;
- (г) Усвајати и/или спроводити и периодично ревидирати и анализирати законодавство да би се осигурала његова ефикасност у искорењивању насиља над женама, са нагласком на превенцији насиља и гоњењу починилаца. Предузети мере за заштиту жена изложених насиљу; обезбедити приступ правичним и делотворним правним лековима, укључујући одштету, компензацију и рехабилитацију жртава, као и рехабилитацију починилаца;
- (д) Активно радити на ратификацији и/или спровођењу међународних норми и инструмената у области људских права, и то у оном делу који се односи на насиље над женама, укључујући и оне садржане у Универзалној декларацији о људским правима,²¹ Међународном пакту о грађанским и политичким правима, Међународном пакту о економским, социјалним и културним правима и Конвенцији против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака;²²
- (ђ) Спровести Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена, узимајући у обзир општу препоруку бр. 19, усвојену на једанаестој седници Комитета за укидање дискриминације жена;²³
- (е) Промовисати активну и јасну политику интегрисања родне перспективе у све политике и програме везане за насиље над женама. Активно подстицати, подржавати и спроводити мере и програме чији је циљ боље познавање и разумевање узрока, последица и механизма насиља над женама међу онима који су одговорни за спровођење тих политика, као што су службеници органа унутрашњих послова, полицијско особље и судски, здравствени и социјални радници, као и они који се баве питањима мањина, миграција и избеглица, па развијати стратегије којима ће се обезбедити да не долази до поновног насиља над женама жртавама насиља због закона који нису родно оријентисани или због судске и полицијске праксе;

²¹ Резолуција Генералне скупштине 217 А (III)

²² Резолуција Генералне скупштине 39/46, анекс

²³ Званични Записник Генералне скупштине, 47. заседање, Додатак број 38 (А/47/38), одељак I.

- (ж) Обезбедити женама изложеним насиљу приступ судским механизмима и, како предвиђа национално законодавство, обезбедити им правичне и делотворне правне лекове за штету коју су претрпеле, и информисати их о њиховим правима за потраживање одштете путем тих механизма;
- (з) Доносити и спроводити законе против починилаца разних облика насиља над женама, као што су сакаћење женских гениталија, пренатални избор пола детета, чедоморство и насиље везано за спорове око мираза, и снажно подржати напоре невладиних и организација у склопу заједнице како би се таква пракса искоренила;
- (и) На свим одговарајућим нивоима осмислити и применити акционе планове ради искорењивања насиља над женама;
- (ј) Усвојити све одговарајуће мере, посебно у пољу образовања, како би се изменили друштвени и културни обрасци понашања мушкараца и жена и како би се елиминисале предрасуде, убичајене праксе и све друге праксе које су засноване на идеји о инфериорности или супериорности било којег од два пола и стереотипним улогама мушкараца и жена;
- (к) Створити или ојачати институционалне механизме како би жене и девојчице могле пријављивати насиље почињено над њима у сигурној и поверљивој средини без страха од казни или одмазде, и поднети кривичне пријаве;
- (л) Омогућити женама са инвалидитетом приступ информацијама и услугама везаним за питања насиља над женама;
- (љ) Креирати, унапредити и по потреби разрадити, па и финансирати програме обуке за особље у судским, правним, здравственим, социјалним, образовним, полицијским и имиграционим службама како би се избегла злоупотреба моћи која води насиљу над женама; упознати то особље са природом дела и претњи насиљем које су засноване на разликама у роду, тако да се може обезбедити правичан третман жена жртава;
- (м) Усвајати законе тамо где је неопходно и ојачати постојеће законе којима се кажњавају полицијски агенти, агенти снага безбедности, као и било који други државни агенти који учествују у вршењу насиља над женама у току обављања својих дужности; ревидирати постојеће законе и предузети делотворне мере против починилаца овакве врсте насиља;
- (н) Издвојити адекватна средства у оквиру буџета владе и покренути средства заједнице за активности везане за искорењивање насиља над женама, укључујући и средства за спровођење акционих планова на свим одговарајућим нивоима;
- (њ) У извештаје, који се подносе у складу са одредбама важећих инструмената у домену људских права Уједињених нација, укључити и податке који се односе на насиље над женама, као и мере које се предузимају у спровођењу Декларације о искорењивању насиља над женама;
- (о) Сарађивати и помагати Специјалном известиоцу Комисије за људска права о насиљу над женама у обављању њеног мандата и достављати све тражене податке; такође сарађивати и са другим надлежним механизмима, као што су Специјални извештач Комисије за људска права о мучењу и Специјални извештач Комисије за људска права о вансудским, произвољним и погубљењима по кратком поступку, а све у вези са насиљем над женама;
- (п) Предложити да Комисија за људска права обнови мандат Специјалног извештача о насиљу над женама када јој се оконча мандат 1997. године, па, ако буде потребно, да га ажурира и ојача.

125. Владе, укључујући и локалне власти, организације у оквиру заједнице, невладине организације, образовне институције, јавни и приватни сектор, посебно предузећа и масовни медији:

- (а) Обезбедити добро снабдевене сигурне куће и финансијску помоћ женама и девојчицама жртвама насиља, као и медицинско, психолошко и друге врсте саветовања, бесплатну или приступачну правну помоћ, ако је потребно, као и одговарајућу помоћ како би им се омогућило да пронађу средства за издржавање;
- (б) Успоставити у језичком и културном смислу приступачне службе за жене и девојчице мигранткиње, укључујући и раднице мигранткиње које су жртве насиља заснованог на родној припадности;
- (в) Утврдити изложеност насиљу и другим облицима злостављања мигранткиња, укључујући и раднице мигранткиње, чији законски статус у земљи домаћину зависи од послодаваца, који могу да злоупотребљавају њихову ситуацију;
- (г) Подржати иницијативе женских организација и невладиних организација широм света како би се подигао ниво свести о проблему насиља над женама и допринело његовом искорењивању;
- (д) Организовати, подржати и финансирати кампање за обуку и едукацију у оквиру заједнице ради подизања нивоа свести о насиљу над женама као облику кршења људских права жена и покренути локалне заједнице да користе одговарајуће родно оријентисане традиционалне и новије методе за решавање сукоба;
- (ђ) Увидети, подржати и промовисати фундаменталну улогу посредничких институција, као што су домови здравља, центри за планирање породице, постојеће здравствене службе у школама, службе за заштиту мајке и детета, центри за породице миграната итд. у пољу информисања и едукације везаних за злостављање;
- (е) Организовати и финансирати кампање за информисање, образовне и програме обуке ради упознавања дечака и девојчица, као и одраслих жена и мушкараца, са штетним ефектима насиља у породици, заједници и друштву за појединца и друштво; учити их како да комуницирају без насиља и промовисати едукацију за жртве и потенцијалне жртве тако да могу заштитити себе и друге од таквог насиља;
- (ж) Ширити информације о помоћи која је на располагању женама и породицама које су жртве насиља;
- (з) Обезбеђивати, финансирати и подстицати програме за саветовање и рехабилитацију за починиоце насиља, и унапређивати истраживања како би се повећали напори везани за такво саветовање и рехабилитацију ради спречавања рецидива;
- (и) Подићи ниво свести о одговорности медија у промовисању нестереотипних виђења жена и мушкараца, као и у укидању облика медијске презентације који доприносе стварању насиља; подстицати људе одговорне за садржај медијских информација на установљавање професионалних смерница и кодекса понашања који би били у складу са слободом изражавања. Такође подизати свест о важној улози медија у информисању и образовању људи о узроцима и последицама насиља над женама и у покретању јавне расправе на ту тему.

126. Владе, послодавци, синдикати, организације на нивоу заједнице, омладинске организације и невладине организације:

- (a) Развијати програме и процедуре за искорењивање сексуалног узнемиравања и других облика насиља над женама у свим образовним институцијама, на радном месту и другде;
- (б) Развијати програме и процедуре за образовање и подизање нивоа свести о насиљу над женама, које представља кривично дело и кршење људских права жена;
- (в) Развијати програме за саветовање, лечење и пружање подршке девојчицама, адолесценткињама и младим женама које су биле или су тренутно у везама у којима су злостављане, посебно оне које живе у домовима или институцијама где долази до таквог злостављања;
- (г) Предузети посебне мере како би се укинуло насиље над женама, посебно онима у тешким ситуацијама, као што су младе жене, избеглице, расељене или интерно расељене жене, жене са инвалидитетом и раднице мигранткиње, укључујући спровођење свих постојећих закона и разраду нових закона за раднице мигранткиње како у земљама порекла тако и у земљама домаћинима.

127. Генерални секретар Уједињених нација:

Пружити сву неопходну помоћ Специјалном известиоцу Комисије за људска права за насиље над женама, посебно у виду особља и ресурса који су потребни за вршење свих мандатом одређених функција, нарочито у спровођењу и наставку мисија које су покренуте самостално или заједно са другим специјалним извештачима и радним групама; дати адекватну помоћ за периодичне консултације са Комитетом за елиминисање дискриминације жена и свим споразумним телима.

128. Владе, међународне организације и невладине организације:

Подстицати ширење и спровођење Упутства *UNHCR* за заштиту жена избеглица и Упутства *UNHCR* за спречавање и реакцију на сексуално злостављање избеглица.

Стратешки циљ Д.2.

Испитати узроке и последице насиља над женама и делотворност превентивних мера

Мере које треба да предузму:

129. Владе, регионалне организације, Уједињене нације, друге међународне организације, истраживачки институти, женске и омладинске организације и невладине организације:

- (a) Промовисати истраживања, прикупљати статистичке податке, посебно у вези са насиљем у породици, посебно с обзиром на постојање различитих облика насиља над женама; подстицати испитивање узрока, природе, озбиљности и последица насиља над женама и делотворности мера које се спроводе у циљу превенције насиља над женама и исправљања њиме нанете неправде;
- (б) Објављивати резултате истраживања и студија у широј јавности;
- (в) Подржати и покренути истраживања о последицама насиља, као што је силовање жена и девојчица, и објављивати информације и статистичке податке ових истраживања у широј јавности;
- (г) Подстаћи медије да испитају утицај стереотипа везаних за улоге мушкараца и жена, укључујући ту и оне који се стално понављају у комерцијалном

оглашавању где се подстичу насиље и неравноправност изазвани разликом у роду и то како се они преносе током целог живота; предузети мере ради укидања оваквих негативних трендова како би се промовисало друштво без насиља.

Стратешки циљ Г. 3.

Сузбити трговину женама и помоћи жртвама насиља узрокованог проституцијом и трговином

Мере које треба да предузму:

130. Владе земаља порекла, транзита и одредишта, регионалне и међународне организације, у складу са овлашћењима:

- (а) Размотрити ратификацију и спровођење међународних конвенција о трговини људима и о ропству;
- (б) Предузети одговарајуће мере ради решавања основних узрока, укључујући и спољне факторе који подстичу трговину женама и девојчицама ради проституције и других облика комерцијализованог секса, присилног брака и присилног рада да би се елиминисала трговина женама, укључујући и јачање постојећих закона како би се осигурала боља заштита права жена и девојчица, као и кажњавање починилаца кривичним и грађанским мерама;
- (в) Убрзати сарадњу и заједничко деловање свих надлежних органа унутрашњих послова и институција ради разбијања државних, регионалних и међународних мрежа трговине;
- (г) Издвојити средства за свеобухватне програме који су предвиђени за лечење и поновну социјализацију жртава трговине кроз обуку за посао, правну помоћ и поверљиву здравствену заштиту и предузети мере за сарадњу са свим невладиним организацијама како би се жртвама трговине пружила социјална, здравствена и психолошка помоћ;
- (д) Развити програме и политике за образовање и обуку, и размотрити доношење закона којима је циљ спречавање сексуалног туризма и трговине, с посебним нагласком на заштити младих жена и деце.

Д. ЖЕНЕ И ОРУЖАНИ СУКОБ

131. Окружење које одржава мир у свету и које промовише и штити људска права, демократију и мирно решавање спорова у складу са принципима неприбегавања претњи или употреби силе против територијалног интегритета или политичке независности, као и поштовања суверенитета као што стоји у Повељи Уједињених нација, важан је фактор за унапређивање положаја жена. Мир је неодвојиво везан за питања равноправности жена и мушкараца и за развој. Оружани и други облици сукоба, тероризам, као и узимање талаца још увек постоје у многим деловима света. Агресија, страна окупација, етнички и други облици сукоба су реалност која погађа жене и мушкарце у готово свакој регији. Озбиљна и систематска кршења људских права и ситуације које представљају озбиљне препреке за пуно уживање људских права и даље се дешавају у различитим деловима света. Таква кршења права и препреке обухватају између осталог мучење и сурово, нехумано и понижавајуће поступање или кажњавање, произвољна и погубљења по кратком поступку, нестанке, произвољна лишавања слободе, све облике расизма и расне дискриминације, страну окупацију и страну доминацију, ксенофобију, сиромаштво, глад и друге форме

ускраћивања економских, социјалних и културних права, верску нетрпељивост, тероризам, дискриминацију жена и непостојање владавине права. Међународно хуманитарно право које у суштини забрањује нападе на цивилно становништво понекада се систематски игнорише, а људска права се често крше у ситуацијама оружаних сукоба, што погађа цивилно становништво, поготово жене, децу, старије и особе са инвалидитетом. Кршења људских права жена у ситуацијама оружаних сукоба представљају кршења основних принципа међународних људских права и хуманитарног права. Масовна кршења људских права, посебно у облику геноцида, етничког чишћења као стратегије ратовања и његових последица, силовања, укључујући и систематско силовање жена у ратним ситуацијама, што све доводи до масовног егзодуса избеглица и расељених лица, ужасни су поступци за строгу осуду и морају бити заустављени одмах, а починиоци таквих злочина морају бити кажњени. Неке од ових ситуација оружаног сукоба потичу од освајања или колонизације једне државе од стране друге и настављање такве колонизације путем државне и војне репресије.

132. Женевска конвенција о заштити цивилног становништва у време рата, из 1949. године, и Додатни протоколи из 1977. године²⁴ предвиђају нарочиту заштиту жена од било ког напада на њихову част, посебно од понижавајућег и деградирајућег поступања, силовања, присилне проституције или било ког облика недостојних напада. У Бечкој декларацији и Акционом плану, који су усвојени на Светској конференцији о људским правима, каже се да су „кршења људских права жена у ситуацијама оружаног сукоба кршења основних принципа међународних људских права и хуманитарног права“.²⁵ Свако кршење права ове врсте, посебно укључујући убиство, силовање, као и систематско силовање, сексуално ропство и присилну трудноћу, захтева посебно ефикасну реакцију. Озбиљна и систематска кршења права и ситуације које су озбиљне препреке за пуно уживање људских права и даље се дешавају у различитим деловима света. Таква кршења права и препреке обухватају мучење и сурово, нехумано и понижавајуће понашање или сумарно и арбитарно лишавање слободе, све облике расизма, расне дискриминације, ксенофобију, ускраћивање економских, социјалних и културних права и верску нетрпељивост.

133. Кршења људских права у ситуацијама оружаног сукоба и војне окупације јесу кршења основних принципа међународних људских права и хуманитарног права онако како су представљена у међународним инструментима за људска права и у Женевским конвенцијама из 1949. године и њиховим Додатним протоколима. Тешка кршења људских права и политика етничког чишћења у окупираним областима или областима захваћеним ратом још увек се дешавају. Та пракса, између осталог, доводи до масовног одлива избеглица и осталих расељених лица, која траже међународну заштиту, као и интерно расељених лица, која су већином жене, адолесценти и деца. Цивилних жртава, углавном жена и деце, често има бројчано више него жртава међу борцима. Поред тога, жене често постају неговатељице рањених бораца и као последица сукоба се и саме нађу неочекивано постављене у позицију једине главе домаћинства, јединог родитеља и неговатељице старијих чланова породице.

134. У свету, у којем још влада нестабилност и насиље, неопходно је што пре питањима мира и безбедности приступити на кооперативан начин. Равноправан приступ и пуно учешће жена у структурама власти и њихово потпуно ангажовање у свим покушајима да се предупредe и реше сукоби од кључног су значаја за одржавање и унапређивање мира и безбедности. Иако су жене почеле да играју важну улогу у решавању сукоба, одржавању мира и механизмима одбране и спољних послова, оне још увек немају довољно представница на позицијама где се одлучује. Да би жене играле равноправну улогу у осигурању и одржавању мира, морају бити оснажене у политичком и економском смислу и бити адекватно заступљене на свим нивоима доношења одлука.

²⁴ Уједињене нације, Серија споразума, том 75, број 973, стр. 287.

²⁵ Извештај са Светске конференције о људским правима, одељак III, део II, параграф 38

135. Иако читаве заједнице трпе последице оружаног сукоба и тероризма, жене и девојнице посебно су погођене због свог друштвеног статуса и пола. Припадници сукобљених страна често силују жене и остају некажњени, понекад се користећи систематским силовањем као тактиком ратовања и тероризма. Последице насиља над женама и кршење људских права жена у таквим ситуацијама погађају жене свих старосних доба, које трпе због расељавања, губитка дома и имовине, губитка или нестанка блиских сродника, сиромаштва и раздвајања и распадања породице; оне постају жртве убистава, тероризма, мучења, нестанка, сексуалног ропства, силовања, сексуалног злостављања и присилне трудноће у ситуацијама оружаних сукоба, посебно као последица политике етничког чишћења и других, све новијих облика насиља. Ова ситуација постаје још сложенија и због доживотних друштвених, економских и психолошких трауматских последица оружаног сукоба и стране окупације или стране доминације.

136. Жене и деца чине око 80% свих избеглица и расељених лица на свету којих има на милионе, укључујући и интерно расељена лица. Њима прети лишавање имовине, добара и услуга и ускраћивање права на повратак на своја огњишта, као и насиље и несигурност. Посебну пажњу би требало обратити на сексуално насиље над прогнаним женама и девојчицама, што служи као метод злостављања у систематским кампањама терора и застрашивања и присиљавања припадника одређене етничке, културне или верске групе да напусте своје домове. Жене такође могу бити присиљене да беже због основаног страха од насиља из разлога набројаних у Конвенцији о статусу избеглица из 1951. године и Протоколу из 1967. године, укључујући сексуално насиље и друге врсте насиља везане за родну неравноправност, па су оне и даље изложене насиљу и експлоатацији док су у бегу, у земљама азила и пресељења, као и за време и након репатријације. Жене често имају проблема да у неким земљама азила добију статус избеглица онда када тврде да су прогоњене на родној основи.

137. Мигранткиње, расељене жене и жене избеглице у већини случајева показују снагу, издржљивост и сналагљивост и могу на позитиван начин допринети земљама у којима су расељене или својој земљи након повратка. Треба их на одговарајући начин укључити у доношење одлука које имају утицаја на њих.

138. Многе женске невладине организације залажу се за смањивање издатака за војску широм света, као и на смањивање међународне трговине оружјем и његовог кријумчарења и ширења. Људи који живе у сиромаштву и који немају средстава за живот због недостатка улагања у основне службе на најнегативнији начин су погођени сукобом и претераним издацима војске. Жене захваћене сиромаштвом, посебно жене на селу, такође трпе због коришћења посебно убојитог оружја или врста оружја која делују без разлике у погледу циљева. У 64 земље широм света расуто је преко 100 милиона противпешадијских нагазних мина. Негативне последице прекомерних издатака за војску, трговине оружјем и улагања у производњу и набавку оружја морају се решавати. У исто време, одржавање државне безбедности и мира кључни је фактор економског раста и развоја, као и оснаживања жена.

139. За време оружаних сукоба и пропадања заједница, улога жена је од кључног значаја. Оне често раде на очувању друштвеног поретка усред оружаних и других врста сукоба. Жене дају важан, али често непризнат допринос као заговарачи мира, како у својим породицама тако и у друштву.

140. Образовање, помоћу којег се негује култура мира у којој се подржавају правда и толеранција према свим народима и нацијама, веома је важно за одржавање трајног мира и са њиме треба почети од раног детињства. Оно би требало да обухвати елементе решавања сукоба, посредовања, смањења предрасуда и поштовања различитости.

141. У решавању оружаних и других врста сукоба требало би промовисати активну и видну политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њиховог утицаја посебно на жене, а посебно на мушкарце.

Стратешки циљ Д.1.

Повећати учешће жена у решавању конфликта на нивоима на којима се доносе одлуке и заштитити жене које живе у ситуацијама оружаних и других врста сукоба или које су под страном окупацијом

Мере које треба да предузму:

142. Владе и међународне и регионалне међувладине институције:

- (а) Радити на промовисању равноправног учешћа жена и једнаких могућности учешћа жена у свим форумима и мировним активностима на свим нивоима, поготово на нивоу одлучивања, укључујући Секретаријат Уједињених нација уз дужно поштовање равноправне географске расподеле у складу са Чланом 101. Повеље Уједињених нација;
- (б) Ојачати улогу жена и обезбедити им равноправну заступљеност на нивоу доношења одлука у оквиру државних и међународних институција које могу да креирају или утичу на политику везану за питања одржавања мира, превентивне дипломатије и осталих сродних активности у свим фазама мировних преговора и посредовања, узимајући у обзир конкретне препоруке Генералног Секретара изложене у његовом стратешком акционом плану за побољшање положаја жена у Секретаријату (1995-2000.) (A/49/587, одељак IV);
- (в) Интегрисати родну перспективу у решавање оружаних и других врста сукоба и стране окупације и тежити успостављању равнотеже између родова при именовању и унапређењу кандидата за судске и друге позиције у свим надлежним међународним телима, као што је Трибунал Уједињених нација за бившу Југославију и за Руанду, Међународни суд правде, као и друга тела везаних за мирно решавање спорова;
- (в) Обезбедити да ова тела могу на прописан начин да се баве родним питањима пружањем одговарајуће обуке за тужиоце, судије и друге службенике за рад на случајевима који укључују силовање, присилну трудноћу у ситуацијама оружаног сукоба, недостојне нападе и друге облике насиља над женама у оружаним сукобима, укључујући тероризам, и интегрисати перспективу родне равноправности у свој рад.
- (г) Ојачати учешће жена у процесима националног помирења и обнове после свих облика сукоба.

Стратешки циљ Д.2.

Смањити прекомерне издатке за војску и ставити доступност наоружања под контролу

Мере које треба да предузму:

143. Владе:

- (а) Увећати и убрзати, зависно од потреба државне безбедности, преусмеравање војних ресурса и сродних делатности у сврхе развоја и мира;

- (б) Предузети истраживања нових начина за стварање нових јавних и приватних финансијских ресурса, између осталог, путем одговарајућег смањивања прекомерних издатака за војску, укључујући и глобалне издатке за војску, трговину оружјем и улагања у производњу и набавку оружја, узимајући у обзир потребе државне безбедности, с циљем омогућавања евентуалног издвајања додатних средстава у сврху друштвеног и економског развоја, посебно у сврху унапређивања положаја жена;
- (в) Предузети мере како би се испитали и казнили припадници полиције, снага безбедности и војске и други који врше насиље над женама, крше међународно хуманитарно право и људска права жена у ситуацијама оружаног сукоба;
- (г) Уз признавање легитимних потреба државне одбране, препознати и решавати питања опасности по друштво од оружаних сукоба и негативног ефекта прекомерних издатака за војску, трговине оружјем, нарочито оружјем које је посебно убојито или делује без разлике у погледу циља, као и прекомерних улагања у производњу и набавку оружја; слично томе, признати потребу за сузбијањем илегалне трговине оружјем, насиља, злочина, производње и коришћења дроге, трговине дрогом и трговине женама и децом;
- (д) Признати да су жене и деца посебно погођени због неселективног коришћења противпешадијских нагазних мина:
- (i) Активно радити на ратификацији, ако већ није тако урађено, Конвенције из 1981. године о забрани или ограничавању употребе извесних врста конвенционалног оружја за које се сматра да имају прекомерне трауматске ефекте или да делују без разлике у погледу циљева, посебно на ратификацији Протокола о забрани или ограничавању коришћења мина, замки и других средстава (Протокол II),²⁶ са циљем постизања универзалне ратификације до 2000. године;
 - (ii) озбиљно узети у разматрање јачање Конвенције ради промовисања смањења жртава и велике патње изазване цивилном становништву због употребе противпешадијских нагазних мина које делују без разлике у погледу циљева;
 - (iii) Унапредити помоћ у уклањању мина, посебно када су у питању средства за њихово уклањање, тиме што ће се омогућити размена информација, пренос технологија и унапређивање научних истраживања;
 - (iv) У контексту Уједињених нација, подржати напоре за координацију заједничког програма за реаговање и помоћ у разминирању без непотребне дискриминације;
 - (v) Усвојити, што је пре могуће, ако већ није тако урађено, забрану о извозу противпешадијских нагазних мина, укључујући и невладина тела, узимајући са задовољством у обзир чињеницу да су многе државе већ прогласиле забрану извоза, преноса или продаје оваквих мина;
 - (vi) Подстицати будуће међународне напоре на изналагању решења за проблеме узроковане противпешадијским нагазним минама у циљу њиховог коначног уклањања, схватајући да државе могу

²⁶ Видети Годишњак Уједињених нација о разоружавању, том 5: 1980 (публикација Уједињених нација, Продајни број E.81.IX.4), анекс VII

најефикасније доћи до овог циља уколико се развијају одрживе и хумане алтернативе;

- (ђ) Препознати водећу улогу жена у мировном покрету:
 - (i) Активно радити на општем и потпуном разоружању под строгим и ефикасним међународним контролом;
 - (ii) Подржати разговоре о неопходном закључењу универзалног и свеобухватног споразума о забрани нуклеарних проба, са могућношћу делотворне мултилатералне потврде његовог спровођења, којим би се допринело нуклеарном разоружању и спречавању ширења нуклеарног оружја у свим његовим аспектима;
 - (iii) Очекујући ступање на снагу свеобухватног споразума о забрани нуклеарних проба, у највећој могућој мери ограничити вршење нуклеарних тестирања.

Стратешки циљ Д.3.

Промовисати ненасилне облике решавања конфликта и смањити учесталост злоупотребе људских права у конфликтним ситуацијама

Мере које треба да предузму:

144. Владе:

- (a) Размотрити ратификацију или усвајање међународних инструмената који садрже одредбе у вези са заштитом жена и деце у оружаним сукобима, укључујући Женевску конвенцију о заштити цивилног становништва у време рата из 1949. године, Додатне протоколе Женевске конвенције о заштити жртава међународних оружаних сукоба из 1949. године (Протокол I) и о заштити жртава унутрашњих оружаних сукоба (Протокол II);
- (б) У потпуности поштовати норме међународног хуманитарног права у оружаним сукобима и предузети све мере потребне да се заштите жене и деца, посебно од силовања, присилне проституције и било којих других облика недостојних напада;

145. Владе и међународне и регионалне организације:

- (a) Потврдити право свих народа на самоопредељење, посебно народа под колонијалном или другим врстама стране доминације или стране окупације, и указати на важност делотворног остваривања тог права, како је наведено, између осталог, у Бечкој декларацији и Акционом програму, који су усвојени на Светској конференцији о људским правима;
- (б) Подстицати дипломатију, преговарање и мирно решавање спорова у складу с Повељом Уједињених нација, посебно чланом 2 (ставови 3 и 4) ове Повеље;
- (в) Апеловати на препознавање и осуду систематске праксе силовања и других облика нехуманог и понижавајућег поступања према женама као намерног инструмента ратовања и етничког чишћења, и настојати да се сва помоћ пружи жртвама таквог злостављања ради њихове физичке и менталне рехабилитације;
- (г) Потврдити да је силовање у току вођења оружаног сукоба ратни злочин и да под одређеним околностима оно представља злочин против човечности и чин геноцида, како је дефинисано у Конвенцији о спречавању и кажњавању

злочина геноцида,²⁷ предузети све потребне мере за заштиту жена и деце од таквих дела и јачати механизме истраге и кажњавања свих оних који су одговорни и довести починиоце пред лице правде;

- (д) Поддржати и подићи стандарде постављене у међународном хуманитарном праву и међународним инструментима за људска права како би се спречили сви акти насиља над женама у ситуацијама оружаног и других облика сукоба; спровести пуну истрагу свих аката насиља над женама почињених у току рата, укључујући силовање, посебно систематско силовање, присилну проституцију и друге облике недостојних напада и сексуалног ропства; гонити све злочинце одговорне за ратне злочине над женама и обезбедити пуну надокнаду жртвама;
- (ђ) Апеловати на међународну заједницу да осуди све облике и појаве тероризма и делује против њих;
- (е) Узети у обзир проблеме родне равноправности у осмишљавању програма обуке за све релевантно особље у области међународног хуманитарног права и свести о људским правима и препоручити такву обуку за оне који су укључени у процес одржавања мира и пружање хуманитарне помоћи Уједињених нација, посебно у циљу спречавања насиља над женама;
- (ж) Не подстицати усвајање и избегавати било које унилатералне мере које нису у складу с међународним правом и Повељом Уједињених нација, којима се омета пуно постизање економског и друштвеног развоја становништва угрожених земаља, посебно жена и деце, којима се спречава њихово благостање и којима се стварају препреке пуном уживању људских права, укључујући и право свих људи на животни стандард у складу са њиховим здрављем и благостањем и њихово право на храну, здравствену помоћ и неопходне социјалне услуге. Овом Конференцијом се потврђује да се храна и лекови не смеју користити као средство политичког притиска;
- (з) Предузети мере у складу са међународним правом ради ублажавања негативних последица економских санкција на жене и децу.

Стратешки циљ Д.4.

Промовисати допринос жена у неговању културе мира

Мере које треба да предузму:

146. Владе, међународне и регионалне међувладине институције и невладине организације:

- (а) Промовисати мир и мирно решавање сукоба, помирење и толеранцију кроз образовање, обуке, активности у оквиру заједнице и омладинске програме за размену, посебно намењене младим женама;
- (б) У разматрању спровођења акционог плана за Декаду Уједињених нација за образовање у области људских права (1995-2004.), узети у обзир резултате са Четврте Светске конференције о женама: равноправност, развој и мир;
- (в) Подстицати даљи развој истраживања мира, уз учешће жена, с циљем испитивања утицаја оружаног сукоба на жене и децу, као и природе и доприноса женског учешћа у државним, регионалним и међународним мировним покретима; укључити се у истраживање и утврђивање

²⁷ Резолуција Генералне скупштине 260 А (III), анекс.

иновативних механизма за сузбијање насиља и решавање сукоба, који ће се јавно објављивати и које ће користити жене и мушкарци;

- (г) Развијати и ширити истраживања о физичким, психолошким, економским и социјалним последицама оружаних сукоба на жене, посебно млађе жене и девојчице, у циљу осмишљавања политика и програма за решавање последица сукоба;
- (д) Размотрити стварање образовних програма за дечаке и девојчице ради неговања културе мира са акцентом на решавање сукоба ненасилним средствима и унапређивање толеранције.

Стратешки циљ Д.5.

Обезбедити заштиту, помоћ и обуку женама избеглицама, другим расељеним женама којима је потребна међународна заштита, као и интерно расељеним женама

Мере које треба да предузму:

147. Владе, међувладине и невладине организације и друге институције које раде на пружању заштите, помоћи и обуке женама избеглицама, другим расељеним женама којима је потребна међународна заштита и интерно расељеним женама, укључујући Канцеларију Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице и Светски програм за храну:

- (а) Предузети кораке како би се обезбедило пуно учешће жена у планирању, сачињавању, спровођењу, праћењу и евалуацији свих краткорочних и дугорочних пројеката и програма којима се пружа помоћ женама избеглицама, другим расељеним женама којима је потребна међународна заштита и интерно расељеним женама, укључујући управљање избегличким логорима и ресурсима намењеним избеглицама; обезбедити да жене избеглице и расељене жене и девојчице имају директан приступ услугама које се пружају;
- (б) Пружити одговарајућу заштиту и помоћ женама и деци који су расељени у оквиру своје земље и наћи решења за основне узроке расељавања како би се оно спречило и, када је могуће, омогућио повратак или пресељење избеглица;
- (в) Предузети кораке за заштиту сигурности и физичког интегритета жена избеглица, других расељених жена којима је потребна међународна заштита и интерно расељених жена током њиховог расељавања и након њиховог повратка у своје старе заједнице, укључујући и програме рехабилитације; предузети делотворне мере за заштиту жена избеглица или расељених жена од насиља; спровести непристрасну и детаљну истрагу о сваком таквом кршењу права и извести одговорне пред лице правде;
- (г) Уз потпуно и стриктно поштовање принципа некршења права избеглица, предузети све неопходне кораке како би се осигурала права избеглих и расељених жена на добровољни повратак у свој дом, безбедно и са достојанством, као и њиховог права на заштиту након повратка;
- (д) Предузети мере, на државном нивоу, уз међународну сарадњу, према потреби, у складу са Повељом Уједињених нација ради изналажења трајних решења питања везаних за интерно расељене жене, укључујући њихово право на добровољан и сигуран повратак у своје домове;
- (ђ) Обезбедити да међународна заједница и њене међународне организације пруже финансијске и друге ресурсе за хитну помоћ и другу дугорочнију

помоћ, којом ће се узети у обзир конкретне потребе, ресурси и потенцијали жена избеглица, других расељених жена којима је потребна међународна заштита и интерно расељених жена. У пружању заштите и помоћи, предузети све одговарајуће мере за укидање дискриминације жена и девојчица како би се осигурао једнак приступ одговарајућој и адекватној храни, води и смештају, образовању, социјалним и здравственим услугама, укључујући репродуктивну здравствену заштиту и негу породиља и услуге са сврхом сузбијања тропских болести;

- (е) Олакшати приступ образовном материјалу на одговарајућем језику, такође и у хитним случајевима, са циљем минималног ремећења школовања избегле и расељене деце;
- (ж) Применити међународне норме ради обезбеђивања равноправног приступа и поступања према женама и мушкарцима у процедурама утврђивања избегличког статуса и давању азила, уз пуно и строго поштовање принципа некршења права, између осталог, усклађивањем државних прописа о имиграцији са релевантним међународним инструментима, и разматрати признавање избегличког статуса оним женама које га траже на темељу основаног страха од насиља - из разлога набројаних у Конвенцији о статусу избеглица из 1951. године²⁸ и Протоколу из 1967. године,²⁹ укључујући сексуално насиље и друге родно засноване облике насиља; такође обезбедити приступ посебно обученим службеницима, укључујући и жене званичнике, који ће разговарати са женама о осетљивим или болним искуствима, као што су сексуални напади;
- (з) Подржати и промовисати напоре које чине државе како би се развили критеријуми и смернице за реаговање на насиље које је конкретно усмерено на жене, кроз размену информација о иницијативама држава у стварању таквих критеријума и смерница и праћење с циљем да се обезбеди њихова правична и доследна примена;
- (и) Унапређивати способност жена избеглица, других расељених жена којима је потребна међународна заштита и интерно расељених жена да се ослоне на саме себе и обезбедити програме за жене, посебно млађе жене, у области лидерства и доношења одлука у оквиру избегличких и повратничких заједница;
- (ј) Обезбедити заштиту људских права избеглица и расељених жена и њихово упознавање с овим правима; обезбедити признање да је поновно окупљање породице од кључног значаја;
- (к) Женама које су добиле избеглички статус обезбедити, тамо где је могуће, приступ програмима стручне/професионалне обуке, укључујући курсеве језика, обуку у оснивању малих предузећа и планирање и саветовање о свим облицима насиља над женама, који би требало да укључе и програме рехабилитације за жртве мучења и траума; владе и други донатори требало би да дају одговарајући допринос програмима за пружање помоћи женама избеглицама, другим расељеним женама којима је потребна међународна заштита и интерно расељеним женама, посебно узимајући у обзир последице по земље домаћине због растућих потреба великих избегличких групација и потребу за проширењем донаторске платформе и бољом расподелом оптерећења;
- (л) Подизати ниво свести јавности о доприносу који жене избеглице дају земљама у којима се населе, промовисати разумевање њихових људских

²⁸ Уједињене нације, Серија споразума, том 189, број 2545

²⁹ Ibid., том 606, број 8791

права, потреба и способности и подстицати међусобно разумевање и прихватање кроз образовне програме којима се промовише равноправност различитих култура и раса;

- (љ) Пружити основне услуге подршке женама које су расељене из своје домовине због тероризма, насиља, трговине дрогом или из других разлога везаних за насиље;
- (м) Развити свест о људским правима жена и обезбедити, тамо где је могуће, образовање и курсеве о људским правима за војно и полицијско особље које ради у областима оружаног сукоба и у областима где има избеглица.

148. Владе:

- (а) Ширити и примењивати Упутство *UNHCR* о заштити жена избеглица и Упутство *UNHCR* о процени и бризи о жртвама трауме и насиља, или створити слична упутства у тесној сарадњи са женама избеглицама у свим секторима избегличких програма;
- (б) Штитити жене и децу који мигрирају као чланови породице због злостављања или ускраћивања њихових људских права од стране државе која подржава окупатора и у границама националног законодавства размотрити продужење њиховог боравка у тој земљи у случају да се породица распадне.

Стратешки циљ Е.6.

Обезбедити помоћ женама из колонија и територија које немају самоуправу

Мере које треба да предузму:

149. Владе и међувладине и невладине организације:

- (а) Подржати и промовисати остваривање права на самоопредељење свих народа, како између осталог стоји у Бечкој декларацији и Акционом програму, обезбеђивањем посебних програма у области лидерства и обуком у доношењу одлука;

Ђ. ЖЕНЕ И ПРИВРЕДА

150. Постоје значајне разлике у приступу жена и мушкараца власти и њиховим могућностима утицаја на економске структуре у друштву. У већем делу света жене су практично одсутне или недовољно заступљене у доношењу економских одлука, укључујући формулацију финансијске, монетарне, комерцијалне и других економских политика, као и пореских система и прописа којима се регулише плаћање. Пошто често управо у оквиру таквих политика мушкарци и жене као појединци доносе одлуке, између осталог, о томе како да расподеле своје време између плаћеног и неплаћеног рада, стварни развој ових економских структура и политика има директни утицај на приступ жена и мушкараца економским ресурсима, на њихову економску моћ и, сходно томе, на степен равноправности између њих на нивоу појединца и породице, као и у друштву у целини.

151. У многим регионима, учешће жена у плаћеном раду на формалном и неформалном тржишту рада је током претходне деценије знатно порасло и изменило се. Жене и даље раде у пољопривреди и рибарству, али се такође све више укључују у микро, мала и средња предузећа, а у неким случајевима постале су доминантније у растућем неформалном сектору. Између осталог и услед тешке економске ситуације и мале

преговарачке моћи, чему је узрок неравноправност полова, многе жене су принуђене да прихватају ниску плату и лоше радне услове и стога су често оне радници који се радије примају. С друге стране, жене се у све већој мери придружују радној снази по сопственом избору јер су постале свесне својих права и траже их. Неке су успеле да добију посао и напредују на радном месту, и да се изборе за бољу плату и радне услове. Међутим, жене су посебно погођене економском ситуацијом и процесима реструктурирања, који су изменили природу запослења и, у неким случајевима, довели до губитка посла, чак и код стручних и квалификованих жена. Поред тога, многе жене су ушле у неформални сектор услед непостојања других могућности. Учешће жена и питања везана за род још увек у већини случајева нису, а требало би, да буду интегрисани у процесе формулисања политике мултилатералних институција које дефинишу услове програма структурног прилагођавања, кредита и донација, и, у сарадњи са владама, одређују њихове циљеве.

152. Дискриминација у образовању и обуци, запошљавању и плаћању, унапређивању и пракси хоризонталне покретљивости запослених, као и нефлексибилни услови рада, недостатак приступа производним ресурсима и неадекватна подела породичних одговорности, уз непостојање или недовољну расположивост служби као што је нпр. чување деце, још увек ограничавају запошљавање, економске, професионалне и друге могућности и покретљивост жена и чине њихово ангажовање стресним. Штавише, препреке у смислу ставова ометају учешће жена у развоју економске политике и у неким регионима ограничавају приступ жена и женске деце образовању и обуци за менаџмент у економији.

153. Учешће жена у радној снази непрекидно расте и жене готово свуда више раде изван домаћинства, иако није дошло до паралелног смањивања одговорности за неплаћени рад у домаћинству и заједници. Приход жена је у све већој мери неопходан у домаћинствима свих врста. У неким регионима у порасту је женско предузетништво, као и друге самосталне делатности, посебно у неформалном сектору. У многим земљама жене чине већину радника у нестандартном раду, као што су привремени, повремени, уговорни послови, обављање више послова са непуним радним временом и рад од куће.

154. Раднице мигранткиње, укључујући кућно помоћно особље, дају допринос економији земље из које долазе путем дознака, а такође и економији земље у коју долазе путем свог учешћа у радној снази. Међутим, у многим земљама домаћинима мигранткиње су у већој мери незапослене у поређењу са радницима који нису мигранти и мушким радницима мигрантима.

155. Недовољно пажње која се посвећује родној анализи значи да се допринос и проблеми жена често занемарују у економским структурама, као што су финансијска тржишта и институције, тржишта рада, у економији као академској дисциплини, економској и социјалној инфраструктури, системима опорезивања и социјалног осигурања, као и у породицама и домаћинствима. Последица тога је да ће многе политике и програми наставити да доприносе неравноправности између мушкараца и жена. Тамо где је дошло до напретка у интегрисању родних перспектива, унапређена је и делотворност програма и политика.

156. Иако су многе жене унапредиле свој положај у економским структурама, за већину жена, посебно за оне које се суочавају са додатним препрекама, сталне баријере ометају њихову способност да постигну економску независност и осигурају одрживу егзистенцију себи и издржаваним члановима породице. Жене су активне у низу економских области, које често комбинују, а које се крећу од рада за надницу и бављења пољопривредом и рибарством за сопствене потребе па до неформалног сектора. Ипак, законске и обичајне препреке поседовању земљишта, природних ресурса, капитала, технологије, добијању кредита или приступу овим и другим производним средствима, као и разлике у плати, доприносе ометању економског напретка жена. Жене доприносе развоју не само путем плаћеног рада него и путем веома много неплаћеног рада. С једне стране, жене учествују у производњи добара и услуга за тржиште и за потрошњу у домаћинствима, у пољопривреди, производњи хране или у породичним предузећима. Иако је укључен у систем националних рачуна Уједињених нација и у међународне стандарде статистике

рада, овај неплаћени рад – посебно онај у области пољопривреде – често се недовољно цени и не бележи у потпуности. С друге стране, жене још увек обављају и највећи део неплаћеног рада у домаћинству и заједници, као што је брига о деци и старијим особама, припрема хране за породицу, заштита животне средине и добровољна помоћ угроженим и посебно погођеним појединцима и групама. Овај рад се често не мери у квантитативном смислу и не вреднује се у националном рачуну. Допринос жена развоју се знатно потцењује, те је стога и његово друштвено признање ограничено. Потпуна видљивост врсте, обима и расподеле овог неплаћеног рада такође ће допринети бољој расподели одговорности.

157. Иако су као последица економске глобализације отворене неке нове могућности за запошљавање жена, такође има трендова којима се продубљује неравноправност између жена и мушкараца. У исто време, услед глобализације, укључујући економску интеграцију, могу настати притисци на жене у вези са запошљавањем: да се прилагоде новим околностима и да пронађу нове начине запошљавања као одговор на промене у токовима трговине. Треба дубље проанализирати последице глобализације по економски статус жена.

158. Ови трендови су карактерисани ниским платама, малом или никаквом заштитом кроз стандарде рада, лошим радним условима, посебно у погледу здравља и безбедности жена на раду, ниским нивоима стручних вештина, као и одсуством сигурности запослења и социјалног осигурања, како у формалном тако и у неформалном сектору. Незапосленост жена је озбиљан и све већи проблем у многим земљама и многим секторима. Млади радници у неформалном и сеоском сектору и раднице мигранткиње и даље уживају најмању заштиту радних и имиграционих закона. Жене, посебно оне које су на челу домаћинства са малом децом, имају ограничене могућности запошљавања из разлога који обухватају нефлексибилне услове рада и неадекватну поделу породичних одговорности и са мушкарцима и са друштвом.

159. У земљама које пролазе кроз корените политичке, економске и друштвене трансформације, вештине жена, ако би се боље искористиле, могле би представљати велики допринос економском животу тих земаља. Требало би и даље развијати и подржавати њихов допринос и реализовати њихове потенцијале.

160. Недостатак могућности за запошљавање у приватном сектору и смањивање јавних служби и броја послова у јавним службама несразмерно погађају жене. У неким земљама жене преузимају више неплаћеног рада, као што је брига о деци или старијим или болесним особама, како би надокнадиле изгубљени приход домаћинства, нарочито када јавне службе нису расположиве. У многим случајевима, у стратегијама отварања нових радних места не посвећује се довољно пажње занимањима и секторима у којима доминирају жене, нити се адекватно унапређује приступ жена оним занимањима и секторима који су традиционално мушки.

161. Многе од жена које обављају плаћени рад суочавају се са препрекама које их онемогућавају у постизању њиховог потенцијала. Иако су све присутније у нижим руководећим структурама, дискриминација у смислу ставова често их спречава да буду даље унапређене. Искуство сексуалног узнемиравања је увреда за достојанство радница и спречава жене да дају допринос у складу са својим способностима. Непостојање радне средине која узима у обзир потребе породице, укључујући непостојање одговарајуће бриге за децу по приступачној цени, као и нефлексибилно радно време представљају додатне препреке реализацији пуног потенцијала жена.

162. У приватном сектору, укључујући међународна и домаћа предузећа, жене углавном нису заступљене на руководећим и нивоима креирања политике, што указује на политику и праксу дискриминације при запошљавању и унапређивању. Неповољна радна средина као и ограничене могућности запошљавања навеле су многе жене да потраже алтернативе. Жене све више обављају самосталну делатност или постају власнице и менаџерке микро, малих и средњих предузећа. Ширење неформалног сектора, у многим земљама, или самостално организованих и независних предузећа се већим делом може приписати раду

жена, чија традиционална пракса и иницијативе сарадње и самопомоћи у производњи и трговини представљају витални економски ресурс. Када добију приступ капиталу, кредитима и другим ресурсима, технологији и обуци, као и контролу над њима, жене могу да повећају производњу, маркетинг и приход у циљу одрживог развоја.

163. Узимајући у обзир чињеницу да упоредо постоје сталне неједнакости и приметан напредак, неопходно је поново промислити о политици запошљавања да би се у њу уградила родна перспектива и да би се скренула пажња на шири спектар могућности, а такође и да би се решиле евентуалне негативне импликације тренутних образаца рада и запошљавања по родна питања. Да би се у потпуности остварила равноправност жена и мушкараца у њиховом доприносу привреди, потребни су активни напори ка једнаком признавању и поштовању утицаја који рад, искуство, знање и вредности како жена тако и мушкараца имају у друштву.

164. У приступу економском потенцијалу и независности жена, владе и други чиниоци би требало да промовишу активну и видљиву политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њиховог утицаја и на жене и на мушкарце.

Стратешки циљ Ђ.1

Унапређивати економска права и независност жена, укључујући приступ запослењу, одговарајуће радне услове и управљање економским ресурсима

Мере које треба да предузму:

165. Владе:

- (а) Усвојити и спровести законодавство којим се гарантују права жена и мушкараца на једнаку плату за исти рад или рад једнаке вредности;
- (б) Усвојити и спровести законе против дискриминације засноване на полу на тржишту рада, посебно кад су у питању старије запослене жене, у области запошљавања и унапређења, те пружања бенефиција запослења и социјалног осигурања, и радних услова;
- (в) Укинути дискриминаторне поступке послодаваца и предузети одговарајуће мере с обзиром на репродуктивну улогу и функције жена, као што су ускраћивање запослења и отпуштање због трудноће или дојења, или тражење доказа о коришћењу контрацепције, и предузети делотворне мере како би се обезбедило да трудне жене, жене на породилском одсуству или жене које се враћају на тржиште рада након порођаја не буду дискриминисане;
- (г) Успоставити механизме и предузети позитивне мере како би се омогућило да жене добију приступ потпуном и равноправном учешћу у формулисању политика и дефинисању структура путем ангажовања у телима као што су министарства финансија и трговине, државне економске комисије, институти за економска истраживања и друге кључне установе, као и путем свог учешћа у одговарајућим међународним телима;
- (д) Усвојити законодавство и управне реформе којима би жене добиле једнака права као и мушкарци на економске ресурсе, укључујући приступ власништву над земљишним поседима и другим облицима имовине, кредитима, наследству, природним ресурсима и одговарајућим новим технологијама, као и контролу над истима;

- (ђ) Спровести ревизију националних система пореза на приход и наследство и система социјалног осигирања с циљем укидања било какве дискриминације жена;
- (е) Радити на развоју свеобухватнијих сазнања о раду и запошљавању путем, између осталог, напора ка мерењу и бољем разумевању врсте, обима и расподеле неплаћеног рада, посебно рада у бризи о издржаваним члановима породице и неплаћеног рада на породичним пољопривредним добрима или у породичним предузећима; подстицати размену и ширење информација о студијама и искуству у овој области, укључујући развој метода за квантитативну процену његове вредности, да би се он евентуално изразио у обрачунима који се могу направити одвојено од основних националних рачуна, али сагласно њима;
- (ж) Ревидирати и изменити законе који регулишу рад финансијских институција да би се осигурало да оне пружају услуге женама и мушкарцима на равноправној основи;
- (з) Омогућавати, на одговарајућим нивоима, отвореније и транспарентније буџетске процесе;
- (и) Ревидирати и спровести националне политике којима се подржавају традиционални механизми штедње, кредитирања и зајмова за жене;
- (ј) Радити на осигурању да националне политике везане за међународне и регионалне трговинске споразуме немају негативне последице по женске нове и традиционалне економске делатности;
- (к) Обезбедити да све корпорације, укључујући и међународне корпорације, поштују националне законе и законике, прописе о социјалном осигурању, важеће међународне споразуме, инструменте и конвенције, укључујући оне који се односе на животну средину, као и друге релевантне законе;
- (л) Прилагодити политику запошљавања тако да се омогући реструктурирање образаца рада с циљем унапређивања поделе породичних одговорности;
- (љ) Установити механизме и друге форуме на основу којих ће се омогућити женама предузетницама и запосленим женама да дају допринос у формулисању политика и програма које разрађују министарства привреде и финансијске институције;
- (м) Усвојити и спроводити законе о једнаким могућностима, предузети позитивне мере и различитим средствима обезбедити њихово поштовање од стране јавног и приватног сектора;
- (н) Применити анализе утицаја на полове у разради макро и микроекономских и социјалних политика с циљем да се ти утицаји прате а политике реструктурирају у случајевима где дође до штетних последица;
- (њ) Промовисати родно осетљиве политике и мере с циљем оснаживања жена као равноправних партнера мушкарцима на техничком, руководственом и предузетничком пољу;
- (о) Реформисати законе или спровести националне политике којима се подржава доношење закона о раду који ће обезбедити заштиту свих запослених жена, укључујући и праксу безбедности на раду, право на организовање и приступ правди.

Омогућити женама равноправни приступ ресурсима, запошљавању, тржишту и трговини

Мере које треба да предузму

166. Владе:

- (а) Унапређивати и подржавати самозапошљавање жена и развој малих предузећа, те јачати приступ жена кредитирању и капиталу под одговарајућим условима, једнаким онима који се нуде мушкарцима, путем ширења институција посвећених унапређивању женског предузетништва, укључујући, у зависности од случаја, нетрадиционалне и заједничке програме кредитирања, као и иновативне везе са финансијским институцијама;
- (б) Јачати стимулативну улогу државе као послодавца с циљем разраде политике једнаких могућности за жене и мушкарце;
- (в) Јачати, на националном и локалном нивоу, потенцијал жена са села да остварују приходе омогућавањем равноправног приступа производним ресурсима, земљишту, кредитирању, капиталу, имовинским правима, развојним програмима и задружним структурама, као и контроле над истима;
- (г) Унапређивати и јачати микропредузећа, нова мала предузећа, задружна предузећа, проширена тржишта и друге могућности за запошљавање и, у зависности од случаја, омогућавати прелаз из неформалног у формални сектор, посебно у сеоским подручјима;
- (д) Креирати и мењати програме и политике којима се признаје и јача витална улога жена у прехранбеној сигурности и обезбеђивати плаћеним и неплаћеним женама произвођачима, посебно оним ангажованим у производњи хране, као што су пољопривреда, рибарство и водопривреда, као и у градским предузећима, равноправан приступ одговарајућим технологијама, транспорту, потпорним услугама, маркетингу и кредитним средствима на локалном и нивоу заједнице;
- (ђ) Успостављати одговарајуће механизме и давати подстицаје међусекторским институцијама које омогућавају женским задругама оптималнији приступ потребним услугама;
- (е) Увећавати удео жена у особљу потпорних служби и другим државним службеницима који пружају техничку помоћ или спроводе економске програме;
- (ж) Ревидирати, преформулисати, ако је потребно, те примењивати политике, укључујући пословно, трговачко и уговорно право и прописе владе, како би се обезбедило да се њима не врши дискриминација микро, малих и средњих предузећа чије су власнице жене у сеоским и градским подручјима;
- (з) Анализирати, саветовати, координирати и спровести политике којима се интегришу потребе и интереси запослених, самозапослених и жена предузетница у секторске и међуминистарске политике, програме и буџете;
- (и) Обезбедити женама равноправан приступ делотворној обуци на послу, преквалификацији, услугама саветовања и запошљавања које нису ограничене на традиционалне области запошљавања;
- (ј) Уклањати препреке у политици и прописима с којима се суочавају жене у друштвеним и развојним програмима којима се дестимулише приватна и појединачна иницијатива;

- (к) Чувати и унапређивати поштовање основних радничких права, укључујући забрану принудног и дечјег рада, слободу удруживања и право на организовање и колективне преговоре, једнако плаћање жена и мушкараца за рад једнаке вредности и недискриминацију при запошљавању, уз пуну примену конвенција Међународне организације рада у случају држава потписница тих конвенција, односно уз поштовање принципа у њима садржаних у случају оних земаља које нису потписнице тих конвенција, ради постизања заиста континуираног привредног раста и одрживог развоја.

167. Владе, централне банке и националне развојне банке, и приватне банкарске институције, у складу са овлашћењима:

- (а) Проширити учешће жена, укључујући жене предузетнице, у саветодавним одборима и другим форумима да би се женама предузетницама из свих сектора и њиховим организацијама омогућило да дају допринос у формулацији и ревизији политика и програма које разрађују министарства привреде и банкарске институције;
- (б) Покренути банкарски сектор да појача кредитирање и рефинансирање путем подстицаја и развоја посредника који служе потребама жена предузетница и произвођача како у сеоским тако и у градским подручјима, те укључити жене у њихово вођство, планирање и одлучивање;
- (в) Структурирати службе тако да изађу у сусрет женама са села и из градова које раде са микро, малим и средњим предузећима, уз посвећивање посебне пажње младим женама, женама с ниским приходима, онима које припадају етничким и расним мањинама, припадницама аутохтоних народа које немају приступ капиталу и средствима, и ширити приступ жена финансијским тржиштима утврђивањем и подстицањем надзорних и законских реформи финансијског сектора којима се подржавају посредне и непосредне активности финансијских институција усмерене ка бољем задовољењу кредитних и других финансијских потреба микро, малих и средњих предузећа која воде жене;
- (г) Обезбедити да приоритети жена буду укључени у програме јавног инвестирања у економску инфраструктуру, као што су водоводне и санитарне инсталације, електрификација и очување енергије, саобраћај и изградња путева. Унапређивати ангажман жена корисница у фазама планирања и реализације пројеката да би се осигурао приступ пословима и уговорима.

168. Владе и невладине организације:

- (а) Обраћати посебну пажњу на потребе жена при ширењу тржишних, трговинских и информација о ресурсима и обезбеђивати одговарајућу обуку у овим областима;
- (б) Подстицати стратегије економског развоја заједнице које се заснивају на партнерству између влада, и подстицати припаднике грађанског друштва да отварају радна места и раде на решавању социјалних околности појединаца, породица и заједница.

169. Мултилатерални финансијери и регионалне развојне банке, као и билатералне и приватне агенције за финансирање, на међународном, регионалном и подрегионалном нивоу:

- (а) Ревидирати, ако је потребно преформулисати, те спроводити политике, програме и пројекте како би се обезбедило да већи проценат ресурса стиже до жена у сеоским и удаљеним областима;

- (б) Развијати флексибилне схеме финансирања у сврху финансирања посредничких институција оријентисаних на економске активности жена и које унапређују самоодрживост, као и увећање капацитета и профитабилности предузећа која воде жене;
- (в) Разрађивати стратегије за консолидовање и јачање њихове помоћи сектору микро, малих и средњих предузећа, с циљем побољшавања могућности жена да у потпуности и равноправно учествују и сарађују у координацији и унапређивању успешности овог сектора, на основу стручног искуства и финансијских ресурса сопствених организација као и од билатералних агенција, влада и невладиних организација.

170. Међународне, мултилатералне и билатералне организације за развојну сарадњу:

Подржавати, путем осигурања капитала и/или ресурса, финансијске институције које служе потребама жена предузетница са ниским приходима и из малих и микро предузећа и произвођача, како у формалном тако и у неформалном сектору.

171. Владе и/или мултилатералне финансијске институције:

Ревидирати правила и процедуре формалних националних и међународних финансијских институција које ометају оснивање институција по моделу банке *Grameen*, која обезбеђује кредитна средства женама са села.

172. Међународне организације:

Обезбедити адекватну подршку програмима и пројектима осмишљеним да унапређују одрживе и продуктивне предузетничке активности жена, посебно угрожених жена.

Стратешки циљ Ђ.3.

Обезбедити пословне услуге, обуку и приступ тржиштима, информацијама и технологији, посебно женама с ниским приходима.

Мере које треба да предузму:

173. Владе, у сарадњи с невладиним организацијама и приватним сектором:

- (а) Обезбедити јавну инфраструктуру да би се женама и мушкарцима предузетницима осигурао равноправан приступ тржишту;
- (б) Развијати програме у оквиру којих се обезбеђује обука и преквалификација, посебно у области нових технологија, као и услуге по приступачним ценама за жене у области пословног менаџмента, развоја производа, финансирања, контроле производње и квалитета, маркетинга и правних аспеката пословања;
- (в) Обезбедити програме којима се излази у сусрет женама с циљем информисања сиромашних и жена с ниским приходом, посебно оних у сеоским и удаљеним подручјима, о могућностима за приступ тржишту и технологијама, и обезбедити помоћ у коришћењу таквих могућности;
- (г) Стварати недискриминаторне службе подршке, укључујући инвестиционе фондове за предузећа која воде жене, и усредсредити се на жене, посебно оне с ниским приходом, у програмима унапређивања трговине;
- (д) Ширити информације о успешним женама предузетницама и у традиционалним и у нетрадиционалним привредним делатностима и о вештинама потребним за постизање успеха; омогућавати повезивање и размену информација;

- (ђ) Предузимати мере како би се женама осигурао равноправни приступ текућим курсевима обуке на радном месту, укључујући и незапослене жене, самохране родитеље, жене које се враћају на тржиште рада након дужег привременог прекида у запослењу због породичних одговорности и из других разлога, као и жене које су изгубиле посао због нових облика производње или рационализације пословања, и јачати подстицаје предузећима да повећавају број центара за професионални развој и обуку у којима се пружа обука женама у нетрадиционалним областима;
- (е) Обезбеђивати приступачне услуге подршке, као што су висококвалитетна и флексибилна бригаа о деци по приступачној цени, којима се узимају у обзир потребе запослених жена и мушкараца.

174. Локалне, регионалне и међународне пословне организације и невладине организације које се баве женским питањима: заговарати, на свим нивоима, унапређивање и подршку предузећа која воде жене, укључујући и она у неформалном сектору, као и равноправан приступ жена производним ресурсима.

Стратешки циљ Ђ.4.

Јачати економску способност жена и женске пословне мреже

Мере које треба да предузму:

175. Владе:

- (а) Усвајати политике којима се подржавају пословне организације, невладине организације, задруге, револвинг кредитна средства, кредитне задруге, организације најширих слојева становништва, женске групе за самопомоћ и друге групе, с циљем да се обезбеде услуге женама предузетницама у сеоским и градским подручјима;
- (б) Интегрисати родну перспективу у све политике привредних реструктурирања и структурних прилагођавања и осмислити програме за жене које су погођене привредним реструктурирањем, укључујући програме структурних прилагођавања, и за жене које раде у неформалном сектору;
- (в) Усвајати политике којима се ствара погодна средина за женске групе за самопомоћ, радничке организације и задруге кроз неконвенционалне облике подршке и кроз признавање слободе удруживања и права на организовање;
- (г) Подржавати програме којима се унапређује самоодрживост посебних група жена, као што су младе жене, жене са инвалидитетом, старије жене и жене које припадају расним и етничким мањинама;
- (д) Унапређивати родну равноправност кроз унапређивање женских студија и коришћење резултата тих студија и родно оријентисаних истраживања у свим областима, између осталог у економији, науци и технологији;
- (ђ) Подржавати привредне делатности жена припадница аутохтоних народа, узимајући у обзир њихова традиционална знања, с циљем побољшавања њихове ситуације и развоја;
- (е) Усвајати политике којима се проширује или одржава заштита предвиђена законима о раду и одредбама о социјалној заштити за оне који обављају плаћени рад код куће;
- (ж) Признавати и подстицати допринос истраживања које врше жене научнице и технолошкиње;

- (з) Обезбедити да се политикама и прописима не врши дискриминација микро, малих и средњих предузећа која воде жене.

176. Финансијски посредници, национални институти за обуку, кредитне задруге, невладине организације, женска удружења, професионалне организације и приватни сектор, у складу са овлашћењима:

- (а) Обезбеђивати, на националном, регионалном и међународном нивоу, обуку у разним пословним, техничким и вештинама финансијског менаџмента с циљем да се женама, посебно младим женама, омогући да учествују у креирању економске политике на тим нивоима;
- (б) Обезбеђивати пословне услуге, укључујући маркетиншке и трговинске информације, дизајн и иновације производа, трансфер технологије и квалитет, предузећима која воде жене, укључујући она која послују у извозним секторима привреде;
- (в) Унапређивати техничке и комерцијалне везе и покретати заједничке инвестиције жена предузетница на националном, регионалном и међународном нивоу како би се подржале иницијативе у оквиру заједнице;
- (г) Јачати учешће жена, укључујући маргинализоване жене, у производним и маркетиншким задругама пружањем маркетиншке и финансијске подршке, посебно у сеоским и удаљеним подручјима;
- (д) Унапређивати и јачати женска микропредузећа, нова мала предузећа, задружна предузећа, проширена тржишта и друге могућности за запошљавање, и, где за то постоје услови, омогућавати прелаз из неформалног у формални сектор, у сеоским и градским подручјима;
- (ђ) Улагати капитал и разрађивати инвестиционе портфеље с циљем финансирања женских предузећа;
- (е) Посвећивати одговарајућу пажњу обезбеђивању техничке помоћи, саветодавних услуга, обуке и преквалификација за жене у вези са уласком у тржишну економију;
- (ж) Подржавати кредитне мреже и иновативне подухвате, укључујући традиционалне схеме штедње;
- (з) Обезбеђивати аранжмане повезивања за жене предузетнице, укључујући могућности за менторски рад искуснијих жена са неискусним;
- (и) Подстицати организације у оквиру заједнице и органе власти да успостављају кредитне пулове за жене предузетнице, на основу модела успешних малих задружних организација.

177. Приватни сектор, укључујући међународне и домаће корпорације:

- (а) Усвајати политике и успостављати механизме за додељивање уговора на недискриминаторној основи;
- (б) Ангажовати жене за лидере, доношење одлука и менаџмент и обезбедити програме обуке, све на равноправној основи с мушкарцима;
- (в) Поштовати националне законе о раду, животној средини, заштити потрошача, безбедности и здрављу, посебно оне који се односе на жене.

Стратешки циљ Ђ. 5.

Укинути професионалну сегрегацију и све облике дискриминације при запошљавању

Мере које треба да предузму:

178. Владе, послодавци, запослени, синдикати и женске организације:

- (а) Доносити и спроводити законе и прописе и подстицати добровољне правилнике понашања којима се обезбеђује равноправна примена међународних стандарда рада, као што су Конвенција бр. 100 Међународне организације рада о једнакој заради и правима радника, на жене и мушкарце;
- (б) Доносити и спроводити законе и уводити мере за спровођење, укључујући и средства компензације и приступа правди у случајевима њиховог непоштовања, како би се забранила непосредна и посредна дискриминација на основу пола, укључујући и у односу на брачно или породично стање у вези са приступом запошљавању, условима запослења, укључујући обуку, унапређивање, безбедност и здравље, као и престанак запослења и социјалног осигурања радника, укључујући законску заштиту од сексуалног или узнемиравања на расној основи;
- (в) Доносити и спроводити законе и разрађивати радне политике против родне дискриминације на тржишту рада, посебно с обзиром на старије раднице, у запошљавању и унапређивању, те у пружању бенефиција везаних за запослење и социјално осигурање, као и у вези са дискриминаторним радним условима и сексуалним узнемиравањем; требало би разрадити механизме за редовну ревизију и праћење таквих закона;
- (г) Укинути дискриминаторску праксу послодаваца засновану на репродуктивним улогама и функцијама жена, укључујући одбијање запослења или отпуштање жена због одговорности везаних за трудноћу и дојење;
- (д) Разрађивати и унапређивати програме и услуге запошљавања за жене које улазе или се враћају на тржиште рада, посебно за сиромашне жене из села и градова и младе жене, samozапослене или оне које негативно погађају структурна прилагођавања;
- (ђ) Спроводити и пратити позитивне програме запошљавања, равноправности и позитивне акције у јавном и приватном сектору, којима се ради на решавању проблема системске дискриминације жена у радној снази, посебно жена са инвалидитетом и жена које припадају другим угроженим групама, с обзиром на запошљавање, задржавање на радном месту и унапређивање, те стручну обуку жена у свим секторима;
- (е) Укинути професионалну сегрегацију, посебно промоцијом равноправног учешћа жена у пословима са високим квалификацијама и на позицијама вишег руководства, те другим мерама, као што је саветовање и ангажовање ради стицања радног искуства, којима се стимулише каријерни развој на радном месту и узлазна мобилност на тржишту рада, те стимулисањем диверзификације избора занимања код жена и мушкараца. Подстицати жене да се баве нетрадиционалним пословима, посебно у науци и технологији, и подстицати мушкарце да траже запослење у друштвеном сектору;
- (ж) Признати колективно преговарање као право и као важан механизам за укидање неједнакости жена у зарадама и унапређивање радних услова;
- (з) Промовисати избор жена за синдикалне функционере и обезбеђивати да синдикални функционери који су изабрани да представљају жене имају заштићен посао и физичку сигурност у вези са обављањем својих функција;

- (и) Обезбеђивати приступ посебним програмима којима ће се женама са инвалидитетом омогућити да добију и задрже посао и развијати такве програме, те обезбедити приступ образовању и обуци на свим одговарајућим нивоима у складу са Стандардним правилима о изједначавању могућности за лица са инвалидитетом³⁰; прилагођавати радне услове, у мери у којој је то могуће, да би одговарали потребама жена са инвалидитетом, којима би требало обезбедити законску заштиту од неоправданог губљења посла због свог инвалидитета;
- (ј) Појачати напоре ка укидању јаза између зарада жена и мушкараца, предузети кораке ка спровођењу принципа једнаког плаћања за једнак рад једнаке вредности јачањем законодавства, укључујући поштовање међународних закона о раду и стандарда рада, те подстицати увођење схема за процену послова на основу родно неутралних критеријума;
- (к) Успостављати и/или јачати механизме судског решавања питања везаних за дискриминацију у погледу зарада;
- (л) Утврдити конкретне рокове за укидање свих облика дечјег рада који су у супротности с прихваћеним међународним стандардима и обезбедити потпуно спровођење одговарајућих постојећих закона, те, по потреби, донети законе неопходне за спровођење Конвенције о правима детета и стандарда Међународне организације рада, чиме ће се обезбедити заштита деце која раде, посебно деце са улице, пружањем одговарајућих здравствених, образовних и других социјалних услуга;
- (љ) Обезбедити да се стратегије за укидање дечјег рада такође баве претераним захтевима који се постављају пред неку женску децу у смислу неплаћеног рада у свом и другим домаћинствима, где је то случај;
- (м) Ревидирати, анализирати, и, где је потребно, изменити структуру зарада у професијама у којима преовлађују жене, као што су наставничка и професија медицинске сестре и дечје неговатељице, с циљем побољшавања њиховог ниског статуса и зараде;
- (н) Омогућавати продуктивно запошљавање легалних мигранткиња (укључујући жене којима је утврђен статус избеглице у складу с Конвенцијом из 1951. године која се односи на статус избеглица) путем ширег признавања образовања и квалификација стечених у иностранству и усвајања интегрисаног приступа обуци на тржишту рада, која би укључивала и курсеве језика.

Стратешки циљ Ђ.6.

Промовисати усклађивање радних и породичних обавеза жена и мушкараца

Мере које треба да предузму:

179. Владе:

- (а) Усвајати политике којима се обезбеђује одговарајућа заштита кроз законе о раду и бенефиције социјалног осигурања за раднике са непуним радним временом, привремене, сезонске и раднике у домаћој радности, промовисати развој каријере заснован на радним условима који омогућавају усклађивање радних и породичних одговорности;

³⁰ Резолуција Генералне скупштине 48/96, анекс

- (б) Обезбедити да жене и мушкарци могу слободно и на равноправној основи бирати између рада са пуним и непуним радним временом, и размотрити одговарајућу заштиту за раднике/раднице са нетипичним обрасцима рада у смислу приступа запослењу, радних услова и социјалног осигурања;
- (в) Обезбедити, путем законодавства, стимулација и/или подстицаја, могућност да жене и мушкарци узму родитељско одсуство уз заштиту радног места и да добијају родитељске бенефиције. Промовисати равноправну поделу одговорности према породици између мушкараца и жена, између осталог и одговарајућим законодавством, стимулацијама и/или подстицањем, и такође промовисати мере за омогућавање дојења за запослене мајке;
- (г) Разрађивати политике, између осталог, у области образовања како би се изменили ставови којима се учвршћује подела рада заснована на роду с циљем промоције концепта породичне поделе одговорности за рад у кући, посебно у вези са негом деце и старијих особа;
- (д) Унапређивати развој и доступност технологија којима се олакшава професионални и рад у кући, подстиче самостално издржавање, остварује приход, трансформишу родно утврђене улоге у оквиру продуктивног процеса и омогућава женама да напусте лоше плаћене послове;
- (ђ) Испитати низ политика и програма, укључујући законодавство о системима социјалне заштите и опорезивања, у складу са националним приоритетима и политикама, како би се нашао пут за унапређивање родне равноправности и флексибилности у начину расподеле времена између образовања и обуке, плаћеног рада, породичних обавеза, волонтерских активности и других друштвено корисних облика рада, одмора и слободног времена, као и у начину на који људи остварују користи из ових активности.

180. Владе, приватни сектор и невладине организације, синдикати и Уједињене нације, у складу са овлашћењима:

- (а) Усвајати одговарајуће мере које укључују одговарајућа тела владе и удружења послодаваца и запослених, тако да жене и мушкарци буду у стању да узму привремено одсуство с посла, да имају преносиве бенефиције везане за запослење и пензионисање, као и да могу да издејствују измену радног времена без жртвовања својих перспектива развоја и напредовања на послу и у каријери;
- (б) Осмислити и обезбедити образовне програме путем иновативних медијских кампања, као и школске и образовне програме у оквиру заједнице ради подизања свести о родној равноправности и о нестереотипним родним улогама жена и мушкараца у оквиру породице; обезбедити потпорне службе и средства, као што су службе за чување деце на радном месту и флексибилни обрасци рада;
- (в) Доносити и спроводити законе против сексуалног и других облика узнемиравања на сваком радном месту.

Е. ЖЕНЕ НА ВЛАСТИ И У ОДЛУЧИВАЊУ

181. У Универзалној декларацији о људским правима се наводи да свако има право да учествује у влади своје земље. Оснаживање и независност жена и побољшавање друштвеног, економског и политичког положаја жена од основне су важности за остваривање како транспарентне и одговорне власти и управе тако и одрживог развоја у свим областима живота. Односи моћи који спречавају жене да воде испуњен живот делују на многим нивоима друштва, од најличнијих до потпуно јавних. Постизање циља

равноправног учешћа жена и мушкараца у доношењу одлука обезбедиће равнотежу која тачније одсликава састав друштва и која је потребна за јачање демократије и унапређивање њеног исправног функционисања. Равноправност у доношењу политичких одлука омогућава равнотежу без које је мало вероватно да ће стварна интеграција димензије равноправности у процес креирања политике владе бити могућа. У том смислу, равноправно учешће жена у политичком животу игра кључну улогу у општем процесу унапређивања положаја жена. Равноправно учешће жена у доношењу одлука није само захтев за једноставном правдом или демократијом, него се такође може посматрати и као неопходни предуслов да би се интереси жена узели у обзир. Без активног учешћа жена и укључивања женске перспективе у све нивое одлучивања не могу се постићи циљеви равноправности, развоја и мира.

182. Упркос широком покрету ка демократизацији у већини земаља, жене су углавном недовољно заступљене на већини нивоа власти, посебно у министарским и другим извршним телима, и мало су напредовале ка придобијању политичке моћи у законодавним телима или у постизању циља који је подржало Економско и друштвено веће – да до 1995. године буде 30% жена на позицијама на нивоима одлучивања. Глобално гледано, жене сада чине свега 10% чланова законодавних тела и заузимају још мањи проценат министарских положаја. Штавише, у неким земљама, укључујући оне које пролазе кроз дубоке политичке, економске и друштвене промене, долази до значајног опадања броја жена представница у законодавним телима. Иако жене чине најмање половину изборног тела у готово свим земљама и добиле су право гласа и право да заузимају функцију у готово свим државама чланицама Уједињених нација, жене су и даље врло мало заступљене као кандидаткиње за јавне функције. Традиционални обрасци рада многих политичких странака и структура владе и даље представљају препреку учешћу жена у јавном животу. Жене могу бити обесхрабрене у тежњама да задобију политичке функције услед дискриминаторних ставова и поступака, обавеза у породици и бриге о деци, као и високих трошкова задобијања и задржавања јавне функције. Жене у политици и на позицијама одлучивања у владама и законодавним телима дају допринос редефинисању политичких приоритета, стављајући на дневни ред нове ставке које одражавају специфичне проблеме, вредности и искуства жена и баве се њима, и које нуде нове перспективе у вези са главним политичким питањима.

183. Жене су показале значајне лидерске квалитете у заједници и неформалним организацијама, као и у јавној служби. Међутим, социјализација и негативна стереотипизација жена и мушкараца, укључујући и стереотипизацију путем медија, подржава тенденцију да доношење политичких одлука остаје у домену мушкараца. Исто тако, недовољна заступљеност жена на позицијама одлучивања у областима уметности, културе, спорта, медија, образовања, вере и права спречава жене да остваре значајан утицај на многе кључне институције.

184. Због ограниченог приступа традиционалним путевима моћи, као што су органи одлучивања у политичким странкама, организацијама послодаваца и синдикатима, жене су задобиле приступ моћи путем алтернативних структура, посебно у сектору невладиних организација. Путем невладиних организација и организација на нивоу најширих слојева, жене су добиле могућност да артикулишу своје интересе и проблеме и да ставе женска питања на дневни ред на националном, регионалном и међународном плану.

185. Неједнакост у јавној сфери често може да почне дискриминаторним ставовима и поступцима те неједнаким односом снага жена и мушкараца у породици, као што је описано у одељку 30. Неравноправна подела рада и одговорности у домаћинству, заснована на неједнаком односу снага, такође ограничава потенцијал жена да нађу времена и развију вештине потребне за учешће у одлучивању у ширим јавним форумима. Равноправнија подела ових одговорности између жена и мушкараца не само да обезбеђује бољи квалитет живота жена и њихових кћери, већ и повећава могућности да оне обликују и дефинишу јавне политике, праксу и издатке тако да њихови интереси буду признати и узети у обзир. Неформалне мреже и обрасци доношења одлука на нивоу локалне заједнице који

одражавају доминантни мушки етос ограничавају способност жена да равноправно учествују у политичком, економском и друштвеном животу.

186. Низак удео жена у органима који доносе економске и политичке одлуке на локалном, националном, регионалном и међународном нивоу одражава структурне и препреке у облику ставова које се морају решавати путем позитивних мера. Владе, међународне и домаће корпорације, масовни медији, банке, академске и научне институције, као и регионалне и међународне организације, укључујући и оне у систему Уједињених нација, не користе у потпуности таленте жена као врхунских менаџерки, политичарки, дипломаткиња и преговарачица.

187. Равноправна расподела моћи и одлучивања на свим нивоима зависи од влада и других чинилаца који предузимају статистичку родну анализу и интегришу родну перспективу у разраду политике и спровођење програма. Равноправност у одлучивању је од суштинске важности за оснаживање жена. У неким земљама, позитивне акције су довеле до нивоа заступљености жена од 33,3% или више у локалним и националним властима.

188. Националне, регионалне и међународне статистичке институције још увек немају довољно сазнања о томе како да презентују питања везана за равноправан третман жена и мушкарца у економској и друштвеној сфери. Посебно, постојеће базе података и методологије се недовољно користе у важној сфери одлучивања.

189. У приступу питању неравноправности жена и мушкараца у расподели моћи и одлучивања на свим нивоима, владе и други чиниоци би требало да промовишу активну и видљиву политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њихових утицаја и на жене и на мушкарце.

Стратешки циљ Е. 1.

Предузети мере да се женама обезбеди равноправни приступ и пуно учешће у структурама моћи и одлучивања

Мере које треба да предузму:

190. Владе:

- (а) Преузети обавезу да се установи циљ родне равнотеже у владиним телима и комитетима, као и јавним управним телима, те у судству, укључујући, између осталог, постављање конкретних циљева и спровођење мера којима ће се значајно повећати број жена, како би се постигла једнака заступљеност жена и мушкараца, по потреби путем позитивних акција, на свим позицијама у влади и јавној управи;
- (б) Предузети мере, укључујући, према потреби, у изборним системима којима се подстичу политичке странке да укључују жене на изборне или неизборне јавне позиције у истом односу и на истом нивоу као мушкарце;
- (в) Штитити и унапређивати једнака права жена и мушкараца да се ангажују у политичким активностима као и једнаку слободу удруживања, укључујући чланство у политичким странкама и синдикатима;
- (г) Ревидирати утицај изборних система на разлике у политичкој заступљености жена у изабраним телима и размотрити, где за тим постоји потреба, прилагођавање или реформу тих система;
- (д) Пратити и оцењивати напредак у погледу заступљености жена путем редовног прикупљања, анализе и ширења квантитативних и квалитативних података о женама и мушкарцима на свим нивоима на различитим

позицијама одлучивања у јавном и приватном сектору, те дистрибуирати податке о броју жена и мушкараца запослених на различитим нивоима у влади на годишњој основи; обезбедити да жене и мушкарци имају равноправни приступ читавом спектру јавних положаја и у оквиру структура владе успоставити механизме за праћење напретка у овој области;

- (ђ) Подржавати невладине организације и истраживачке институте који спроводе студије о учешћу жена и њиховом утицају на одлучивање и на средину одлучивања;
- (е) Подстицати и, где за тим постоји потреба, обезбеђивати да организације које финансира влада усвајају недискриминаторне политике и праксе како би повећале број жена у својим организацијама и унапредиле њихову позицију;
- (ж) Признати да подела радних и родитељских одговорности између жена и мушкараца доприноси већем учешћу жена у јавном животу, и предузети одговарајуће мере да се то постигне, укључујући и мере за усклађивање породичног и професионалног живота;
- (з) Настојати да постоји родна равнотежа на листама националних кандидата за избор или именовање у тела и специјализоване агенције Уједињених нација или друге аутономне организације у систему Уједињених нација, посебно за позиције на вишем нивоу.

191. Политичке странке:

- (а) Размотрити испитивање структура и процедура странке како би се отклониле све препреке којима се посредно или непосредно врши дискриминација жена у погледу учешћа;
- (б) Размотрити разраду иницијатива којима се омогућава женама да у потпуности учествују у свим унутрашњим структурама креирања политике и процесима кандидовања за избор или именовање на функције;
- (в) Размотрити укључивање родних питања у свој политички дневни ред, предузимајући мере да се обезбеди учешће жена у предвођењу политичких странака равноправно са мушкарцима.

192. Владе, национална тела, приватни сектор, политичке странке, синдикати, организације послодаваца, истраживачке и академске институције, подрегионална и регионална тела и невладине и међународне организације:

- (а) Предузимати позитивне мере на стварању критичне масе жена лидера, извршних руководитељки и руководитељки на позицијама доношења стратешких одлука;
- (б) Стварати или јачати, у зависности од случаја, механизме за праћење приступа жена вишим нивоима одлучивања;
- (в) Ревидирати критеријуме за ангажовање и именовање у саветодавна и тела за доношење одлука и унапређивање на водеће позиције, како би се обезбедило да ти критеријуми буду релевантни и да се њима не врши дискриминација жена;
- (г) Подстицати напоре невладиних организација, синдиката и приватног сектора ка постизању равноправности жена и мушкараца у рангу, укључујући равноправно учешће у органима одлучивања и у преговорима у свим областима и на свим нивоима;
- (д) Разрађивати стратегије комуникације како би се промовисала јавна расправа о новим улогама мушкараца и жена у друштву и у породици (као што је дефинисано у ставу 30);

- (ђ) Реструктурирати програме запошљавања и развоја каријере како би се обезбедило да све жене, посебно младе жене, имају равноправан приступ обуци у руковођењу, предузетништву, стручним областима и лидерству, укључујући и обуку на радном месту;
 - (е) Разрађивати програме унапређивања каријере за жене свих старосних доба који обухватају планирање каријере, праћење, менторство, саветовање, обуку и преквалификацију;
 - (ж) Подстицати и подржавати учешће женских невладиних организација на конференцијама Уједињених нација и у процесу њихове припреме;
 - (з) Настојати на остварењу равнотеже полова у саставу делегација у Уједињеним нацијама и другим међународним форумима и подржавати је.
193. Уједињене нације:
- (а) Спроводити постојеће и усвајати нове политике и мере запошљавања како би се до 2000. године постигла свеукупна родна равноправност, посебно на професионалним и вишим нивоима, уз посвећивање дужне пажње важности ангажовања особља са што је могуће ширег географског подручја, у складу са Чланом 101 (став 3) Повеље Уједињених нација;
 - (б) Разрађивати механизме за кандидовање жена за именовање на више положаје у Уједињеним нацијама, специјализованим агенцијама и другим организацијама и телима у систему Уједињених нација;
 - (в) И даље прикупљати и дистрибуирати квантитативне и квалитативне податке о женама и мушкарцима у одлучивању и анализирати њихов утицај на разлике у одлучивању и пратити напредак ка постизању циља Генералног секретара да до 2000. године 50% руководећих и позиција одлучивања заузимају жене.
194. Женске организације, невладине организације, синдикати, друштвени партнери, произвођачи, те радне и професионалне организације:
- (а) Градити и јачати солидарност међу женама путем обавештавања, образовања и акција подизања нивоа свести;
 - (б) Заговарати на свим нивоима захтев да се женама омогући да имају утицаја на политичке, економске и друштвене одлуке, процесе и системе, и радити на томе да се од изабраних представника тражи одговорност за њихову посвећеност решавању родних питања;
 - (в) Формирати, у складу са законодавством о заштити података, базе података о женама и њиховим квалификацијама које ће се користити приликом именовања жена на више позиције одлучивања и саветодавне позиције, те за предочавање владама, регионалним и међународним организацијама и приватним предузећима, политичким странкама и другим релевантним телима.

Стратешки циљ Е. 2.

Подизати способност жена да учествују у доношењу одлука и управљању

Мере које треба да предузму:

195. Владе, национална тела, органи, приватни сектор, политичке странке, синдикати, организације послодаваца, подрегионална и регионална тела, невладине и међународне организације и образовне институције:

- (а) Обезбедити обуку у лидерству и самопоштовању како би се помогло женама и женској деци, нарочито онима са посебним потребама, женама са инвалидитетом и женама које припадају расним и етничким мањинама, да јачају своје самопоштовање и како би се оне подстакле да прихватају позиције одлучивања;
- (б) Имати транспарентне критеријуме за позиције одлучивања и обезбедити да тела за избор имају родно уравнотежен састав;
- (в) Створити систем менторства за неискусне жене и, посебно, понудити обуку у лидерству и одлучивању, јавном говорењу и самопотврђивању, као и у вођењу политичких кампања;
- (г) Обезбедити родно осетљиву обуку за жене и мушкарце како би се промовисали недискриминаторни односи на раду и поштовање различитости у стиловима рада и руковођења;
- (д) Разрађивати механизме и обуку како би се жене подстицале да учествују у изборном процесу, политичким активностима и другим подручјима лидерства.

Ж. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА

196. Национални механизми за унапређивање положаја жена установљени су у готово свакој држави чланици ради, између осталог, осмишљавања, унапређивања спровођења, реализације, праћења, евалуације, заговарања и обезбеђивања подршке политика којима се доприноси унапређивању положаја жена. Национални механизми различити су по облику и ефикасности, а у неким случајевима су њихове размере умањене. Овим механизмима, често маргинализованим у структурама националних власти, рад често онемогућавају нејасна овлашћења, недостатак одговарајућег особља, обуке, података и довољних ресурса, као и недовољна подршка националних политичких лидера.

197. На регионалном и међународном нивоу, механизми и институције које доприносе унапређивању положаја жена у саставу централног политичког, економског, друштвеног и културног развоја, те иницијатива у области развоја и људских права, срећу се са сличним проблемима, који проистичу из непостојања одлучности на највишим нивоима.

198. На неколико узастопних међународних конференција подвучена је потреба да се родни фактори узму у обзир у планирању политике и програма. Међутим, у великом броју случајева се то није чинило.

199. Регионална тела која се баве унапређивањем положаја жена ојачала су, заједно са међународним механизмима, као што су Комисија за положај жена и Комитет за укидање дискриминације жена.

200. Методологије за спровођење родне анализе у политикама и програмима и за обраду различитих ефеката политика по жене и мушкарце развијене су у многим организацијама и доступне су за примену, али се често не примењују или се не примењују доследно.

201. Национални механизам за унапређивање положаја жена јесте централна јединица за координацију политике унутар владе. Њен главни задатак је да подржава интегрисање перспективе родне равноправности у све области политике на нивоу целе владе. Неопходни услови за успешно функционисање тих националних механизма обухватају:

- (а) Позицију у влади на највишем могућем нивоу, под одговорношћу неког од министара у влади;

- (б) Институционалне механизме или процесе којима се омогућава, у зависности од случаја, децентрализовано планирање, спровођење и праћење с циљем ангажовања невладиних организација и организација на нивоу заједнице из најширих народних маса на више;
- (в) Довољне ресурсе у смислу буџета и стручног кадра;
- (г) Могућност да се утиче на разраду свих политика владе.

202. У приступу питању механизма којима се доприноси унапређивању положаја жена, владе и други чиниоци би требало да промовишу активну и видљиву политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њихових утицаја и на жене и на мушкарце.

Стратешки циљ Ж.1.

Стварати или јачати националне механизме и друге органе владе

Мере које треба да предузму:

203. Владе:

- (а) Обезбедити да се одговорност за унапређивање положаја жена додели највишем могућем нивоу владе; у многим случајевима, то може бити на нивоу неког од министара у влади;
- (б) Уз јаку политичку одлучност, створити национални механизам, тамо где он не постоји, те јачати, у зависности од случаја, постојеће националне механизме за унапређивање положаја жена на највишем могућем нивоу владе; он би требало да има јасно дефинисано подручје рада и овлашћења; основни елементи би били одговарајући ресурси и могућност и надлежност да утиче на политику и формулисање и ревидирање законодавства. Између осталог, он би требало да се бави анализом политике, заговарањем, комуникацијом, координацијом и праћењем спровођења;
- (в) Обезбедити обуку запослених за прикупљање и анализу података са родне перспективе;
- (г) Успоставити процедуре којима ће се омогућити том механизму да прикупља информације о питањима политике на нивоу целе владе у раној фази и континуирано их користи у процесу разраде и ревизије политике у влади;
- (д) Подносити периодичне извештаје законодавним телима о напретку рада, у зависности од случаја, на интегрисању родних питања у главне токове, узимајући у обзир спровођење Платформе за деловање;
- (ђ) Подстицати и унапређивати активан ангажман широког круга различитих институционалних чинилаца у јавном, приватном и волонтерском сектору да раде на једнакости жена и мушкараца.

Стратешки циљ Ж.2.

Интегрисати родну перспективу у законодавство, јавну политику, програме и пројекте

Мере које треба да предузму:

204. Владе:

- (а) Уложити напоре да се обезбеди да пре доношења одлука о политици буде спроведена анализа њихових утицаја и на жене и на мушкарце;
- (б) Редовно ревидирати националне политике, програме и пројекте, као и њихову примену, уз оцењивање утицаја политика везаних за запошљавање и доходак како би се гарантовало да жене буду непосредни корисници развоја и да њихов пуни допринос развоју, и плаћени и неплаћени, буде узет у обзир у економској политици и планирању;
- (в) Унапређивати националне стратегије и циљеве равноправности жена и мушкараца како би се уклониле препреке остварењу женских права и искоренили сви облици дискриминације жена;
- (г) Сарађивати са члановима законодавних тела, у зависности од случаја, на промовисању родне перспективе у свим законима и политикама;
- (д) Давати свим министарствима овлашћења да ревидирају политике и програме из родне перспективе и у светлу Платформе за деловање. Одговорност за спровођење тих овлашћења доделити највишем могућем нивоу. Установити и/или јачати структуру за међуминистарску координацију за спровођење ових овлашћења, праћење напретка и повезивање са релевантним механизмима.

205. Национални механизам:

- (а) Омогућавати формулацију и спровођење политике владе о равноправности жена и мушкараца, разрађивати одговарајуће стратегије и методологије, те унапређивати координацију и сарадњу у оквиру централне владе како би се обезбедила интеграција родне перспективе у све процесе креирања политике;
- (б) Унапређивати и установљавати односе сарадње с одговарајућим организацијама владе, центрима за женске студије и истраживања, академским и образовним институцијама, приватним сектором, медијима, невладиним организацијама, посебно женским организацијама, те свим другим чиниоцима грађанског друштва;
- (в) Предузимати активности које ће се усредсредити на правну реформу у домену, између осталог, породице, услова запошљавања, социјалног осигурања, пореза на доходак, једнаких могућности у образовању, позитивних мера којима се доприноси унапређивању положаја жена, као и на перцепцију ставова и културе повољне за равноправност, и промовисати родну перспективу у правној политици и програмским реформама;
- (г) Промовисати веће учешће жена и као активних чинилаца и као корисника развојног процеса који би требало да има за резултат бољи квалитет живота за све;
- (д) Успостављати директне везе са националним, регионалним и међународним телима која се баве унапређивањем положаја жена;
- (ђ) Обезбеђивати обуку и саветодавну помоћ агенцијама владе како би у своје политике и програме интегрисале родне перспективе.

Стратешки циљ Ж.3.

Прикупљати и дистрибуирати родно разврстане податке и информације за сврхе планирања и евалуације

Мере које треба да предузму:

206. Националне, регионалне и међународне статистичке службе и одговарајуће агенције влада и Уједињених нација, у сарадњи са истраживачким и документационим организацијама, у складу са својим одговорностима:

- (а) Обезбедити да се статистички подаци о појединцима прикупљају, групишу, анализирају и презентују по полу и старосном добу и да одражавају проблеме, предмете и питања везана за жене и мушкарце у друштву;
- (б) Редовно прикупљати, груписати, анализирати и презентовати податке разврстане по старосном добу, полу, социоекономским и другим релевантним показатељима, укључујући број издржаваних чланова домаћинства, за сврхе планирања и спровођења политика и програма и да би се узели у обзир проблеми и питања везана за мушкарце и жене у друштву;
- (в) Укључивати центре за женске студије и истраживачке организације у разраду и тестирање одговарајућих показатеља и истраживачких методологија како би се ојачала родна анализа, као и у праћење и евалуацију реализације циљева Платформе за деловање;
- (г) Одредити или именовати особље за јачање програма родне статистике и за обезбеђивање координације, праћења и повезивања са свим областима статистичког рада, те за припрему производа који ће обједињавати статистичке податке из различитих тематских подручја;
- (д) Побољшати прикупљање података о пуном доприносу жена и мушкараца привреди, укључујући њихово учешће у неформалном сектору (секторима);
- (ђ) Развијати свеобухватније знање о свим облицима рада и запошљавања на следеће начине:
 - (I) бољим прикупљањем података о неплаћеном раду који је већ укључен у националне рачуне система Уједињених нација, као што су пољопривреда, посебно пољопривреда за сопствене потребе, као и друге врсте нетржишне производње;
 - (II) побољшавањем мерења којима се тренутно потцењују незапосленост и недовољна запосленост на тржишту рада;
 - (III) разрађивањем метода, у одговарајућим форумима, за процену вредности, у квантитативном смислу, неплаћеног рада који није укључен у националне рачуне, као што је брига о издржаваним члановима домаћинства и припремање хране, да би се он евентуално изразио у сателитским или другим званичним рачунима који се можда припремају посебно али су у складу са основним националним рачунима, с циљем да се призна привредни допринос жена и обелодани неравноправна расподела плаћеног и неплаћеног рада између жена и мушкараца;
- (е) Разрађивати међународну класификацију делатности за статистику расподеле времена, која је осетљива на разлике између жена и мушкараца у погледу плаћеног и неплаћеног рада, и прикупљати податке разврстане по полу. На националном нивоу, зависно од националних ограничења:
 - (I) спроводити редовне студије расподеле времена како би се у квантитативном смислу измерио неплаћени рад, укључујући евидентирање оних активности које се обављају паралелно с плаћеним или другим неплаћеним активностима;
 - (II) мерити, у квантитативном смислу, неплаћени рад који није укључен у националне рачуне и радити на унапређивању метода којима ће његова вредност бити тачно одражена у сателитским и другим

службеним обрачунима који су одвојени, али су у складу са основним националним рачунима;

- (ж) Унапређивати концепте и методе прикупљања података о мерењу сиромаштва жена и мушкараца, укључујући њихов приступ ресурсима;
- (з) Јачати системе за виталну статистику и укључивати родну анализу у публикације и истраживања; давати приоритет родним разликама у осмишљавању истраживања и у прикупљању и анализи података како би се добили бољи подаци о морбидитету; унапређивати прикупљање података о приступу здравственим услугама, укључујући приступ свеобухватним услугама заштите сексуалног и репродуктивног здравља, заштите мајки и планирања породице, уз посвећивање посебне пажње адолесцентним мајкама и бризи о старијим особама;
- (з) Разрађивати боље родно и старосно разврстане податке о жртвама и починиоцима свих облика насиља над женама, као што су насиље у породици, сексуално узнемиравање, силовање, инцест и сексуално злостављање, трговина женама и женском децом, као и о насиљу које врше агенти државе;
- (и) Унапређивати концепте и методе прикупљања података о уделу жена и мушкараца са инвалидитетом, укључујући њихов приступ ресурсима.

207. Владе:

- (а) Обезбеђивати редовно састављање статистичких публикација о родним питањима, којима се презентују и тумаче актуелни подаци о женама и мушкарцима у облику који је погодан за широки круг корисника-лаика;
- (б) Обезбедити да прикупљачи и корисници статистичких података у свакој земљи редовно разматрају адекватност службеног статистичког система и његову обраду родних питања, те припремати план за потребна побољшања, где за тим постоји потреба;
- (в) Разрађивати и подстицати развој квантитативних и квалитативних студија од стране истраживачких организација, синдиката, послодаваца, приватног сектора и невладиних организација о расподели моћи и утицаја у друштву, укључујући број жена и мушкараца на вишим положајима где се доносе одлуке и у јавном и у приватном сектору;
- (г) Користити податке који су у већој мери родно осетљиви у формулацији политике и спровођењу програма и пројеката.

208. Уједињене нације:

- (а) Допринети развоју метода како би се пронашли бољи начини за прикупљање, груписање и анализу података који могу бити у вези са људским правима жена, укључујући насиље над женама, за потребе свих релевантних тела Уједињених нација;
- (б) Допринети даљем развоју статистичких метода како би се обезбедили бољи подаци који се односе на жене у економском, друштвеном, културном и политичком развоју;
- (в) Припремати ново издање публикације *The World's Women* у редовним петогодишњим интервалима и широко га дистрибуирати;
- (г) Помагати земљама, на захтев, у разради родних политика и програма;
- (д) Обезбедити да се релевантни извештаји, подаци и публикације Одељења за статистику Секретаријата Уједињених нација и Међународног института УН за истраживање и обуку за унапређивање положаја жена о напретку на

националном и међународном нивоу редовно и координирано достављају Комисији за положај жена.

209. Мултилатералне развојне институције и билатерални донатори: Подстицати и подржавати развој националних капацитета у земљама у развоју и земљама у транзицији путем обезбеђивања ресурса и техничке помоћи, тако да те земље могу у потпуности мерити рад који обављају жене и мушкарци, укључујући и плаћени и неплаћени рад, те где за тим постоји потреба, користити сателитске или друге службе обрачуна за неплаћени рад.

3. ЉУДСКА ПРАВА ЖЕНА

210. Људска права и основне слободе су права која сва људска бића стичу рођењем; прва обавеза сваке владе је њихова заштита и унапређивање.

211. На Светској конференцији о људским правима поново је потврђена свечана обавеза свих држава да испуњавају своје обавезе на унапређивању универзалног поштовања, остваривања и заштите свих људских права и основних слобода за све, у складу са Повељом Уједињених нација, другим инструментима у вези са људским правима, као и у складу са међународним правом. Универзална природа ових права и слобода не доводи се у питање.

212. Унапређење и заштита свих људских права и основних слобода мора се сматрати приоритетним циљем Уједињених нација, у складу са њиховом сврхом и начелима, а посебно у складу са сврхом међународне сарадње. У оквиру тих сврха и начела, унапређивање и заштита свих људских права представља легитимни интерес међународне заједнице. Међународна заједница се мора бавити људским правима на глобалном нивоу, на правичан и равноправан начин, на истој основи и са истим приоритетима. Платформом за деловање се реafirмише важност осигурања универзалности, објективности и неселективности разматрања питања везаних за људска права.

213. Платформом за деловање се потврђује да су сва људска права – грађанска, културна, економска, политичка и друштвена, укључујући и право на развој – универзална, неодвојива, међусобно зависна и повезана, као што стоји у Бечкој декларацији и Акционом програму, који су усвојени на Светској конференцији о људским правима. На конференцији је потврђено да су људска права жена и женске деце неотуђиви, саставни и неодвојиви део универзалних људских права. Пуно и равноправно уживање свих људских права и основних слобода од стране жена и женске деце представља приоритет за владе и Уједињене нације и од суштинске је важности за унапређивање положаја жена.

214. Једнака права жена и мушкараца изричито се спомињу у Преамбули Повеље Уједињених нација. Сви главни међународни инструменти из области људских права обухватају пол као једну од основа по којима државе не смеју вршити дискриминацију.

215. Не само да се владе морају суздржавати од кршења људских права свих жена, већ морају и активно радити на унапређивању и заштити тих права. Признавање важности људских права жена одражава се у чињеници да су три четвртине држава чланица Уједињених нација постале потписнице Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

216. На Светској конференцији о људским правима је јасно потврђено да су људска права жена током целог њиховог живота неотуђиви, саставни и неодвојиви део универзалних људских права. На Међународној конференцији о становништву и развоју потврђена су женска репродуктивна права и право на развој. И Декларацијом о правима

детета³¹ и Конвенцијом о правима детета¹¹ гарантују се дечја права и подржава начело недискриминације по основу рода.

217. Јаз између постојања права и њиховог стварног уживања произилази из непостојања одлучности влада за унапређивање и заштиту тих права, као и из неуспеха влада да и жене и мушкарце информишу о њима. Недостатак одговарајућих механизма помоћи на државном и међународном нивоу, као и неадекватни ресурси и на једном и на другом нивоу, чине овај проблем сложеним. У већини земаља су предузети кораци да се у национално законодавство уведу права која гарантује Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена. Један број земаља установио је механизме за јачање способности жена да остварују своја права.

218. У циљу заштите људских права жена неопходно је избегавати, колико год је то могуће, прибегавање резервама и обезбедити да ниједна резерва не буде некомпатибилна са циљем и сврхом Конвенције нити на неки други начин у нескладу са правом међународних споразума. Ако се људска права жена, онако како су дефинисана међународним инструментима из домена људских права, не признају у потпуности и на делотворан начин не штите, примењују и спроводе у националним законодавствима, као и у националној пракси у породичном, грађанском, кривичном, радном и трговинском праву и у управним правилима и прописима, она ће постојати само на папиру.

219. У земљама које још нису постале потписнице Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена и других међународних инструмената из домена људска права, или где су усвојене резерве у нескладу са циљем и сврхом Конвенције, или где национално законодавство још није измењено тако да укључује спровођење међународних норми и стандарда, равноправност жена *de jure* још није обезбеђена. Потпуно уживање једнаких права жена поткопава се разликама између неких националних законодавстава и међународног права и међународних инструмената за људска права. Сувише компликоване управне процедуре, недостатак свести у оквиру судског процеса и неадекватно праћење кршења људских права свих жена, заједно са недовољном заступљеношћу жена у правосудним системима, недовољном информисаношћу о постојећим правима и истрајним ставовима и поступцима, омогућавају наставак *de facto* неједнакости жена. Наставак *de facto* неједнакости је такође омогућен неспровођењем, између осталог, породичних, грађанских, кривичних, радних и трговинских закона, као и управних правила и прописа чији је циљ да женама обезбеде потпуно уживање људских права и основних слобода.

220. Сваки појединац би требало да има право да узме учешће, допринос и ужива у културном, економском, политичком и друштвеном развоју. У многим случајевима жене и женска деца трпе дискриминацију приликом расподеле економских и социјалних ресурса. Тиме се непосредно крше њихова економска, друштвена и културна права.

221. Људска права свих жена и женске деце морају бити саставни део делатности Уједињених нација у области људских права. Потребни су појачани напори с циљем интегрисања равноправног статуса и људских права свих жена и женске деце у главно усмерење системских активности Уједињених нација и с циљем редовног и систематског решавања ових питања кроз меродавна тела и механизме. Ово, између осталог, захтева бољу сарадњу и координацију између Комисије за положај жена, Високог комесаријата Уједињених нација за људска права, Комисије за људска права, укључујући тематске и специјалне известиоце, независне стручњаке, радне групе и њихову Поткомисију за спречавање дискриминације и заштиту мањина, Комисије за одрживи развој, Комисије за друштвени развој, Комисије за спречавање криминала и кривично судство, као и Комитета за елиминисање дискриминације жена и других споразумних тела за људска права, те свих овлашћених тела у систему Уједињених нација, укључујући специјализоване агенције. Сарадња је такође потребна ради јачања, рационализације и усмеравања система људских права Уједињених нација и са циљем унапређивања његове делотворности и

³¹ Резолуција Генералне скупштине 1386 (XIV).

ефикасности, узимајући у обзир потребу да се избегне непотребно удвостручавање и преклапање овлашћења и дужности.

222. Да би се постигао циљ пуног остварења људских права за све, међународни инструменти за људска права морају се примењивати на такав начин да се јасније узме у обзир систематска и системска природа дискриминације жена, на коју је јасно указала родна анализа.

223. Имајући на уму Акциони програм Међународне конференције о становништву и развоју и Бечку декларацију и Акциони програм, који су усвојени на Светској конференцији о људским правима, на Четвртој светској конференцији о женама потврђена је чињеница да се репродуктивна права заснивају на признавању основних права свих парова и појединаца да слободно и одговорно одлучују о броју деце и распореду и времену када ће их имати, и да имају потребне податке и средства да то учине, као и на праву постизања највишег стандарда сексуалног и репродуктивног здравља. То такође обухвата и њихово право на доношење одлука у погледу репродукције без дискриминације, присиле и насиља, као што је изражено у документима о људским правима.

224. Насиљем над женама крши се и угрожава или поништава њихово уживање људских права и основних слобода. Узимајући у обзир Декларацију о укидању насиља над женама и рад Специјалних известиоца, насиље на родној основи, као што је туча или друге врсте насиља у породици, сексуално злостављање, сексуално ропство и експлоатација, те међународна трговина женама и децом, присилна проституција и сексуално узнемиравање, као и насиље над женама које настаје услед културних предрасуда, расизма и расне дискриминације, ксенофобије, порнографије, етничког чишћења, оружаног сукоба, стране окупације, верског или антиверског екстремизма и тероризма, у нескладу су са достојанством и вредношћу људске личности и морају се сузбијати и елиминисати. Сваки штетни аспект одређене традиционалне, обичајне или савремене праксе којим се крше права жена требало би да буде забрањен и укинут. Владе би требало да предузму хитну акцију на сузбијању и укидању свих облика насиља над женама у приватном и јавном животу, било да их чини или толерише држава или појединци.

225. Многе се жене суочавају са додатним препрекама остварењу својих људских права услед фактора као што су раса, језик, етничка припадност, култура, вероисповест, инвалидитет или друштвено-економска класа, или зато што су припаднице аутохтоног народа, мигранткиње, укључујући и раднице мигранткиње, расељене жене или избеглице. Оне могу бити угрожене или маргинализоване и услед општег непознавања и непризнавања њихових људских права, као и због препрека са којима се суочавају приликом приступа информацијама и механизмима помоћи којима се могу обратити у случајевима кршења њихових права.

226. Фактори који узрокују бекство жена избеглица, других расељених жена којима је потребна међународна заштита и интерно расељених жена могу бити другачији од оних који погађају мушкарце. Ове жене су и даље угрожене злоупотребом њихових људских права и током и након бекства.

227. Иако се жене све више користе правним системом у сврху остваривања својих права, у многим земљама непостојање свести о постојању тих права представља препреку која жене спречава да у потпуности остварују своја људска права и да постигну равноправност. Искуства из многих земаља показују да се жене могу оснажити и мотивисати да потврђују своја права, без обзира на ниво образовања или свој друштвено-економски статус. Програми правног описмењавања и медијске стратегије су делотворно помагали женама да разумеју везу између својих права и других аспеката свога живота и у доказивању да се могу предузети рентабилне иницијативе са циљем да се женама помогне у остваривању тих права. Обезбеђивање образовања у области људских права од суштинске је важности за унапређивање разумевања људских права жена, укључујући познавање механизма помоћи којима се жене могу обратити ради накнаде или исправке кршења њихових права. Потребно је да сви појединци, нарочито угрожене жене, имају пуна сазнања о својим правима и приступу правном леку против кршења њихових права.

228. Жене које су ангажоване у одбрани људских права морају бити заштићене. Владе су обавезне да женама које мирно раде као појединци или као део организације на унапређивању и заштити људских права гарантују пуно уживање свих права наведених у Универзалној декларацији о људским правима, Међународном пакту о грађанским и политичким правима и Међународном пакту о економским, друштвеним и културним правима. Невладине организације, женске организације и феминистичке групе имају улогу катализатора у унапређивању људских права жена путем активности на нивоу најширих слојева, повезивања и заговарања, па им треба подстрек, подршка и приступ информацијама од владе да би могле да спроводе ове активности.

229. У раду на омогућавању остваривања људских права, владе и други чиниоци би требало да промовишу активну и видну политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њиховог утицаја посебно на жене, а посебно на мушкарце.

Стратешки циљ 3.1.

Унапредити и штитити људска права жена путем пуне примене свих инструмената људских права, а нарочито Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена

Мере које треба да предузму:

230. Владе:

- (а) Активно радити на ратификацији или усвајању и спровођењу међународних и регионалних споразума о људским правима;
- (б) Ратификовати и усвојити Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена и обезбедити њено спровођење тако да се до 2000. године може постићи универзална ратификација Конвенције;
- (в) Ограничити опсег свих резерви у примени Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена; формулисати све такве резерве што је прецизније и уже могуће, старати се да ниједна резерва не буде у нескладу са циљем и сврхом Конвенције или на други начин неусклађена са међународним споразумним правом и редовно их ревидирати у циљу њиховог повлачења; и повлачити резерве које су у супротности са циљем и сврхом Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена или које су други начин у нескладу са међународним споразумним правом;
- (г) Разматрати израду државних акционих планова којима се утврђују кораци за боље унапређивање и заштиту људских права, укључујући људска права жена, према препоруци Светске конференције о људским правима;
- (д) Стварати или јачати независне државне институције за заштиту и унапређивање ових права, укључујући људска права жена, према препоруци Светске конференције о људским правима;
- (ђ) Разрађивати свеобухватне програме едукације у области људских права са циљем подизања свести жена о њиховим људским правима и подизања свести других о људским правима жена;
- (е) Ако су потписнице државе, применити Конвенцију ревидирањем свих националних закона, политика, праксе и процедура са циљем да се обезбеди да испуњавају обавезе наведене у Конвенцији; све државе би требало да предузму ревизију свих националних закона, политика, праксе и процедура да би се осигурало да испуњавају обавезе из области међународних људских права у вези с овим питањем;

- (ж) Укључивати аспекте родне равноправности у извештавање у вези са свим осталим конвенцијама и инструментима из домена људских права, укључујући конвенције МОП, да би се осигурала анализа и ревизија људских права жена;
- (з) Извештавати према распореду Комитету за елиминисање дискриминације жена о спровођењу Конвенције, у потпуности према упутствима која је Комитет утврдио и уз укључивање невладиних организација, у зависности од случаја, или узимајући у обзир њихов допринос у припреми извештаја;
- (и) Омогућити Комитету за елиминисање дискриминације жена да у потпуности спроводи своја овлашћења тиме што ће се оставити одговарајући временски период за испуњавање обавеза путем широке ратификације ревизије коју су усвојиле државе потписнице Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена 22. маја 1995. године у вези са чланом 20, став 1,³² и унапређивањем ефикасних метода рада;
- (ј) Пружити подршку процесу који је започела Комисија за положај жена са циљем разраде нацрта факултативног протокола Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена о праву на жалбу, који би ступио на снагу што је пре могуће, узимајући у обзир извештај Генералног секретара о факултативном протоколу, укључујући ставове које се тичу његове остваривости;
- (к) Предузети хитне мере на постизању универзалне ратификације или усвајања Конвенције о правима детета пре краја 1995. године и обезбедити пуно спровођење Конвенције с циљем обезбеђивања једнаких права мушкој и женској деци; позвати оне који то већ нису урадили да постану потписници како би се до 2000. године остварила универзална примена Конвенције о правима детета;
- (л) Радити на решавању акутних проблема деце, између осталог, пружањем подршке напорима у контексту система Уједињених нација који имају за циљ усвајање ефикасних међународних мера за сузбијање и искорењивање убијања женске деце, штетног рада деце, продаје деце и њихових органа, деце проституције, деце порнографије и других облика сексуалног злостављања и разматрати пружање доприноса изради факултативног протокола Конвенције о правима детета;
- (љ) Јачати спровођење свих релевантних инструмената из домена људских права како би се сузбили и елиминисали, укључујући и путем међународне сарадње, организовани и други облици трговине женама и децом, укључујући трговину ради сексуалне експлоатације, порнографије, проституције и сексуалног туризма, и пружати жртвама правне и социјалне услуге. Овде би требало укључити одредбе о међународној сарадњи у гоњењу и кажњавању одговорних за организовану експлоатацију жена и деце;
- (м) Узимајући у обзир потребу да се осигура пуно поштовање људских права жена припадница аутохтоних народа, размотрити усвајање Декларације о правима аутохтоних народа од стране Генералне скупштине у оквиру Међународне декаде аутохтоних народа света и подстицати учешће жена припадница аутохтоних народа у радној групи која ради на разради нацрта Декларације, у складу са одредбама о учешћу организација аутохтоних народа.

231. Меродавни органи, тела и агенције у систему Уједињених нација, сва тела за људска права у систему Уједињених нација, као и Високи комесаријат за људска права и

³² Видети CEDAW/SP/1995/2.

Високи комесаријат за избеглице Уједињених нација, уз даље унапређивање ефикасности и делотворности путем боље координације различитих тела, механизма и поступака, узимајући у обзир потребу за избегавањем непотребног удвостручавања и преклапања њихових овлашћења и задатака:

- (а) Посвећивати пуну, једнаку и сталну пажњу људским правима жена током спровођења својих одговарајућих овлашћења за унапређивање универзалног поштовања и заштите свих људских права – грађанских, културних, економских, политичких и друштвених права, укључујући право на развој;
- (б) Обезбедити спровођење препорука Светске конференције о људским правима о пуној интеграцији људских права жена и њиховог увођења у шире друштвене токове;
- (в) Развити свеобухватне програме политике за интеграцију људских права жена у читав систем Уједињених нација, укључујући активности везане за саветодавне услуге, техничку помоћ, методологију извештавања, процену последица из родне перспективе, координацију, јавне информације и едукацију о људским правима, и узети активну улогу у спровођењу тог програма;
- (г) Обезбедити интеграцију и пуно учешће жена и као актера и као корисника развојног процеса и поновно истицати циљеве утврђене за глобално деловање у интересу жена, са сврхом одрживог и правичног развоја, дефинисане у Декларацији о животној средини и развоју из Рија;
- (д) Уврстити информације о кршењима људских права по родној основи у своје активности и укључити налазе у све своје програме и активности;
- (ђ) Обезбедити сарадњу и координацију рада свих тела и механизма из домена људских права ради обезбеђивања поштовања људских права жена;
- (е) Јачати сарадњу и координацију између Комисије за положај жена, Комисије за људска права, Комисије за друштвени развој, Комисије за одрживи развој, Комисије за спречавање криминала и кривично судство, тела Уједињених нација за праћење споразума о људским правима, укључујући Комитет за елиминисање дискриминације жена, затим Развојни фонд Уједињених нација за жене (*UNIFEM*), Међународни истраживачки и развојни институт за права жена (*INSTRAW*), Програм Уједињених нација за развој (*UNDP*), Фонд Уједињених нација за децу (*UNICEF*) и друге организације у систему Уједињених нација које делују у оквиру својих овлашћења, у унапређивању људских права жена, и побољшати сарадњу између Одељења за унапређивање положаја жена и Центра за људска права;
- (ж) Успоставити делотворну сарадњу између Високог комесаријата Уједињених нација за људска права и Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице и других меродавних тела у оквиру њихових овлашћења, узимајући у обзир уску повезаност између грубих кршења људских права, нарочито у облику геноцида, етничког чишћења, систематског силовања жена у ратним условима и егзодуса избеглица и других облика расељавања, као и чињеницу да жене избеглице, расељене жене и жене повратнице могу бити изложене одређеним облицима кршења људских права;
- (з) Подстицати увођење родне перспективе у националне акционе програме и у институције за људска права и државне институције, у контексту програма саветодавних услуга о људским правима;

- (и) Пружати обуку у области људских права жена за све особље и званичнике Уједињених нација, нарочито за оне ангазоване у активностима из домена људских права и хуманитарне помоћи, и унапређивати њихово разумевање људских права жена тако да могу да препознају кршење људских права жена и делују ка њиховом решавању, као и да могу у потпуности узети у обзир родни аспект свог рада;

Стратешки циљ 3. 2.

Обезбедити једнакост и недискриминацију у законима и пракси

Мере које треба да предузму:

232. Владе:

- (а) Давати приоритет унапређивању и заштити пуног и равноправног уживања људских права и основних слобода од стране и жена и мушкараца, без икакве разлике с обзиром на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичка или друга мишљења, државно или друштвено порекло, имовински статус, статус при рођењу или било који други статус;
- (б) Обезбедити уставне гаранције и/или донети одговарајуће законе с циљем забране дискриминације засноване на полу за све жене и женску децу свих узраста и обезбедити женама свих старосних доба једнака права и могућност њиховог пуног остварења;
- (в) Уградити начело једнакости мушкараца и жена у законодавство и обезбедити путем закона и других одговарајућих средстава практично остварење овог начела;
- (г) Извршити ревизију националних закона, укључујући обичајно право и законску праксу у области породичног, грађанског, кривичног, радног и трговинског права како би се осигурало спровођење начела и поступака свих релевантних међународних инструмената из домена људских права посредством државног законодавства и укинути све преостале законе на основу којих се може вршити дискриминација заснована на полу и уклонити родну пристрасност у дељењу правде;
- (д) Јачати и подстицати развој програма за заштиту људских права жена у државним институцијама за људска права које спроводе програме, као што су комисије или омбудсмани за људска права, додељујући им одговарајући статус, ресурсе и приступ влади како би се помогло појединцима, нарочито женама, и старати се да те институције обраћају одговарајућу пажњу на проблеме који укључују кршење људских права жена;
- (ђ) Предузети кораке да се осигура потпуно поштовање и заштита људских права жена, укључујући права наведена у ставовима 96 и 97 у одељку IV.B;
- (е) Предузети хитне мере на сузбијању и искорењивању насиља над женама, које представља кршење људских права, а које потиче од штетних традиционалних и обичајних поступака, културних предрасуда и екстремизама;
- (ж) Забранили сакаћење женских гениталија где год постоји та појава и пружити снажну подршку напорима невладиних организација, организација на нивоу заједнице и верских институција за искорењивање такве праксе;
- (з) Обезбеђивати едукацију и обуку из области људских права са освртом на родна питања јавним службеницима, укључујући, између осталих,

полицејско и војно особље, службенике у поправним институцијама, здравствено и медицинско особље, те социјалне раднике, и обухватити људе који раде на питањима избеглиштва и миграције, затим наставнике и учитеље на свим нивоима образовног система, и пружати такво образовање и обуку и званичницима правосуђа и члановима парламента како би постали што оспособљенији за извршавање својих јавних дужности;

- (и) Унапређивати једнака права жена да буду чланице синдиката и других професионалних и друштвених организација;
- (ј) Успостављати делотворне механизме за спровођење истрага о кршењу људских права жена од стране било ког јавног службеника и предузети потребне казнене мере у складу са државним законима;
- (к) Ревидирати и мењати кривичне законе и поступке у складу са потребама, с циљем укидања сваке дискриминације жена, како би се осигурало да се кривичним правом и поступцима женама гарантује сигурна заштита од злочина, или гоњење за злочине усмерене ка женама или злочине који несразмерно много погађају жене, без обзира на однос између учиниоца и жртве, и обезбедити женама оптуженицама, жртвама и/или сведокињама да не постану поновно жртве или да се над њима не врши дискриминација у истрази и кривичном гоњењу;
- (л) Обезбедити да жене имају исто право као и мушкарци да буду судије, адвокаткиње или друге званичнице суда, као и службенице у полицији, затворима и притворским јединицама, између осталог;
- (љ) Јачати постојеће и успостављати одмах расположиве и бесплатне или јефтине алтернативне управне механизме и програме правне помоћи како би се помогло угроженим женама које траже компензацију за кршење њихових права;
- (м) Обезбедити да све жене и невладине организације и њихови чланови у области заштите и унапређивања људских права – грађанских, културних, економских, политичких и друштвених права, укључујући и право на развој – у потпуности уживају сва људска права и слободе у складу са Универзалном декларацијом о људским правима и свим другим инструментима за заштиту људских права, као и заштиту националних закона;
- (н) Јачати и подстицати спровођење препорука садржаних у Стандардним прописима за изједначавање могућности за лица са инвалидитетом, поклањајући посебну пажњу осигуравању недискриминације и равноправног уживања свих људских права и основних слобода за жене и женску децу са инвалидитетом, укључујући њихов приступ информацијама и услугама у области насиља над женама, као и њихово активно учешће и економски допринос у свим аспектима друштва;
- (њ) Подстицати развој родно осетљивих програма људских права.

Стратешки циљ 3. 3.

Обезбедити правну писменост

Мере које треба да предузму:

233. Владе и невладине организације, Уједињене нације и друге међународне организације, у складу са овлашћењима:

- (а) Преводити, кад год је то могуће, на локални језик и језик аутохтоног становништва и у алтернативне форме које одговарају особама са инвалидитетом и особама с ниским нивоом писмености, објављивати и ширити законе и информације о равноправном статусу и људским правима свих жена, укључујући Универзалну декларацију о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена, Међународну конвенцију о укидању свих облика расне дискриминације³³, Конвенцију о правима детета, Конвенцију против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, Декларацију о праву на развој³⁴ и Декларацију о укидању насиља над женама, као и резултате релевантних конференција и самита Уједињених нација и националних извештаја Комитету за елиминисање дискриминације жена;
- (б) Објављивати и ширити те информације у лако разумљивим форматима и алтернативним форматима који одговарају особама са инвалидитетом, као и особама са ниским нивоом писмености;
- (в) Ширити информације о националном законодавству и његовом утицају на жене, укључујући лако приступачне смернице о томе како користити правосудни систем у остваривању својих права;
- (г) Укључивати информације о међународним и регионалним инструментима и стандардима у своје активности јавног информисања и едукације у области људских права, као и у програме обуке и едукације одраслих, нарочито за групе као што је војно, полицијско и друго особље унутрашњих послова, стручни радници у правосудју, праву и здравству, у циљу обезбеђивања делотворне заштите људских права;
- (д) Ставити на располагање јавности и у потпуности објављивати информације о постојању националних, регионалних и међународних механизма за захтевање компензације у случајевима кршења људских права жена;
- (ђ) Подстицати и координирати локалне и регионалне женске групе, релевантне невладине организације, предаваче и медије и сарађивати с њима на спровођењу програма едукације о људским правима како би се жене упознале са својим људским правима;
- (е) Унапређивати едукацију у области људских права и законских права жена у школским наставним програмима на свим нивоима образовања и покретати јавне кампање, укључујући и на најшире коришћеним језицима у земљи, о равноправности жена и мушкараца у јавном и приватном животу, укључујући њихова права у породици и релевантне инструменте из домена људска права у складу са националним и међународним правом;
- (ж) У свим земљама унапређивати едукацију из области људских права и међународног хуманитарног права за припаднике државне безбедности и оружаних снага, укључујући и оне који служе у мировним операцијама Уједињених нација, редовно и континуирано, подсећајући и упознајући их с чињеницом да би требало да поштују права жена у сваком тренутку, и на дужности и ван дужности, поклањајући посебну пажњу правилима о заштити жена и деце и заштити људских права у условима оружаних сукоба;
- (з) Предузимати одговарајуће мере како би се обезбедило да се жене избеглице и расељене жене, мигранткиње и раднице мигранткиње упознају

³³ Резолуција Генералне скупштине 2106 А (XX), анекс

³⁴ Резолуција Генералне скупштине 41/128, анекс

са својим људским правима и механизмима помоћи који им стоје на располагању.

И. ЖЕНЕ И МЕДИЈИ

234. Током претходне деценије, напредак у информационим технологијама је омогућио стварање глобалне комуникацијске мреже која превазилази националне границе и има утицаја на јавну политику, лична становишта и понашање, нарочито деце и омладине. Свуда постоји потенцијал да медији далеко више допринесу унапређивању положаја жена.

235. Већи број жена гради каријеру у сектору комуникација, али мало њих је стекло позицију доносилаца одлука, односно мало их ради у управљачким одборима и телима која имају утицај на политику медија. Недостатак родне осетљивости у медијима огледа се у томе што није укинута родна стереотипизација, која се јавља у јавним и приватним локалним, државним и међународним медијским кућама.

236. Континуирана пројекција негативне и понижавајуће слике жена у медијској комуникацији – електронским, штампаним, визуелним и звучним медијима – мора се изменити. Штампани и електронски медији у већини земаља не дају уравнотежену слику разноврсности живота жена и њиховог доприноса друштву у свету који се мења. Поред тога, насилни, понижавајући или порнографски медијски производи такође негативно утичу на жене и њихово учешће у друштву. Програми којима се јачају традиционалне женске улоге могу бити подједнако ограничавајући. Светски тренд све израженије потрошачке психологије створио је климу у којој се, у огласима и рекламним порукама, често приказују жене првенствено као потрошачи и приказују девојке и жене свих животних доба на неодговарајући начин.

237. Оснаживање жена треба да подразумева унапређивање вештина, знања и приступа информационим технологијама. Тиме би се ојачала њихова способност за сузбијање негативног приказивања жена на међународном нивоу и за супротстављање случајевима злоупотребе моћи ове, све важније гране индустрије. Треба стварати и јачати саморегулаторне механизме медија, а морају се и развијати приступи на основу којих ће се елиминисати родно пристрасни програми. Већина жена, нарочито у земљама у развоју, нема могућност делотворног приступа све ширим електронским информационим магистралама и стога оне нису у могућности да успоставе мреже које омогућују приступ алтернативним изворима информација. Жене због тога морају бити укључене у процес одлучивања у вези са развојем нових технологија како би у потпуности учествовале у њиховом развоју и утицају.

238. У погледу решавања питања мобилизације медија, владе и други учесници треба да промовиши активну и видљиву политику интегрисања родне перспективе у стратешке мере и програме.

Стратешки циљ И. 1.

Повећати учешће и приступ жена изражавању и одлучивању у оквиру и путем медија и нових комуникационих технологија.

Мере које треба да предузму:

239. Владе:

- (а) Пружати подршку образовању, обучавању и запошљавању жена ради промовисања и обезбеђивања равноправног приступа жена свим областима и нивоима медија;
- (б) Пружати подршку истраживањима свих аспеката односа између жена и медија са циљем дефинисања подручја на која је потребно усмерити пажњу и активности, као и са циљем ревидирања постојеће медијске политике у погледу интегрисања родне перспективе;
- (в) Промовисати потпуно и равноправно учешће жена у медијима, укључујући управљање, израду програма, образовање, обуку и истраживања;
- (г) Тежити ка родној уравнотежености при именовању жена и мушкараца у свим саветодавним, управним, регулаторним телима и телима за праћење, укључујући и она тела која се односе на приватне, државне или јавне медије;
- (д) Подстицати, у оној мери која је у складу са слободом изражавања, ова тела да повећавају број програма намењених женама и чији су аутори жене, како би се обезбедило да се потребе и питања жена решавају на одговарајући начин;
- (ђ) Подстицати и признавати женске медијске мреже, укључујући електронске мреже и друге нове комуникацијске технологије, као средство ширења информација и размене становишта, што подразумева и међународни ниво, те у том циљу пружати подршку групама које се баве женским правима а које су активне у медијском раду и у свим системима комуникације;
- (е) Подстицати и обезбеђивати средства или стимулације за креативну употребу програма у државним медијима у сврху ширења информација о различитим облицима културе аутохтоних народа и у сврху развоја социјалних и образовних питања у том смислу у оквиру законодавства;
- (ж) Јамчити слободу медија и њихову одговарајућу заштиту у оквиру државног права и подстицати, у складу са слободом изражавања, позитивно учешће медија у развојним и друштвеним питањима.

240. Државни и међународни медијски системи: Разрадити, у складу са слободом изражавања, регулаторне механизме, укључујући и оне на добровољној бази, којима се промовише уравнотежено и разноврсно приказивање жена у медијима и међународним комуникационим системима и којима се промовише веће учешће жена и мушкараца у производњи и одлучивању.

241. Владе, у складу с овлашћењима, или државни механизми за унапређивање положаја жена:

- (а) Подстицати израду образовних и програма обуке за жене с циљем формулисања информација за масовне медије, укључујући финансирање експерименталних иницијатива, као и коришћење нових комуникацијских технологија, кибернетског простора и сателита, било јавних или приватних;
- (б) Подстицати употребу комуникацијских система, укључујући нове технологије, као средства за оснаживање учешћа жена у демократским процесима;
- (в) Улагати напоре у израду базе података о женама стручњакињама за медије;
- (г) Подстицати учешће жена у разради професионалних смерница и кодекса понашања или других саморегулаторних механизма како би се промовисало уравнотежено и нестереотипно приказивање жена у медијима.

242. Невладине организације и медијска професионална удружења:
- (а) Подстицати формирање група које ће пратити медије и консултовати се са медијима са циљем одговарајућег представљања потреба и питања жена;
 - (б) Обучити жене како би се више користиле информационим технологијама у сврху комуникације и медија, укључујући и на међународном нивоу;
 - (в) Стварати мреже и развијати информационе програме намењене невладиним организацијама, организацијама које се баве питањем жена и професионалним медијским организацијама с циљем признавања специфичних потреба жена у медијима, као и подржавати веће учешће жена у комуникацији, нарочито на међународном нивоу, као подршка дијалогу на релацији југ-југ и север-југ међу тим организацијама, између осталог, са сврхом промовисања људских права жена и равноправности мушкараца и жена;
 - (г) Подстицати медијску индустрију и образовни систем, као и институције које пружају обуку у области медија да развијају, на одговарајућим језицима, медијска средства изражавања традиционалних, аутохтоних и других мањинских група, као што је приповедање, драма, поезија и песма, којима се одражавају њихове културе, и да употребљавају те облике комуникације за потребе ширења информација о питањима развоја и друштва.

Стратешки циљ И.2.

Промовисати уравнотежено и нестереотипно приказивање жена у медијима

Мере које треба да предузму:

243. Владе и међународне организације, у мери која је у складу са слободом изражавања:

- (а) Промовисати истраживања и примену стратегије информисања, образовања и комуникације с циљем уравнотеженог приказивања жена и девојчица и њихових вишеструких улога;
- (б) Подстицати медије и рекламне агенције у изради конкретних програма за упознавање јавности са Платформом за деловање;
- (в) Подстицати едукацију о родним питањима намењену запосленима у медијима, укључујући власнике и руководиоце медија, са сврхом стварања и коришћења нестереотипног, уравнотеженог и разноврсног приказивања жена у медијима;
- (г) Подстицати медије да се уздржавају од представљања жена као инфериорних бића и њихове експлоатације као сексуалних објеката и робе. Жене у медијима треба приказивати као креативна људска бића, као кључне актере и особе које доприносе процесу развоја и кориснице су тог процеса развоја;
- (ђ) Промовисати концепт према којем су сексистички стереотипи који се приказују у медијима дискриминаторни по основу рода, понижавајући и увредљиви;
- (е) Предузимати делотворне мере или уводити такве мере, укључујући одговарајуће законодавне мере, које имају за циљ сузбијање порнографије и приказивања насиља над женама и децом у медијима.

244. Масовни медији и рекламне организације:

- (а) Израдити, у складу са слободом изражавања, професионалне смернице и кодексе понашања и других облика саморегулисања са циљем промовисања приказивања нестереотипних слика жена;
- (б) Установити, у складу са слободом изражавања, професионалне смернице и кодексе понашања којих се треба држати у обради насилног, понижавајућег и порнографског материјала који је у вези са приказивањем жена у медијима, укључујући и рекламирање;
- (в) Развијати родну перспективу у свим питањима од интереса за заједницу, потрошаче и грађанско друштво;
- (г) Повећати учешће жена у одлучивању на свим нивоима у медијима.

245. Медији, невладине организације и приватни сектор, у сарадњи са, ако је могуће, државним механизмима који имају за циљ унапређивање положаја жена:

- (а) Промовисати једнаку расподелу породичних обавеза путем медијских кампања, у којима се наглашава родна равноправност и нестереотипне родне улоге жена и мушкараца у оквиру породице и којима се шире информације с циљем сузбијања злостављања деце и брачних партнера и свих облика насиља над женама, укључујући и насиље у породици;
- (б) Креирати, односно ширити медијске материјале о женама лидерима, између осталог, као лидерима који у своју позицију уносе различита животна искуства, као што је балансирање породичних и професионалних обавеза, односно мајке, професионалца, руководиоца и предузетника, чиме постају узор, нарочито младим женама;
- (в) Промовисати опширне кампање, уз коришћење јавних и приватних образовних програма, с циљем ширења информација и упознавања јавности са људским правима жена;
- (г) Пружати подршку развоју и финансирати, ако је потребно, алтернативне медије и употребу свих средстава комуникације како би се шириле информације намењене женама и о женама и њиховим проблемима;
- (д) Развијати приступ и обучавати стручњаке у примени родне анализе медијских програма.

J. ЖЕНЕ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

246. Сиромаштво и деградација животне средине уско су међусобно повезани. Док су одређене врсте еколошких поремећаја последице сиромаштва, главни узрок сталног погоршања глобалне животне средине је неодржив начин потрошње и производње, нарочито у индустријализованим земљама, што је разлог за озбиљну забринутост, јер се тиме погоршавају и сиромаштво и неједнакост. Повећање нивоа мора, које је последица глобалног загревања, озбиљна је и непосредна претња људима који живе у острвским земљама и приобалним подручјима. Употреба супстанци које утичу на смањивање озонског омотача, као што су производи са хлорофлуороугљеницима, халонима и метилбромидима (од којих се производе пластика и пене), озбиљно утичу на атмосферу, омогућавајући да претеране количине штетних ултраљубичастих зрака доспеју до површине Земље. Ово оставља озбиљне последице на здравље људи, што узрокује повећање броја случајева рака коже, оштећења вида и слабљења имунолошког система. Ово такође оставља озбиљне последице на животну средину, укључујући наношење штете усевима и живом свету у океанима.

247. Све државе чланице и народи морају сарађивати на основном задатку сузбијања сиромаштва као незамењиве претпоставке одрживог развоја, у сврху смањивања

неуједначеног животног стандарда и што успешнијег испуњења потреба већине људи. Урагани, тајфуни и друге природне непогоде, као и уништавање ресурса, насиље, расељавање и друге последице ратова, оружаних и других сукоба, коришћење и тестирање нуклеарног наоружања, као и стране окупације могу такође допринети деградацији природног окружења. Погоршање природних ресурса узрокује удаљавање заједнице, нарочито жена, од послова који доносе приход, тиме доприносећи већој размери неплаћеног рада. И у градским и у сеоским подручјима последице деградације природне средине јесу негативни утицај на здравље, благостање и квалитет живота целокупног становништва, нарочито девојчица и жена свих старосних доба. Нарочиту пажњу и признање треба посветити улози и посебном положају жена које живе у сеоским подручјима и онима које раде у пољопривредном сектору, где им приступ обуци, природним и производним ресурсима, кредитима, развојним програмима и задружним структурама може помоћи у погледу већег учешћа у одрживом развоју. Ризици везани за животну средину у домаћинству и на радном месту могу имати несразмеран утицај на здравље жена због тога што су жене на другачији начин подложне токсичном деловању различитих хемикалија. Ови ризици по здравље жена посебно су високи у градским подручјима, као и у подручјима с ниским дохотком, где постоји велика концентрација индустријских постројења која загађују животну средину.

248. Управљањем и коришћењем природних ресурса жене осигуравају егзистенцијалну подршку својим породицама и заједницама. Као потрошачи и произвођачи, односно бринући се о члановима своје породице и образујући их, жене играју важну улогу у унапређивању одрживог развоја - својом бригом за квалитет и одрживост живљења за садашње и будуће генерације. Владе су изразиле своју посвећеност стварању нове развојне парадигме, којом би се интегрисала одрживост животне средине и родна равноправност и правда у оквиру и између генерација, као што је садржано у 24. поглављу Агенде 21.

249. Жене и даље у великој мери нису присутне на свим нивоима дефинисања политике и одлучивања о управљању природним ресурсима и животном средином, њиховом очувању, заштити и рехабилитацији, а њихова искуства и вештине у заговарању и праћењу одговарајућег управљања природним ресурсима пречесто остају маргинализовани у телима која формулишу политику и доносе одлуке, као и на нивоу управљања у образовним институцијама и агенцијама које се баве животном средином. Жене се ретко обучавају за професионалне руководитељке са способностима за формулисање политике у области природних ресурса, као што су планери коришћења земљишта, стручњакиње за пољопривреду, шумарство, морски екосистем и право у области животне средине. Чак и у случајевима где се жене обучавају за професионалне руководитељке природним ресурсима, оне су често недовољно присутне у формалним институцијама - у својствима у којима могу дефинисати политику на државном, регионалном и међународном нивоу. Често жене не учествују равноправно у управљању финансијским и корпорацијским институцијама чије одлучивање на најнепосреднији начин утиче на квалитет животне средине. Такође, постоје институционалне слабости у координацији између невладиних организација које се баве питањима жена и државних институција које раде на питањима животне средине, упркос убрзаном расту и видљивости женских невладиних организација које раде на овим питањима на свим нивоима.

250. Жене често имају лидерске улоге или преузимају вођство у промовисању еколошке етике, смањења употребе ресурса, као и поновног коришћења и рециклирања ресурса са циљем стварања што мањих количина отпада и смањења претеране потрошње. Жене имају нарочито снажну улогу у утицању на доношење одлука везаних за одрживу потрошњу. Поред тога, женски допринос управљању природном средином, укључујући кампање међу омладином и у јавности о заштити животне средине, често се одиграва на локалном нивоу, где је најпотребнија и најпресуднија децентрализована акција по питањима животне средине. Жене, нарочито припаднице аутохтоних народа, поседују посебно знање о управљању везама између животне средине и осетљивих екосистема. Жене у многим заједницама представљају главну радну снагу у погледу обезбеђења хране,

укључујући производњу морске хране; стога је њихова улога од пресудне важности за осигурање хране и прехрану, унапређивање егзистенције и неформалних сектора, као и очување животне средине. У одређеним регионима жене су, уопштено гледано, најстабилнији припадници заједнице, јер мушкарци често траже посао на удаљеним локацијама, остављајући жене да воде рачуна о животnoj средини и осигурају адекватну и одрживу прераспodelу ресурса у оквиру домаћинства и заједнице.

251. Стратешке активности које су неопходне за здраво управљање животном средином захтевају свеобухватан, мултидисциплинаран и међусекторски приступ. Учешће и вођство жена од основне су важности за сваки аспект тог приступа. На недавно одржаним глобалним конференцијама Уједињених нација о развоју, као и регионалним припремним конференцијама за Четврту светску конференцију о женама, прихваћено је да политике одрживог развоја које не укључују жене и мушкарце у подједнакој мери не могу бити успешне на дужој стази. На овим конференцијама наглашено је делотворно учешће жена у одлучивању и управљању на свим нивоима у вези са сакупљањем знања и едукацијом о заштити животне средине. Искуства и допринос жена еколошки здравој животnoj средини морају стога бити од суштинске важности на дневном реду за двадесет први век. Одрживи развој ће бити недостижан циљ ако се не призна и не подржи допринос жена управљању животном средином.

252. У оквиру решавања питања неадекватне подршке и признавања доприноса жена очувању и управљању природним ресурсима и очувању животне средине, владе и други учесници треба да промовишу активну и видљиву политику интегрисања родне перспективе у све политике и програме, укључујући, где је то могуће, и анализу њихових последица посебно на жене а посебно на мушкарце, пре самог доношења одлука.

Стратешки циљ Ј. 1.

Активно укључивање жена у доношење одлука на свим нивоима у вези са питањем заштите животне средине

Мере које треба да предузму:

253. Владе, на свим нивоима, укључујући општинске власти, у складу са овлашћењима:
- (а) Стварати могућности да жене, укључујући и припаднице аутохтоних народа, учествују у одлучивању на свим нивоима о животnoj средини, у функцији која подразумева и функцију руководиоца, дизајнера и планера, као и у функцији спровођења и оцењивања пројеката који се баве животном средином;
 - (б) Стварати услове и побољшавати приступ информацијама и образовању за жене, укључујући подручја науке, технике и економије, чиме се унапређује њихово знање, вештине и могућности учешћа у доношењу одлука о животnoj средини;
 - (в) Подстицати, у складу са државним законодавством и Конвенцијом о биолошком диверзитету³⁵, делотворну заштиту и примену знања, иновативних идеја и праксе жена из аутохтоних и локалних заједница, укључујући праксе традиционалне медицине, у вези са биодиверзитетом и аутохтоном технологијом, и улагати напоре да се оне поштују, одржавају, унапређују и чувају на еколошки одржив начин, као и промовисати њихову ширу примену уз одобрење и учешће особа које поседују наведена знања. Поред тога, ово подразумева чување постојећих права интелектуалне

³⁵ Програм Уједињених нација за заштиту животне средине, Конвенција о биолошком диверзитету (Закон о животnoj средини и Центар за институционалну програмску активност)

својине ових жена у складу са државним и међународним законима. Треба активно радити, ако је потребно, на изнајлажењу додатних начина и средстава за делотворну заштиту и примену тог знања, иновативних идеја и праксе, регулисаних државним законодавством и у складу с Конвенцијом о биолошком диверзитету и важећим међународним правом, и подстицање правичне и једнаке расподеле користи које произилазе из примене тог знања, иновативних идеја и праксе;

- (г) Предузимати одговарајуће мере са циљем смањења ризика у вези са животном средином којима су изложене жене код куће, на послу и у другим срединама, укључујући и одговарајућу примену „зелених” технологија, узимајући у обзир приступ опреза који је усвојен у Декларацији о животној средини и развоју у Рију;
- (д) Предузимати мере са циљем интегрисања родне перспективе у нацрт и примену, између осталог, еколошки здравих и одрживих механизма управљања ресурсима, производних техника и развоја инфраструктуре у сеоским и градским подручјима;
- (ђ) Предузимати мере са циљем оснаживања жена као произвођача и потрошача, како би оне могле да предузму делотворне кораке у сфери животне средине заједно с мушкарцима, код куће, у заједницама и на радним местима;
- (е) Промовисати учешће локалних заједница, нарочито жена, у утврђивању потреба у вези са јавним службама, просторним планирањем као и набавком и пројектовањем градске инфраструктуре.

254. Владе, међународне организације и институције приватног сектора, у складу са овлашћењима:

- (а) Размотрити утицај на оба пола у оквиру рада Комисије за одрживи развој и других одговарајућих тела Уједињених нација, као и у оквиру активности међународних финансијских институција;
- (б) Промовисати учешће жена и уграђивање родне перспективе у израду, одобравање и спровођење пројеката финансираних у склопу Глобалног фонда за заштиту природне средине и других организација Уједињених нација;
- (в) Подстицати израду пројеката у областима којима се бави Глобални фонд за заштиту природне средине, а који су намењени женама и пројеката којима руководе жене;
- (г) Успостављати стратегије и механизме којима се повећава учешће жена, нарочито на локалном нивоу, у функцији доносиоца одлука, планера, руководиоца, научника и техничког саветника, као и корисника у оквиру нацрта, израде и примене политика и програма за управљање природним ресурсима, заштиту и очување животне средине;
- (д) Подстицати друштвене, економске, политичке и научне институције да раде на решавању проблема деградације животне средине и утицаја деградације животне средине на жене.

255. Невладине организације и приватни сектор:

- (а) Заступати питања у вези са управљањем животном средином и природним ресурсима који су од интереса за жене и пружати информације с циљем доприноса мобилизацији ресурса и заштити и очувању животне средине;
- (б) Омогућавати лакши приступ за жене које се баве пољопривредом, рибарством и узгојем стоке знању, вештинама, маркетиншким услугама и

еколошки здравим технологијама с циљем подршке и јачања њихових основних улога и њихове стручности у управљању ресурсима и очувању биолошког диверзитета.

Стратешки циљ Ј. 2.

Интегрисати питања рода и родне перспективе у политике и програме одрживог развоја

Мере које треба да предузму:

256. Владе:

- (а) Укључити жене, што подразумева и припаднице аутохтоних народа, њихово мишљење и знање, на равноправној основи с мушкарцима, у одлучивање о одрживом управљању ресурсима и дефинисању политика и програма одрживог развоја, нарочито укључујући оне које за циљ имају решавање и спречавање еколошке деградације земљишта;
- (б) Оцењивати политику и програме у погледу утицаја на животну средину и равноправног приступа жена природним ресурсима и употреби тих ресурса;
- (в) Улагати у одговарајућа истраживања која се баве проценом начина и мере у којој су жене посебно подложне или изложене деградацији и ризицима у вези са животном средином, укључујући, где је то могуће, истраживања и прикупљање података о посебним групама жена, нарочито о женама с ниским приходима, припадницама аутохтоних народа и женама које припадају мањинским групацијама;
- (г) Интегрисати традиционално знање и праксу жена са села у вези са одрживим коришћењем и управљањем ресурсима у израду програма који се баве управљањем животном средином;
- (д) Укључити резултате истраживања која се баве питањима рода у главне политике с циљем развоја одрживих људских насеља;
- (ђ) Промовисати знање и пружати подршку истраживањима о улози жена, нарочито жена са села и припадница аутохтоних народа, у прикупљању и производњи хране, очувању тла, наводњавању, управљању воденим ресурсима, санитарним условима, управљању обалском зоном и морским ресурсима, интегрисаном сузбијању штеточина, планирању коришћења земљишта, очувању шума и шумарству у оквиру заједнице, рибарству, спречавању природних катастрофа, као и новим и обновљивим изворима енергије, са нарочитим освртом на знања и искуство припадница аутохтоних народа;
- (е) Израдити стратегију за уклањање свих препрека потпуном и равноправном учешћу жена у одрживом развоју и равноправном приступу и контроли ресурса;
- (ж) Промовисати образовање девојчица и жена свих старосних доба у домену науке, технике, економије и других дисциплина у вези са животном средином како би оне могле да доносе одлуке и дају допринос заснован на знању при дефинисању економских, научних и еколошких приоритета на локалном нивоу у вези са управљањем и примереним коришћењем природних и локалних ресурса и екосистема;
- (з) Креирати програме који се баве управљањем животном средином и који ангажују жене стручњакиње и научнице, као и техничке и административне

раднице, израдити програме обуке за девојчице и жене у овој области, пружити могућности за запошљавање и унапређивање положаја жена у овој области и применити посебне мере на унапређивању стручности жена и учешћа у овим активностима;

- (и) Дефинисати и промовисати еколошки здраве технологије, које су развијене и унапређене у консултацији са женама и које су примерене и женама и мушкарцима;
- (ј) Пружати подршку развоју равноправног приступа жена стамбеној инфраструктури, чистој води и одрживим и приступачним технологијама за добијање енергије, као што су снага ветра, соларна енергија, биомаса и други обновљиви извори, кроз партиципативну процену потреба, планирање коришћења енергије и дефинисање политике на локалном и државном нивоу;
- (к) Обезбедити да је чиста вода расположива и приступачна за све до 2000. године, и израдити и применити планове за очување и заштиту животне средине са циљем обнављања загађених водених система и реконструкције оштећених водорезервоара.

257. Међународне организације, невладине организације и институције приватног сектора:

- (а) Укључити жене ангазоване у сектору комуникација у информисање јавности о питањима животне средине, нарочито о еколошким и здравственим последицама производних, технолошких и индустријских процеса;
- (б) Подстицати потрошаче да користе своју куповну моћ за промовисање производње еколошки безбедних производа и подстицање улагања у еколошки здраве и продуктивне пољопривредне, комерцијалне, индустријске делатности и технологије, као и делатности у подручју рибарства;
- (в) Пружати подршку потрошачким иницијативама жена промовисањем органске хране и постројења за рециклажу, информисањем о производима и етикетирањем производа, као и етикетирањем амбалаже отровних хемикалија и пестицида језиком и ознакама које потрошачи разумеју, без обзира на године и ниво писмености.

Стратешки циљ Ј.3.

Јачати и успостављати механизме на државном, регионалном и међународном нивоу са циљем процене утицаја развојних и еколошких политика на жене

Мере које треба да предузму:

258. Владе, регионалне и међународне организације и невладине организације, у складу са овлашћењима:

- (а) Пружати техничку подршку женама, нарочито у земљама у развоју, у секторима пољопривреде, рибарства, малих предузећа, трговине и индустрије како би се обезбедило континуирано унапређивање управљања људским ресурсима и развоја еколошки здравих технологија и женског предузетништва;
- (б) Развијати родно разврстане базе података, системе информисања и праћења, као и партиципативна истраживања, методологије и анализе политика усмерених на активности, у сарадњи са академским институцијама

и женама истраживачима из локалне заједнице, у вези са следећим питањима:

- (i) Знање и искуство жена у вези са управљањем и очувањем природних ресурса које треба узети у обзир при изради база података и информационих система са циљем одрживог развоја;
 - (ii) Утицај деградације еколошких и природних ресурса на жене, што је последица, између осталог, неодрживог начина производње и потрошње, суше, лошег квалитета воде, глобалног загревања, дезертификације, подизања нивоа мора, опасног отпада, природних непогода, остатака отровних хемикалија и пестицида, радиоактивног отпада, оружаних сукоба и њихових последица;
 - (iii) Анализа структурних веза између односа полова, животне средине и развоја, са посебним нагласком на конкретне секторе, као што су пољопривреда, индустрија, рибарство, шумарство, екологија, биолошки диверзитет, клима, водени ресурси и санитарни услови;
 - (iv) Мере израде и укључивања еколошких, економских, културних, друштвених и родно осетљивих анализа као основни корак у развоју и праћењу програма и политика;
 - (v) Програми за формирање центара за обуку и истраживања, као и информационих центара у сеоским и градским срединама који женама приближавају еколошки здраве технологије;
- (в) У потпуности поштовати важеће међународне обавезе, укључујући између осталог Базелску конвенцију и друге конвенције о преносу опасног отпада преко државних граница (укључујући токсични отпад) и кодекса понашања *IAEA* у вези са преносом радиоактивног отпада; доносити и примењивати прописе о еколошки здравом управљању безбедним складиштењем и преносом; размотрити могућност увођења забране транспорта који није безбедан и сигуран и обезбедити строгу контролу и управљање опасним отпадом и радиоактивним отпадом, у складу са важећим међународним и регионалним обавезама, и укинати извоз таквог отпада у земље које, појединачно или путем међународних споразума, забрањују њихов увоз;
- (г) Промовисати сарадњу унутар и између институција ради спровођења Платформе за деловање и 24. поглавља Агенде 21, тиме што ће се, између осталог, захтевати од Комисије за одрживи развој, кроз Економски и социјални савет, да захтева учешће Комисије за положај жена у разматрању примене Агенде 21 у погледу односа жена и животне средине.

К. ДЕВОЈЦИЦЕ

259. Конвенцијом о правима детета усвојено је да ће „државе потписнице поштовати и чувати права наведена у постојећој Конвенцији за свако дете, у оквиру својих надлежности без дискриминације било које врсте, без обзира на расну припадност, боју коже, пол, језик, веру, политичке или друге ставове, национално, етничко или друштвено порекло, имовину, инвалидитет, рођење или статус детета и његових или њених родитеља или законских старатеља“ (члан 2, став 1). Међутим, доступни индикатори указују на то да се у многим државама врши дискриминација девојчица већ од најранијег животног доба, кроз детињство до одраслог доба. У неким подручјима света мушкарци су бројнији за 5 на сваких 100 жена. Разлози за ту разлику укључују, између осталог, штетне ставове и праксе, као што су генитално сакаћење жена, већа наклоност синовима – што за резултат има убијање женске новорођенчади и пренатални избор пола детета, рани брак, укључујући брак у детињству, насиље над женама, сексуално искоришћавање, сексуално

злостављање, дискриминација девојчица у расподели хране и друге праксе везане за здравље и благостање. Као резултат тога, мањи број девојчица него дечака преживи до одраслог доба.

260. Девојчице се често третирају као инфериорне и друштвено су навикнуте да себе стављају на последње место, чиме се подрива њихово самопоштовање. Дискриминација и занемаривање у детињству могу довести до доживотног погоршавања ускраћености и искључености из главних токова друштва. Требало би предузети иницијативе да се девојчице припреме за активно, делотворно и равноправно учествовање са дечацима на свим нивоима друштвеног, економског, политичког и културног вођства.

261. Родно неравноправни образовни процеси, укључујући наставни план и програм, образовне материјале и праксе, приступ наставника и интеракција у разреду, јачају постојећу неједнакост полова.

262. Може се десити да девојчице и адолесценти примају различите противречне и збуњујуће поруке о својим родним улогама од својих родитеља, наставника, вршњака и из медија. Жене и мушкарци треба да раде са децом и омладином на рушењу постојаних родних стереотипа, узимајући у обзир права детета и одговорности, права и дужности родитеља наведене у ставу 267.

263. Иако је у неким земљама у последњих 20 година број образоване деце порастао, дечаци су прошли сразмерно много боље него девојчице. Године 1990, 130 милиона деце није имало приступ основном школовању, а од тог броја 81 милион су биле девојчице. Ово се може приписати факторима као што су обичаји, малолетнички рад, рани бракови, недостатак финансијских средстава и недостатак одговарајућих школских објеката, трудноће у адолесценцији и родна неједнакост у друштву уопште, као и у породици, како је дефинисано у ставу 30. У неким земљама недовољан број учитељица може да обесхрабри упис девојчица у школе. У многим случајевима, девојчице почињу да се баве тешким кућним пословима од најранијег доба и од њих се очекује да извршавају и школске и кућне обавезе, што често за резултат има слаб успех у школи и рано напуштање школовања.

264. У многим земљама проценат девојака које се уписују у средњу школу остаје значајно низак. Девојке се не подстичу, нити им се пружа прилика за образовање на пољу науке и технике, што ограничава сазнања која су им потребна за свакодневни живот и прилике за запошљавање.

265. Девојчице се мање од дечака подстичу на учешће и учење о друштвеним, економским и политичким факторима у друштву, што за резултат има то да се њима не нуде исте могућности за учествовање у процесима одлучивања као дечацима.

266. Постојећа дискриминација девојчица у приступу прехрани и службама за физичко и ментално здравље угрожава њихово здравље у будућности. Процењује се да је 450 милиона одраслих жена у земљама у развоју ометено у развоју као последица протеинско-енергетске неухрањености у детињству.

267. Међународна конференција о становништву и развоју, у ставу 7.3 Акционог програма, долази до закључка да „треба посветити потпуну пажњу унапређивању међусобног поштовања и равноправности у родним односима, поготово у испуњавању потреба адолесцената у погледу образовања и услуга како би им се омогућио позитиван и одговоран став према својој сексуалности”, узимајући у обзир права детета на приступ информацијама, приватност, поверљивост, поштовање и свесни пристанак, као и одговорности, права и дужности родитеља и старатеља да обезбеђују, у складу са развојем способности детета, одговарајуће усмерење и вођство у остваривању права детета усвојених Конвенцијом о правима детета и у складу са Конвенцијом о елиминисању свих облика дискриминације жена. Најбољи интерес детета мора имати врхунски приоритет у свим активностима везаним за децу. Потребно је дати подршку интегрисаном сексуалном образовању младих са подршком родитеља и усмерењем које наглашава одговорност мушкараца у вези са својом сексуалношћу и плодношћу, и које ће им помоћи у извршавању обавеза.

268. Сваке године преко 15 милиона девојака старости од 15 до 19 година роди дете. Мајчинство у веома раном добу доводи до компликација током трудноће и порођаја, као и до много већег ризика по живот мајке него што је просечно случај. Деца младих мајки бележе висок степен морбидитета и смртности. Рано рађање и даље представља препреку унапређивању образовног, економског и социјалног статуса жена у свим деловима света. Уопштено, рани брак и рано материнство могу озбиљно да ограниче могућности за образовање и запошљавање, а такође је вероватно да ће имати дугорочни негативан утицај на квалитет живота мајки и њихове деце.

269. Сексуално насиље и сексуално преносиве болести, укључујући и ХИВ/АИДС, имају погубан утицај на здравље деце, а девојчице су осетљивије од дечака на последице незаштићеног и прераног полног односа. Девојке су често суочене са притиском да се упусте у сексуалне активности. Због фактора као што су њихова младост, друштвени притисци, непостојање закона који их штите или неспровођење закона, девојке су изложеније свим врстама насиља, поготово сексуалном насиљу, укључујући силовање, сексуалну експлоатацију, трговину људима, могуће и продају њихових органа и ткива, као и присилни рад.

270. Девојчице са инвалидитетом суочавају се са додатним препрекама и потребно им је обезбедити заштиту од дискриминације, као и равноправно уживање свих људских права и основних слобода у складу са Стандардним правилима Уједињених нација за изједначавање могућности за особе са инвалидитетом.

271. Поједина деца су посебно угрожена, поготово напуштена, без дома и расељена, деца са улице, деца у подручјима сукоба и деца изложена дискриминацији услед припадности етничкој или расној мањинској групи.

272. Према томе, потребно је уклонити све препреке да би се омогућило девојчицама да без изузетака и у потпуности развију своје потенцијале и вештине кроз равноправан приступ образовању и обуци, исхрани, физичкој и менталној здравственој заштити и одговарајућим информацијама.

273. У решавању проблема везаних за децу и омладину, владе би требало да промовишу активну и видну политику интеграције родне перспективе у све политике и програме, тако да се пре доношења одлука спроведе анализа њиховог утицаја посебно на девојчице, а посебно на дечаке.

Стратешки циљ К.1.

Укинути све облике дискриминације девојчица

Мере које треба да предузму:

274. Владе:

- (а) Државе које нису потписале или ратификовале Конвенцију о правима детета треба да предузму хитне мере за потписивање и ратификацију Конвенције, имајући у виду строгу препоруку Светске конференције о људским правима да се она потпише до краја 1995. године, а државе које су потписале и ратификовале Конвенцију треба да обезбеде њено потпуно спровођење усвајањем свих неопходних законодавних, административних и других мера, као и стварањем повољне средине која подстиче пуно поштовање права деце;
- (б) У складу са чланом 7. Конвенције о правима детета неопходно је предузети мере да се рођење детета пријави без одлагања и да дете од рођења има право на име, право на стицање држављанства и, колико је то могуће, право да познаје своје родитеље и да они брину о њему;

- (в) Предузети кораке како би се обезбедило да деца примају одговарајућу финансијску подршку од својих родитеља, између осталог, применом закона о издржавању деце;
- (г) Укинути неправде и препреке у вези са наследством с којима се суочавају девојчице, тако да сва деца могу да уживају своја права без дискриминације, између осталог и где је то могуће, доношењем и спровођењем законодавних мера којима се гарантује једнако право наслеђивања и обезбеђује једнако право на наследство, без обзира на пол детета;
- (д) Донети и строго спроводити законе којима ће се обезбедити да се у брак улази само уз слободан и свестан пристанак будућих брачних другова; поред тога, донети и строго спроводити законе везане за минимално законско старосно доба за пристанак на сексуалне односе и минимално старосно доба за брак и подизање минималне старосне границе за брак тамо где је то потребно;
- (ђ) Израдити и примењивати свеобухватну политику, акционе планове и програме за опстанак, заштиту, развој и унапређивање положаја девојчица са циљем промоције и заштите пуног уживања људских права девојчица и обезбеђивања једнаких могућности; ови планови би требало да представљају саставни део свеукупног развојног процеса;
- (е) Обезбедити класификацију података према полу и старосном добу везано за децу у здравственом, образовном и другим секторима са циљем укључивања родне перспективе у планирање, спровођење и праћење таквих програма.

275. Владе и међународне и невладине организације:

- (а) Разврставати информације и податке о деци према полу и старосном добу, спроводити истраживања о положају девојчица и интегрисати, где је то могуће, њихове резултате у дефинисање политика и програма и доношење одлука ради унапређивања положаја девојчица;
- (б) Стварати подршку у друштву за спровођење закона о минималној старосној граници за брак, посебно обезбеђивањем могућности за образовање девојака.

Стратешки циљ К.2.

Укинути негативне културне ставове и обичаје усмерене против девојчица

Мере које треба да предузму:

276. Владе:

- (а) Подстицати и подржати, где је то могуће, невладине организације и организације на нивоу локалних заједница у напорима да промовишу промене у негативним ставовима и поступцима усмереним ка девојчицама;
- (б) Установити образовне програме и развити образовне материјале и уџбенике који ће скренути пажњу и информисати одрасле о штетном утицају одређених традиционалних или обичајних поступака по девојчице;
- (в) Развити и усвојити наставне планове, образовне материјале и уџбенике којим се унапређују самопоуздање, живот и могућност запошљавања девојака, поготово у областима где су жене недовољно заступљене, као што су математика, наука и техника;

- (г) Предузимати кораке са циљем да традиција, религија и њихово изражавање не представљају основу за дискриминацију девојчица.
277. Владе и, у складу са својим овлашћењима, међународне и невладине организације:
- (а) Унапредити образовно окружење које уклања препреке које ометају школовање удатих, односно трудних девојака и младих мајки, укључујући, где је то могуће, приступачне и физички доступне објекте за чување деце и образовање родитеља, да би се подстакле оне које су одговорне за бригу о својој деци, браћи и сестрама током школовања да се врате у школу или наставе и заврше школовање.
- (б) Подстаћи образовне институције и медије да усвоје и приказују уравнотежене и нестереотипне слике девојчица и дечака, и да раде на укидању дечје порнографије и понижавајућег и насилног приказивања девојчица;
- (в) Укинути све облике дискриминације девојчица, као и основне узроке веће наклоности ка синовима, што за резултат има штетне и неетичке поступке као што су пренатални избор пола детета и убијање женске новорођенчади; ово се често погоршава све чешћом употребом савремене технологије да би се утврдио пол фетуса, што за резултат има прекид трудноће у случају фетуса женског пола.
- (г) Развити политике и програме, уз давање приоритета формалним и неформалним образовним програмима којим се пружа подршка девојчицама и који им омогућавају да стичу знање, развијају самопоштовање и преузму одговорност за сопствене животе. Посебно усмерити пажњу на програме за образовање жена и мушкараца, а посебно родитеља, по питању важности физичког и менталног здравља и благостања девојчица, укључујући укидање дискриминације девојчица при расподели хране, прераног брака, насиља над девојчицама, сакаћења женских гениталија, дечје проституције, сексуалног злостављања, силовања и инцеста.

Стратешки циљ К.3.

Унапређивање и заштита права девојчица и информисање о њиховим потребама и потенцијалима

Мере које треба да предузму:

278. Владе и међународне и невладине организације:
- (а) О угрожености девојчица информисати особе одговорне за дефинисање политике, планова, административних прописа и оне које примењују прописе на свим нивоима, као и у оквиру домаћинства и заједница;
- (б) Учинити девојчице, поготово девојчице које живе у тешким условима, свесним сопствених потенцијала, образовати их по питању права која им гарантују сви међународни инструменти из домена људских права, укључујући Конвенцију о правима детета, по питању усвојених законодавних мера, као и разноврсних мера које спроводе владине и невладине организације са циљем унапређивања њиховог статуса;
- (в) Образовати жене, мушкарце, девојчице и дечаке са циљем унапређивања положаја девојчица и подстицати их да раде на међусобном поштовању и равноправном партнерству између девојчица и дечака;

- (г) Олакшати равноправно пружање одговарајућих услуга и средстава девојчицама са инвалидитетом и обезбедити подршку њиховим породицама у ову сврху.

Стратешки циљ К.4.

Укинути дискриминацију над девојчицама у области образовања, развијања вештина и обучавања

Мере које треба да предузму:

279. Владе:

- (а) Обезбедити општи и равноправан приступ и могућност завршавања основног образовања за сву децу и уклонити постојећи јаз који постоји између девојчица и дечака, као што је одређено у члану 28. Конвенције о правима детета; такође, обезбедити равноправан приступ средњем образовању до 2005. године и равноправан приступ вишем образовању, укључујући стручно и техничко образовање, за све девојке и младиће, укључујући угрожене и талентоване;
- (б) Предузети кораке ка интегрисању програма функционалне писмености и рачунања у развојне програме, поготово за девојчице које не похађају школу;
- (в) Промовисати образовање о људским правима у образовним програмима и у образовање о људским правима укључити чињеницу да су људска права жена и девојчица неутуђиви, саставни и неодвојиви део универзалних људских права;
- (г) Повећати упис девојчица и побољшати стопу похађања школе издвајањем одговарајућих средстава из буџета и укључивањем подршке заједнице и родитеља кроз кампање и флексибилне школске распореде, стимулације, стипендије, програме приступа за девојчице које не похађају школу и друге мере;
- (д) Развити програме обуке и материјале за наставнике и предаваче, подижући свест о њиховој улози у образовном процесу, са циљем њиховог оспособљавања за родно осетљив учитељски рад;
- (ђ) Предузети активности да би се обезбедило да наставнице и професорке имају једнаке могућности и статус као наставници и професори.

280. Владе и међународне и невладине организације:

- (а) Обезбедити образовање и стицање вештина да би се побољшале могућности девојака за запошљавање и приступ процесима одлучивања;
- (б) Обезбедити образовање са циљем унапређивања знања и вештина девојчица у вези са функционисањем економског, финансијског и политичког система;
- (в) Обезбедити девојчицама са инвалидитетом приступ одговарајућем образовању и стицању вештина да би им се омогућило потпуно учешће у животу;
- (г) Промовисати потпуно и равноправно учешће девојчица у ваннаставним активностима, као што су спортске, драмске и културне активности.

Стратешки циљ К.5.

Укинути дискриминацију девојчица у здравству и исхрани

Мере које треба да предузму:

281. Владе и међународне и невладине организације:

- (а) Обезбедити јавно доступне информације о укидању пракси којима се дискриминишу девојчице у расподели хране, у прехрани и приступу здравственим услугама;
- (б) Подизање свести девојчица, родитеља, учитеља и друштва у вези са општим здрављем и прехраном, као и о здравственим ризицима и другим проблемима у раној трудноћи;
- (в) Ојачати и преоријентисати здравствено образовање и здравствене службе, поготово програме примарне здравствене заштите, укључујући сексуално и репродуктивно здравље, и створити квалитетне здравствене програме којима се испуњавају физичке и менталне потребе девојака и који се старају о потребама младих мајки, трудница и дојиља;
- (г) Увести програме вршњачке едукације и обухвата са перспективом јачања појединачних и колективних активности које имају за циљ угроженост девојака ХИВ-ом/АИДС-ом и другим сексуално преносивим болестима, како је договорено у Акционом програму Међународне конференције о становништву и развоју и како је утврђено у извештају са ове конференције, препознајући улоге родитеља дефинисане у ставу 267. Платформе за деловање;
- (д) Обезбедити образовање и информисање девојчица, посебно девојака у адолесценцији, о физиологији репродукције, репродуктивном и сексуалном здрављу као што је договорено у Акционом програму Међународне конференције о становништву и развоју и како је утврђено у извештају са актуелне конференције, одговорним поступцима при планирању породице, породичном животу, репродуктивном здрављу, сексуално преносивим болестима, инфекцији ХИВ-ом и спречавању АИДС-а, прихватању родитељских улога наведених у ставу 267;
- (ђ) Укључити обуку у области здравља и исхране као саставни део програма описмењавања и школских програма већ на нивоу основних школа за потребе девојчица;
- (е) Наглашавати улогу и одговорност адолесцената у погледу сексуалног и репродуктивног здравља и понашања пружањем одговарајућих услуга и саветовања, као што је наведено у ставу 267;
- (ж) Развити програме информисања и обуке за особе које планирају и примењују мере у области здравства о посебним здравственим потребама девојчица;
- (з) Предузети све одговарајуће мере са циљем укидања традиционалних пракси које су штетне за здравље деце, као што је утврђено у члану 24. Конвенције о правима детета.

Стратешки циљ К.6.

Укидање економске експлоатације дечијег рада и заштита младих девојака на раду

Мере које треба да предузму:

282. Владе:

- (а) У складу са чланом 32. Конвенције о правима детета, штитити децу од економске експлоатације и обављања било ког посла који може бити опасан или може да омета образовање детета, може бити штетан по здравље детета, или његов физички, духовни, морални или друштвени развој;
- (б) Дефинисати минималу старосну границу за запошљавање деце у свим секторима, укључујући девојчице, у оквиру државног законодавства, у складу са постојећим међународним стандардима рада и Конвенцијом о правима детета;
- (в) Заштита младих девојака на раду, између осталог, кроз:
 - (i) дефинисање минималне старосне границе за запошљавање,
 - (ii) строго праћење услова рада (поштовање радног времена, забрана дечјег рада који није предвиђен државним законодавством, као и праћење хигијенских и здравствених услова на раду),
 - (iii) обухваћеност социјалним осигурањем,
 - (iv) успостављање континуиране обуке и образовања;
- (г) Јачати, где је то могуће, законодавство којим се регулише рад деце и установити одговарајуће казне или друге санкције да би се обезбедило делотворно спровођење законодавних аката;
- (д) Искористити постојеће међународне стандарде рада, укључујући, по могућности, стандарде МОР за заштиту деце на раду, да би се усмерило формулисање државних законодавних аката и политике везано за рад и запошљавање.

Стратешки циљ К.7.

Искоренити насиље над девојчицама

Мере које треба да предузму:

283. Владе и, у складу са својим овлашћењима, међународне и невладине организације:

- (а) Предузети делотворне активности и мере за усвајање и спровођење законодавних мера за заштиту безбедности и сигурности девојака од свих облика насиља на послу, укључујући програме обуке и подршке, и предузети мере против сексуалног узнемиравања девојака у образовним и другим институцијама;
- (б) Предузети одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мере да се заштите девојчице, у оквиру домаћинства и у друштву, од свих облика физичког или психичког насиља, повреда или злостављања, занемаривања или немарних поступака, малтретирања и експлоатације, укључујући сексуално злостављање;
- (в) Спровести обуку за подизање свести о питањима рода за оне који раде у оквиру програма лечења и рехабилитације, као и других програма помоћи за девојчице које су жртве насиља, и промовисати програме информисања, подршке и обуке намењене овим девојчицама;

- (г) Донети и спроводити законодавне мере које штите девојчице од свих облика насиља, укључујући убијање женске новорођенчади и пренатални избор пола, сакаћење женских гениталија, инцест, сексуално злостављање, сексуалну експлоатацију, дечју проституцију и дечју порнографију, и развити безбедне и поверљиве програме прилагођене одговарајућим старосним добима, као и медицинске, социјалне и психолошке службе за подршку као помоћ девојчицама које су подвргнуте насиљу.

Стратешки циљ К.8.

Унапређивати свест и учешће девојчица у друштвеном, економском и политичком животу

Мере које треба да предузму:

284. Владе и међународне и невладине организације:

- (а) Обезбедити девојчицама приступ обуци, информацијама и медијима у вези са друштвеним, културним, економским и политичким питањима и омогућити им да изразе своја мишљења;
- (б) Пружити подршку невладиним организацијама, посебно омладинским невладиним организацијама, у њиховим напорима да промовишу једнакост и учешће девојчица у друштву.

Стратешки циљ К. 9.

Ојачати улогу породице у унапређивању статуса девојчица

Мере које треба да предузму:

285. Владе, у сарадњи са невладиним организацијама:

- (а) Формулисати политике и програме помоћи породици, као што је описано у ставу 30, у оквиру улоге породице у пружању подршке, образовању и одгајању, са посебним нагласком на укидању дискриминације девојчица у оквиру породице
- (б) Створити окружење које погодује јачању породице, као што је описано у ставу 30, са циљем обезбеђивања подршке и превентивних мера које ће заштитити, поштовати и унапредити потенцијале девојчица;
- (в) Образовати и подстаћи родитеље и старатеље да се према девојчицама и дечацима понашају подједнако и да обезбеде поделу одговорности између девојчица и дечака у оквиру породице, као што је описано у ставу 30.

ПОГЛАВЉЕ V – ИНСТИТУЦИОНАЛНО УРЕЂЕЊЕ

286. Платформом за деловање дефинише се скуп активности које би требало да доведу до темељних промена. Од кључне је важности хитно реаговати и преузети одговорност уколико се циљеви желе постићи до 2000. године. Одговорност за спровођење на првом

месту сносе владе, али оно такође зависи и од великог броја институција у јавном, приватном и невладином сектору на нивоу локалне заједнице, државе, подрегије/регије и међународне заједнице.

287. Током Декаде жена Уједињених нација (1976-1985. године) на националном, регионалном и међународном нивоу основане су многе институције посебно посвећене унапређивању положаја жена. На међународном нивоу основани Међународни истраживачки и развојни институт за права жена (*INSTRAW*), Развојни фонд Уједињених нација за жене (*UNIFEM*), као и Комитет за праћење Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена. Ова тела, заједно са Комисијом за положај жена и њеним секретаријатом, Одељењем за унапређивање положаја жена, постају главне институције Уједињених нација посебно посвећене унапређивању положаја жена на глобалном нивоу. На националном нивоу, изван број држава је успоставио или ојачао државне механизме за планирање, заступање и праћење напретка положаја жена.

288. Транспарентност, веће увезивање мрежа и организација и стални проток информација међу свим заинтересованим странама помогли би националним, подрегионалним/регионалним и међународним институцијама, како јавним тако и приватним, у примени Платформе за деловање. Неопходни су и јасни циљеви и механизми одговорности. Потребне су везе са другим институцијама на националном, подрегионалном/регионалном и међународном нивоу, као и са мрежама и организацијама посвећеним унапређивању положаја жена.

289. Невладине организације и организације на локалном нивоу имају посебну улогу у стварању друштвене, економске, политичке и интелектуалне атмосфере засноване на једнакости између жена и мушкараца. Жене би требало да буду активно укључене у спровођење и праћење Платформе за деловање.

290. Делотворно спровођење Платформе такође захтева промене у интерној динамици институција и организација, укључујући систем вредности, понашање, као и правила и процедуре које су неповољне за унапређивање положаја жена. Сексуално узнемиравање треба искоренити.

291. Националне, подрегионалне/регионалне и међународне институције требало би да имају снажне и јасне мандате и овлашћења, као и ресурсе и механизме одговорности неопходне за извршавање задатака постављених у Платформи деловања. Њихове методе рада требало би да осигурају ефикасно и делотворно спровођење Платформе. Потребно је да постоји јасна посвећеност међународним нормама и стандардима једнакости између жена и мушкараца као основи за све активности.

292. Да би се обезбедила успешност спровођења Платформе за деловање и да би се појачао рад на унапређивању положаја жена на државном, подрегионалном/регионалном и међународном нивоу, владе, систем Уједињених нација и све друге меродавне организације би требало да промовишу активну и видну политику интегрисања родне перспективе, између осталог, у праћење и евалуацију свих политика и програма.

A. НАЦИОНАЛНИ НИВО

293. Владе сносе основну одговорност за спровођење Платформе за деловање. Од основне важности за њено спровођење је посвећеност на највишем политичком нивоу, и владе морају преузети водећу улогу у координацији, праћењу и процени унапређености положаја жена. Четврта светска конференција о женама представља конференцију на којој се изражава државна и међународна посвећеност и обавезује на деловање, што захтева одлучност влада и међународне заједнице. Спровођење Платформе за деловање део је трајног процеса и има катализаторски ефекат пошто доприноси увођењу програма и остварењу практичних резултата за жене и девојчице свих старосних доба. Државе и међународна заједница се подстичу да одговоре на овај изазов тиме што ће изразити

посвећеност деловању у овом правцу. У оквиру тог процеса многе државе су већ изразиле своју посвећеност као што се види, између осталог, у њиховим изјавама.

294. Државни механизми и институције за унапређивање положаја жена би требало да учествују у формулисању јавне политике, као и да подстичу примену Платформе за деловање кроз различита тела и институције, укључујући приватни сектор и, где је то неопходно, да у сегментима који нису обухваћени радом постојећих институција делују као катализатор у развоју нових програма до 2000. године.

295. Потребно је подстаћи активну подршку и учешће многобројних и различитих институционалних учесника, укључујући законодавна тела, академске и истраживачке институције, стручна удружења, синдикате, задруге, групе у оквиру локалних заједница, невладине организације, укључујући организације које се баве питањима жена и феминистичке групе, медије, верске групације, омладинске организације и културне групе, као и финансијске и непрофитне организације.

296. Да би се спровела Платформа за деловање, неопходно је да владе на највишем политичком нивоу установе или побољшају ефикасност државних механизма за унапређивање положаја жена, адекватних процедура унутар и између министарстава и кадра, као и других институција које поседују мандат и капацитет да прошире учешће жена и интегришу родне анализе у политике и програме. Први корак у овом процесу би за све институције требало да буде ревизија циљева, програма и оперативних процедура у односу на активности дефинисане Платформом. Кључна активност би требало да буде подизање свести јавности и подршке циљевима Платформе за деловање, између осталог, кроз масовне медије и јавно образовање.

297. Што је пре могуће, по могућству до краја 1995. године, владе би, у договору са релевантним институцијама и невладиним организацијама, требало да почну развој стратегија за спровођење Платформе, а до краја 1996. године требало би да развију стратегије и акционе планове. Овај процес планирања треба да предводе особе на највишем нивоу власти и релевантни представници цивилног друштва. Ове стратегије за примену би требало да буду свеобухватне, да имају временски дефинисане циљеве и рокове за праћење, као и да садрже предлоге за расподелу или прерасподелу ресурса за њихово спровођење. Уколико је неопходно, треба се ослонити на подршку међународне заједнице, укључујући њене ресурсе.

298. Треба подстаћи невладине организације да допринесу изради и спровођењу ових стратегија или државних акционих планова. Такође би их требало подстаћи да развијају сопствене програме којима би допунили напоре владе. Организације које се баве питањима жена и феминистичке групе би, у сарадњи са другим невладиним организацијама и у складу са потребама, требало подстаћи да организују мреже и да заступају и пружају подршку влади и регионалним и међународним телима у спровођењу Платформе за деловање.

299. Владе би требало да се посвете родној равноправности, између осталог кроз стварање посебних механизма у свим комисијама, одборима и другим релевантним званичним телима, као и у свим међународним телима, институцијама и организацијама, посебно кроз представљање и именовање више женских кандидата.

300. Регионалне и међународне организације, поготово развојне институције, а првенствено *INSTRAW*, *UNIFEM* и билатерални донатори, треба да обезбеде финансијску и саветодавну помоћ државним механизмима за повећање капацитета за прикупљање информација, успостављање мрежа и спровођење својих овлашћења, као и за јачање међународних механизма ради промовисања унапређивања положаја жена у оквиру својих мандата, у сарадњи са владама.

Б. ПОДРЕГИОНАЛНИ/РЕГИОНАЛНИ НИВО

301. Регионалне комисије Уједињених нација и друге подрегионалне/регионалне структуре треба да промовишу и помажу меродавним државним институцијама у праћењу и спровођењу глобалне Платофме деловања у складу са својим овлашћењима. То треба да чине у складу са спровођењем одговарајућих регионалних платформи или акционих планова и у блиској сарадњи са Комисијом за положај жена, узимајући у обзир потребу за координисаним активностима након конференција Уједињених нација на пољу економије, социјалних питања, људских права и сродних области.

302. Да би се олакшао процес регионалне примене, праћења и евалуације, Економски и социјални савет Уједињених нација треба да размотри могућност ревидирања институционалних капацитета регионалних комисија Уједињених нација у оквиру њихових мандата, укључујући јединице/тимове који се баве питањима жена, како би се бавили родним питањима у складу са Платформом за деловање, као и регионалним платформама и акционим плановима. Требало би, између осталог, обратити пажњу на јачање капацитета у том погледу.

303. У оквиру својих постојећих мандата и активности, регионалне комисије би требало да уведу питања жена и родну перспективу у главне токове и да размотре могућност успостављања механизма и процеса којима би се осигурало спровођење и праћење како Платформе за деловање, тако и регионалних платформи и акционих планова. Регионалне комисије би требало да, у склопу својих мандата, сарађују на родним питањима са другим регионалним међувладиним организацијама, невладиним организацијама, финансијским и истраживачким институцијама и приватним сектором.

304. Регионалне канцеларије специјализованих агенција система Уједињених нација треба да, у складу са својим овлашћењима, израде и објаве акциони план за спровођење Платофме деловања, укључујући и утврђивање временских рокова и ресурса. Техничка помоћ и оперативне делатности на регионалном нивоу би требало да установе добро дефинисане циљеве за унапређивање положаја жена. Са том намером би требало да се у оквиру тела и агенција Уједињених нација организује редовна сарадња.

305. Невладиним организацијама у оквиру регија треба пружити подршку у напорима на развоју мрежа за координисано заступање и ширење информација о глобалној Платформи за деловање и регионалним платформама или акционим плановима.

В. МЕЂУНАРОДНИ НИВО

1. Уједињене нације

306. Примена Платформе за деловање треба да се врши кроз активности свих тела и организација у оквиру система Уједињених нација у периоду 1995 – 2000. године, појединачно и као саставни део ширег програма. Током периода 1995-2000. године морају се унапредити оквири за међународну сарадњу у домену родних питања да би се обезбедило интегрисано и свеобухватно спровођење, наставак рада и оцена Платформе за деловање, узимајући у обзир резултате глобалних самита и конференција Уједињених нација. Због чињенице да су се на свим самитима и конференцијама владе обавезале на унапређивање положаја жена у различитим областима, координисање је од кључне важности за стратегије које се ослањају на Платформу за деловање. Агенда за развој и Агенда за мир треба да узму у обзир Платформу за деловање усвојену на Четвртој светској конференцији о женама.

307. Потребно је унапредити институционалне капацитете система Уједињених нација за спровођење и координисање обавеза у вези са применом Платформе за деловање, као и стручности и методологије рада за промовисање унапређивања положаја жена.

308. Одговорност за обезбеђење примене Платформе за деловање и интегрисање родне перспективе у политику и све програме Уједињених нација мора почивати на највишим нивоима.

309. Да би се поспешила ефикасност и делотворност система у пружању подршке равноправности и оснаживању жена на државном нивоу и да би се унапредили капацитети за постизање циљева Платформе за деловање, постоји потреба да се обнове, реформишу и ревитализују различити сегменти система Уједињених нација. Ово би укључивало ревизију и јачање стратегија и методологије рада различитих механизма Уједињених нација за унапређивање положаја жена, са циљем рационализације и, у складу са могућностима, јачања њихових саветодавних, катализаторских, као и функција праћења у односу на тела и агенције главног тока. Одељења која се баве питањима жена/полова важна су за делотворан процес уродњавања, али ове стратегије би требало даље развити да би се спречила нежељена маргинализација, уместо увођења родне димензије у главне токове у оквиру свих сегмената.

310. Све организације у оквиру система Уједињених нација усмерене на унапређивање положаја жена треба да поседују неопходне ресурсе и подршку за спровођење активности које ће уследити након Четврте светске конференције о женама. Напори тимова који се баве питањима родне равноправности унутар организација треба да буду саставни део целокупне политике, процеса планирања, програмирања и буџетирања.

311. Уједињене нације и друге међународне организације морају предузети активности ради укидања препрека за унапређивање положаја жена унутар својих организација у складу са Платформом за деловање.

Генерална скупштина

312. Генерална скупштина, као највише међувладино тело у оквиру Уједињених нација, представља главни орган за доношење политике и оцењивање питања везаних за активности након конференције, и као таква, треба да интегрише родна питања у свој рад. Ово тело треба да процењује напредак у спровођењу Платформе за деловање, узимајући у обзир да се родна питања тичу социјалне, политичке и економске сфере. На својој педесетој седници, током 1995. године, Генералној скупштини ће на увид бити стављен извештај са Четврте светске конференције о женама. У складу са Резолуцијом 49/161 скупштина ће такође проучити извештај Генералног секретара о активностима спроведеним након конференције, ослањајући се на препоруке конференције. Генерална скупштина би требало да укључује пропратне активности конференције као део свог трајног рада на унапређивању положаја жена. 1996, 1998, и 2000. године скупштина би требало да изврши ревизију примене Платформе за деловање.

Економски и социјални савет

313. Економски и социјални савет, у контексту своје улоге дефинисане Повељом Уједињених нација и у складу са резолуцијама Генералне скупштине бр. 45/264, 46/235 и 48/162, треба да надгледа координисање примене Платформе за деловање на нивоу целокупног система и даје препоруке у том смислу. Савет би требало да буде позван да спроведе ревизију примене Платформе за деловање, дајући неопходну пажњу извештајима Комисије за положај жена. Као координационо тело, Савет би требало да буде позван да ревидира мандат Комисије за положај жена, узимајући у обзир потребу за делотворном координацијом активности са другим сродним комисијама и активностима након Конференције. Савет би требало да укључи родна питања у разговор о свим стратешким питањима, узимајући у обзир препоруке Комисије. Савет би требало да посвети најмање један сегмент на највишем нивоу пре 2000. године унапређивању положаја жена и примени Платформе за деловање са активним учешћем, између осталог, специјализованих агенција, укључујући Светску банку и ММФ.

314. До 2000. године Савет би требало да размотри могућност да посвети најмање један координациони сегмент координисаном унапређивању положаја жена, на основу

ревидираног средњорочног плана за унапређивање положаја жена на нивоу читавог система.

315. До 2000. године Савет би требало да ради на посвећивању најмање једног сегмента оперативних активности координисању развојних активности везано за питања родне равноправности, на основу ревидираног средњорочног плана за унапређење положаја жена на нивоу читавог система, са циљем увођења смерница и процедура за примену Платформе за деловање у оквиру фондова и програма система Уједињених нација.

316. Управни одбор за координацију (УОК) требало би да размотри како његове организације учеснице на најбољи начин могу да координишу своје активности, између осталог кроз постојеће процедуре на међуагенцијском нивоу, како би се обезбедило координисање на нивоу читавог система са циљем примене и помоћи за активности које се надовезују на Платформу за деловање.

Комисија за положај жена

317. Генерална скупштина и Економски и социјални савет се позивају да, у складу са својим овлашћењима, изврше ревизију и оснаже мандат Комисије за положај жена, узимајући у обзир Платформу за деловање као и потребу за усклађеним деловањем са другим сродним комисијама и активностима које се надовезују на Конференцију, као и потребу за применом Платформе за деловање на нивоу читавог система.

318. Као функционална комисија која помаже Економском и социјалном савету, Комисија за положај жена би требало да има кључну улогу у праћењу, у оквиру система Уједињених нација, примене Платформе за деловање и да о истој саветује Савет. Комисија треба да има јасан мандат и задовољавајуће људске и финансијске ресурсе за спровођење исте, кроз прераспodelу ресурса у оквиру редовног буџета Уједињених нација.

319. Комисија за положај жена треба да помаже Економском и социјалном савету у координацији извештавања о процесу примене Платформе за деловање са релевантним организацијама у оквиру система Уједињених нација. Комисија би требало да се ослања на информације које добија од других организација у оквиру система Уједињених нација, као и других извора, уколико је то потребно.

320. Комисија за положај жена би у развоју свог програма рада за период 1996-2000. године требало да размотри кључна проблематична подручја у оквиру Платформе за деловање и да размотри начине на које ће у свој рад интегрисати активности након Светске конференције о женама. У том контексту, Комисија за положај жена би требало да размотри начине на које би могла даље да развије своју улогу иницијатора у погледу увођења родне перспективе у главне токове у оквиру активности Уједињених нација.

Друге функционалне комисије

321. У оквиру својих мандата, друге функционалне комисије Економског и социјалног савета би такође требало да посвете дужну пажњу Платформи за деловање и да осигурају интегрисање родних аспеката у свој рад.

Одбор за укидање дискриминације жена и друга споразумна тела

322. Одбор за укидање дискриминације жена требало би да, у спровођењу својих обавеза у складу са Конвенцијом о укидању свих облика дискриминације жена и у оквиру свог мандата, узме у обзир Платформу за деловање приликом разматрања извештаја које подносе државе потписнице.

323. Позивају се државе потписнице Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена да, кад извештавају у складу са чланом 18. Конвенције, интегришу информације о мерама предузетим са циљем примене Платформе за деловање – како би се Одбору за укидање дискриминације жена олакшало успешно праћење могућности жена да уживају права која су им загарантована Конвенцијом.

324. Улогу Одбора за укидање дискриминације жена да прати примену Конвенције треба оснажити обезбеђивањем људских и финансијских ресурса у оквиру редовног буџета Уједињених нација, укључујући стручну и правну помоћ, и у складу са резолуцијом Генералне скупштине бр. 49/164 и одлуком донесеном на састанку држава потписница Конвенције, одржаном у мају 1995. године - довољно времена за састанак Одбора. Одбор би требало да унапреди сарадњу са осталим споразумним телима у домену људских права, узимајући у обзир препоруку Бечке декларације и Акционог програма.

325. Друга споразумна тела би у оквиру свог мандата такође требало да посвете дужну пажњу спровођењу Платформе за деловање и у свој рад интегришу напоре за очување равноправног статуса и људских права жена.

Канцеларија Генералног секретара Уједињених нација

326. Од Генералног секретара се захтева да преузме обавезе везане за координацију политике у оквиру Уједињених нација која се односи на спровођење Платформе за деловање и на увођење родне перспективе у главне токове на нивоу читавог система и све активности Уједињених нација, у складу са овлашћењима датих тела. Генерални секретар би требало да размотри могућност увођења посебних мера чиме би се осигурала делотворност координације примене наведених циљева. У том погледу, Генерални секретар се позива да установи позицију на високом нивоу у Канцеларији Генералног секретара, на основи постојећих људских и финансијских ресурса, која ће обављати функцију саветника Генералног секретара о родним питањима и помагати у напорима да се Платформа за деловање примењује на нивоу читавог система у тесној сарадњи са Одсеком за унапређивање положаја жена.

Одсек Секретаријата Уједињених нација за унапређивање положаја жена

327. Примарна функција Одсека за унапређивање положаја жена при Одељењу за координацију политике и одрживи развој јесте да пружи подршку Комисији за положај жена и другим међувладиним телима када она раде на питањима унапређивања положаја жена, као и Комитету за елиминисање дискриминације жена. Одсек је одређен као тим за спровођење Далекосежних стратегија за унапређивање положаја жена усвојених у Најробију. У светлу ревизије мандата Комисије за положај жена, како је наведено у пасусу 314, треба ревидирати и функције Одсека за унапређивање положаја жена. Од Генералног секретара се тражи да обезбеди делотворније функционисање тог Одсека, између осталог, обезбеђивањем задовољавајућих људских и финансијских ресурса у оквиру редовног буџета Уједињених нација.

328. Одсек би требало да проучи препреке за унапређивање положаја жена кроз анализу утицаја на полове у оквиру стратешких студија за потребе Комисије за положај жена и кроз подршку другим телима-ограницима. Након Четврте светске конференције о женама, Одсек би требало да игра улогу координатора у припреми ревизије средњорочног плана за унапређивање положаја жена на нивоу читавог система за период 1996-2001. године и требало би да настави да делује као секретаријат за међуагенцијску координацију активности везаних за унапређивање положаја жена. Одсек треба да настави да одржава проток информација између државних комисија, државних институција за унапређивање положаја жена и невладиних организација у вези са применом Платформе за деловање.

Остале јединице Секретаријата Уједињених нација

329. Разнородне јединице у оквиру Секретаријата Уједињених нација треба да проуче своје програме да би утврдиле на који начин најбоље могу да допринесу координисаној примени Платформе за деловање. Предлози за примену Платформе треба да се огледају у ревизији средњорочних планова за унапређивање положаја жена на нивоу читавог система за период 1996 – 2001. године, као и у предложеном средњорочном плану Уједињених нација за период 1998. – 2001. године. Садржај њихових активности зависиће од мандата укључених тела.

330. Потребно је развијати постојеће и нове везе у оквиру Секретаријата да би се осигурало увођење родне перспективе као кључне димензије у свим активностима Секретаријата.

331. Канцеларија за управљање људским ресурсима треба да, у сарадњи са руководиоцима програма широм света и у складу са стратешким акционим планом за унапређивање положаја жена у Секретаријату (1995–2000. године), настави да даје приоритет запошљавању и професионалном унапређењу жена у зависности од географске дистрибуције, поготово на вишим положајима везаним за дефинисање политике и одлучивање, да би се постигли циљеви дефинисани у резолуцијама Генералне скупштине 45/125 и 45/239 Ц, и потврђени у резолуцијама Генералне скупштине 46/100, 47/93, 48/106 и 49/167. Служба за обуку би требало да креира и спроводи редовне програме обуке о родним питањима или да укључи такву обуку у све своје активности.

332. Одсек за јавно информисање би требало да ради на интегрисању родне перспективе у своје опште информативне активности и да, у оквиру постојећих ресурса, ојача и побољша своје програме о женама и девојчицама. С тим циљем, Одсек би требало да формулише мултимедијалну комуникациону стратегију са циљем подршке примени Платформе за деловање, узимајући у потпуности нове технологије у обзир. Редовне публикације Одсека треба да промовишу циљеве Платформе, посебно у земљама у развоју.

333. Статистички одсек Одељења за економску и друштвену информисаност и анализу политике требало би да има важну улогу координатора у међународном раду на статистици, као што је наведено у одељку IV, стратешки циљ Н.3.

Међународни истраживачки и развојни институт за права жена (INSTRAW)

334. Међународни истраживачки и развојни институт за права жена (INSTRAW) има мандат да промовише истраживање и обуку о положају жена и његовом развоју. У светлу Платформе за деловање, *INSTRAW* би требало да ревидира свој програм рада и развије програм за спровођење оних аспеката Платформе за деловање које спадају у његов мандат. Институт би требало да идентификује оне врсте истраживања и истраживачких методологија којима треба дати приоритет, да ојача државне капацитете за спровођење женских студија и родних истраживања, укључујући она о положају девојчица, као и да развија мрежу истраживачких институција које се могу мобилисати у ту сврху. Институт би такође требало да идентификује оне типове образовања и обуке које институт може делотворно да подржи и промовише.

Развојни фонд Уједињених нација за жене (UNIFEM)

335. Развојни фонд Уједињених нација за жене (*UNIFEM*) има мандат да прошири могућности и прилике за економски и социјални развој жена у земљама у развоју пружањем техничке и финансијске помоћи са циљем укључивања женске димензије у развој на свим нивоима. Према томе, *UNIFEM* би требало да ревидира и унапреди, у складу са могућностима, своје програме рада у светлу Платформе за деловање, фокусирајући се на политичко и економско оснаживање жена. Улога заступника ове

институције требало би да се усредсреди на увођење мултилатералног дијалога о политици оснаживања жена. Потребно је обезбедити одговарајуће ресурсе за извршавање функција ове институције.

Специјализоване агенције и друге организације система Уједињених нација

336. Да би се појачала подршка активностима на државном нивоу и да би се побољшао њихов допринос координисаном раду Уједињених нација, свака организација би требало да дефинише конкретне активности које ће предузети, укључујући циљеве за преусмеравање приоритета и ресурса да би се постигли глобални приоритети постављени у Платформи за деловање. Треба да постоји јасно разграничење обавеза и одговорности. Ови предлози би требало да се огледају у средњорочном плану за унапређивање положаја жена на нивоу читавог система за период 1996–2001. године.

337. Свака организација би требало да изрази посвећеност на највишем нивоу и да, у раду на својим циљевима, предузме кораке да побољша и подржи улоге и обавезе својих тимова везаних за женска питања.

338. Поред тога, специјализоване агенције које у оквиру свог мандата пружају техничку помоћ у земљама у развоју, посебно у Африци и најнеразвијенијим земљама, требало би више да сарађују како би се обезбедило континуирано промовисање унапређивања положаја жена.

339. Систем Уједињених нација би требало да размотри и обезбеди одговарајућу техничку помоћ и друге облике помоћи земљама у транзицији како би се олакшало решавање њихових конкретних проблема везаних за унапређивање положаја жена.

340. Свака од организација би требало да додели већи приоритет запошљавању и професионалном унапређењу жена како би се постигла родна уравнотеженост, посебно на нивоу позиција доносилаца одлука. Највиши критеријум при запошљавању особља и у одређивању услова службе би требало да буде обезбеђивање највиших стандарда ефикасности, компетентности и интегритета. Потребно је обратити пажњу на важност запошљавања особља са што ширег географског подручја. Организације би требало да редовно извештавају своја управна тела о напретку ка том циљу.

341. Координација оперативних развојних активности Уједињених нација на државном нивоу би требало да се побољша кроз систем сталних координатора у складу са одговарајућим резолуцијама Генералне скупштине, поготово резолуцијом Генералне скупштине 47/199, како би се у потпуности узела у обзир Платформа за деловање.

2. Друге међународне институције и организације

342. При спровођењу Платформе за деловање међународне финансијске институције се подстичу да размотре и ревидирају своју политику, процедуре и особље да би се обезбедило да инвестиције и програми буду од користи женама и тиме доприносе одрживом развоју. Ове институције такође се подстичу да повећају број жена на највишим положајима, појачају обуку запослених у погледу родне анализе, као и да уведу политику и смернице којима би се обезбедила анализа различитог утицаја програма кредитирања и других активности на жене и мушкарце. У том погледу, институције *Bretton Woods*-а, Уједињене нације, као и њихови фондови и програми и специјализоване агенције, требало би да установе редовне и конкретне разговоре, укључујући ту и дијалог на терену, ради ефикасније и делотворније координације помоћи, чиме би се учврстила делотворност њихових програма за добробит жена и њихових породица.

343. Генерална скупштина би требало да размотри могућност позивања Светске трговинске организације да размотри начине којима би могла да допринесе спровођењу Платформе за деловање, укључујући ту активности у сарадњи са системом Уједињених нација.

344. Међународне невладине организације имају важну улогу у спровођењу Платформе за деловање. Потребно је размотрити могућност успостављања механизма за сарадњу са невладиним организацијама на промоцији примене Платформе на различитим нивоима.

ПОГЛАВЉЕ VI – ФИНАНСИЈСКИ АРАНЖМАНИ

345. Финансијски и људски ресурси су, уопштено гледано, до сада били недовољни за унапређивање положаја жена. Ово је допринело досадашњем спором напретку у спровођењу Далекосежних стратегија за унапређивање положаја жена усвојених у Најробију. Потпуна и делотворна примена Платформе за деловање, укључујући релевантна обећања дата на ранијим самитима и конференцијама Уједињених нација, захтеваће политичку посвећеност да би се обезбедили људски и финансијски ресурси за оснаживање жена. То ће захтевати интегрисање родне перспективе у буџетирање стратешких мера и програма, као и одговарајуће финансирање конкретних програма за обезбеђивање једнакости међу женама и мушкарцима. Да би се спровела Платформа за деловање, биће неопходно идентификовати и покренути финансирање из свих извора и у свим секторима. Може се указати потреба за преформулацијом политика и преусмеравањем ресурса унутар и између програма, али поједине стратешке промене неће нужно имати финансијске последице. Може се, такође, указати потреба за мобилизацијом додатних ресурса, како јавних тако и приватних, укључујући ресурсе из иновативних извора финансирања.

A. НАЦИОНАЛНИ НИВО

346. Владе сnose примарну одговорност за спровођење стратешких циљева Платформе за деловање. Да би се постигли ови циљеви, владе морају радити на систематској анализи начина на који жене имају користи од издатака за јавни сектор; прилагодити своје буџете да би се обезбедио равноправан приступ издацима за јавни сектор, како ради побољшања производних капацитета тако и за испуњавање социјалних потреба; и испунити обећања везана за родна питања дата на другим самитима и конференцијама Уједињених нација. Да би се развиле успешне државне стратегије за спровођење Платформе за деловање, владе би требало да издвоје довољно ресурса, укључујући ресурсе за спровођење анализе утицаја на оба пола. Владе би такође требало да подстичу невладине организације и приватни сектор, као и друге институције да мобилишу додатне ресурсе у ову сврху.

347. Требало би издвајати довољно ресурса за рад државних механизма за унапређивање положаја жена, као и, у складу са могућностима, за све институције које могу да допринесу примени и праћењу примене Платформе за деловање.

348. Тамо где државни механизми за унапређивање положаја жена још увек не постоје или где још увек нису установљени на трајној основи, владе треба да раде на томе да се обезбеде довољни и континуирани ресурси за ове механизме.

349. Да би се олакшало спровођење Платформе за деловање, владе треба да смање, у оној мери у којој је то могуће, прекомерне издатке за војску и инвестиције у производњу и набавку наоружања, а у складу са безбедносним потребама државе.

350. Требало би подстаћи невладине организације, приватни сектор и друге чиниоце грађанског друштва да размотре могућност издвајања ресурса неопходних за примену Платформе за деловање. Владе би требало да створе погодну средину у којој невладине организације, поготово женске организације и мреже, феминистичке групе, приватни сектор

и други чиниоци грађанског друштва могу да мобилишу ресурсе уз помоћ којих би допринели примени Платформе за деловање. Потребно је ојачати и унапредити капацитете невладиних организација у том погледу.

Б. РЕГИОНАЛНИ НИВО

351. Регионалне банке за привредни развој, регионална пословна удружења и друге регионалне институције требало би да буду позване да допринесу и помогну у мобилизацији ресурса својим активностима кредитирања и другим активностима за спровођење Платформе за деловање. Такође их треба подстаћи да узму у обзир Платформу за деловање у оквиру својих политика и модалитета финансирања.

352. Подрегионалне и регионалне организације и регионалне комисије Уједињених нација би требало да, где је то могуће и у склопу својих постојећих мандата, помогну у мобилизацији средстава за примену Платформе за деловање.

В. МЕЂУНАРОДНИ НИВО

353. Требало би издвојити одговарајуће финансијске ресурсе на међународном нивоу за спровођење Платформе за деловање у земљама у развоју, поготово Африци и најмање развијеним земљама. Побољшање државних капацитета за спровођење Платформе за деловање у земљама у развоју захтеваће рад на издвајању договорених 0,7% бруто националног производа развијених земаља за целокупну званичну развојну помоћ, као и повећање удела финансирања за активности у оквиру примене Платформе за деловање. Осим тога, земље укључене у развојну сарадњу требало би да спроведу критичку анализу својих програма помоћи да би побољшале квалитет и делотворност помоћи кроз интегрисање родног приступа.

354. Међународне финансијске институције, укључујући Светску банку, Међународни монетарни фонд, Међународни фонд за развој пољопривреде и регионалне банке за привредни развој требало би да буду позвани да размотре своје донације и кредитирање и изврше преусмеравање својих кредита и донација на програме којима се спроводи Платформа за деловање у земљама у развоју, поготово у Африци и најмање развијеним земљама.

355. Систем Уједињених нација би требало да обезбеди техничку сарадњу и друге облике помоћи земљама у развоју, поготово онима у Африци и најмање развијеним земљама, у оквиру примене Платформе за деловање.

356. За спровођење Платформе за деловање у земљама са привредом у транзицији биће неопходна континуирана међународна сарадња и помоћ. Организације и тела система Уједињених нација, укључујући техничке и ресорне агенције, требало би да олакшавају напоре ових земаља у планирању и спровођењу политика и програма са циљем унапређивања положаја жена. Са тим циљем, Међународни монетарни фонд и Светску банку би требало позвати да овим земљама помогну у овим напорима.

357. Потребно је спровођење закључака Светског самита Уједињених нација о друштвеном развоју у смислу контроле и смањења дугова, као и других светских самита и конференција Уједињених нација, да би се олакшало спровођење циљева Платформе за деловање.

358. Да би се помогло у спровођењу Платформе за деловање, заинтересовани партнери из развијених земаља и земаља у развоју, који су се сложили да издвоје, у просеку, 20% званичне помоћи за развој и 20% државног буџета за основне социјалне програме, требало би да узму у обзир родну перспективу.

359. Развојни фондови и програми система Уједињених нација би требало да изврше анализу степена у којем су њихови програми и пројекти усмерени на спровођење Платформе за деловање и, за наредни програмски циклус, требало би да обезбеде адекватне ресурсе усмерене на укидање неједнакости између жена и мушкараца у оквиру својих активности техничке помоћи и финансирања.

360. Признајући улоге фондова Уједињених нација, програма и специјализованих агенција, поготово специфичних улога *UNIFEM* и *INSTRAW*, у промоцији оснаживања жена и, према томе, у спровођењу Платформе за деловање у оквиру њихових мандата у вези са, између осталог, истраживањем, обуком и информативним делатностима за унапређивање положаја жена као и техничком и финансијском помоћи за укључивање родне перспективе у развојне активности, неопходно је да ресурси које обезбеђује међународна заједница буду довољни и да се одржавају на задовољавајућем нивоу.

361. Да би се побољшала ефикасност и делотворност система Уједињених нација у настојању да се промовише унапређивање положаја жена и да се побољшају капацитети за унапређење циљева Платформе за деловање, постоји потреба за обнављањем, реформисањем и ревитализацијом различитих делова система Уједињених нација, поготово Одсека за унапређивање положаја жена при Секретаријату Уједињених нација, као и других јединица и огранака који имају конкретан мандат за промоцију унапређивања положаја жена. У том смислу се релевантна управна тела у склопу система Уједињених нација подстичу да обрате посебну пажњу на делотворно спровођење Платформе за деловање, као и да ревидирају своје политике, програме, буџет и активности да би се постигло најделотворније и најефикасније искоришћење средстава намењених за те циљеве. Биће неопходно и издвајање додатних ресурса из редовног буџета Уједињених нација да би се Платформа за деловање спровела.